

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

ชื่อเดิม วารสารวิชาการ รมยสาร / ISSN 2774-1451

เจ้าของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

มาลิณี จุโฑปะมา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

malinee.ch@bru.ac.th

กองบรรณาธิการ

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
cholvit@g.swu.ac.th
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Tham38@hotmail.com
- สราวุธ ปิตียาศักดิ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Spitiyas@hotmail.com
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Somsak.0610@gmail.com
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
supachai.si@msu.ac.th
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Thongphon.p@gmail.com
- เอกฉันท จารุเมธีชน
มหาวิทยาลัยสงขลบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ekkachat06@gmail.com

มนุษยศาสตร์ (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

- โกวิทย์ พิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
bigko009@hotmail.com
- กัตัญญ แก้วหานาม
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
dr.kathanyoo@ksu.ac.th
- จิรายุ ทรัพย์สิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
jirayu2515@srru.ac.th
- นวมินทร์ ประชนันท์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
nawaminpt@yahoo.com
- อัครพนธ์ เนื้อไม้หอม
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
akkarapon.nm@bru.ac.th
- บุณยเสนอ ตริวิเศษ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
bunsanoe.tw@bru.ac.th
- ชินานาง สวัสดิ์รัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Chinanang.sw@live.bru.ac.th

บรรณาธิการ

- นพดล ธีระวงศ์ภิญโญ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
noppadon.tr@bru.ac.th

รองบรรณาธิการ

- สถาพร วิชัยรัมย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
sathaporn.wc@bru.ac.th

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

■ สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
somsak.ps@bru.ac.th

■ สากล พรหมสถิตย์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
sakon.pt@bru.ac.th

ตรวจสอบภาษาอังกฤษ

■ สิทธิศักดิ์ พงผือฮี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
sittisak.pp@bru.ac.th

■ พุทธชาติ ลิ้มศิริเรืองไร
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
puttachart.ls@bru.ac.th

เตรียมต้นฉบับและจัดทำรูปเล่ม

■ จรรย์รัตน์ อุ๋นรัมย์
Nittya.or@bru.ac.th

ประชาสัมพันธ์และกราฟิกดีไซน์

■ สุรพงศ์ กันถัด
surapong.kt@bru.ac.th

เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (ม.ค.- เม.ย. / พ.ค.- ส.ค. / ก.ย.- ธ.ค.)

Former Name: Rommayasan / ISSN 1686-0101

Publisher

Faculty of Humanities and Social Sciences Buriram Rajabhat University

Editorial Advisor

Malinee Chutopama

President of Buriram Rajabhat University

malinee.ch@bru.ac.th

Editorial Board

■ Prayong Saenburan

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

prayong.san@mbu.ac.th

■ Supphachai Singyabut

Maharakham University

supachai.si@msu.ac.th

■ Thongphon Phonhomsakha Na Sakonnakhon

Silpakorn University

Thongphon.p@gmail.com

■ Panonueeng Suthat Na Ayutthaya

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

panor.sudas@gmail.com

■ Cholvit Jeanrajit

Srinakharinwirot University

cholvit@g.swu.ac.th

■ Ekkachat Jarumetheechon

Buriram Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ekkachat06@gmail.com

■ Kowit Pimpuang

Kasetsart University

bigko009@hotmail.com

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

■ Kathanyoo Kaewhanam
Kalasin University
dr.kathanyoo@ksu.ac.th

■ Jirayu Sinsap
Surindra Rajabhat University
jirayu2515@srnu.ac.th

■ Nawamin Prachanant
Buriram Rajabhat University
nawaminpt@yahoo.com

■ Bunsanoe Triwiset
Buriram Rajabhat University

■ Chinanang Sawadram
Buriram Rajabhat University
Chinanang.sw@live.bru.ac.th

Editor-in-Chief

Noppadon Teerawongpinyo
Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University
noppadon.tr@bru.ac.th

Associate Editors

■ Sathaporn Wichairam
Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

■ Somsak Phansiri
Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

■ Sakon Phromsathit
Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

English Editor

- Manuscript Preparation and Journal Design
- Jaralrat Oonram
Jhusoc@bru.ac.th

Public Relations and Graphic Design

- Surapong Kuntud
surapong.kt@bru.ac.th

Periodicity

Three issues per year (January-April, May-October, September-December)

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

“มนุษยสังคมสาร” คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มีนโยบายในการรับตีพิมพ์ เผยแพร่บทความที่ครอบคลุมสาขาวิชาหลัก (Main subject Category) คือ Social Sciences และจะต้องอยู่ใน 3 กลุ่มสาขาวิชา (Subject areas) คือ 1) Arts and Humanities, 2) Economics, Econometrics and Finance, 3) Social Sciences ซึ่งจะต้องอยู่ใน 5 กลุ่มย่อย (Sub-subject areas) คือ 1) General Arts and Humanities, 2) Language and Linguistics, 3) General Economics, Econometrics and Finance, 4) General Social Sciences, 5) Sociology and Political Sciences

“มนุษยสังคมสาร” มีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน / พฤษภาคม-สิงหาคม / กันยายน-ธันวาคม) แต่อาจจะออกเป็นฉบับพิเศษ (Special issue) ในการร่วมประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติกับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ไม่เกินปีละ 2 ฉบับ

ทุกบทความใน “มนุษยสังคมสาร” จะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer reviewer) ในสาขาที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบัน อย่างน้อย 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่ทราบชื่อผู้ตีพิมพ์บทความนั้น (Double-blind peer review) ทั้งนี้ เพื่อให้บทความมีคุณภาพและได้มาตรฐานทางวิชาการ บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน “มนุษยสังคมสาร” จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้ตีพิมพ์บทความจะต้องปฏิบัติตามระบบการอ้างอิงเอกสารและหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยอย่างเคร่งครัด

ผู้ตีพิมพ์ที่จะส่งบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ใน “มนุษยสังคมสาร” จะต้องส่งผลการคัดลอกหรือลอกเลียนผลงาน (Plagiarism) ด้วยโปรแกรมอักขราวิสุทธิ์ ผ่านเว็บไซต์ <http://plag.grad.chula.ac.th/> โดยร้อยละของความซ้ำซ้อนของบทความไม่เกินร้อยละ 10 ทั้งนี้ ให้ผู้ตีพิมพ์แนบผลการคัดลอกหรือลอกเลียนผลงานส่งมาที่วารสารพร้อมกับบทความด้วย

ข้อความภายในบทความที่ตีพิมพ์ใน “มนุษยสังคมสาร” ทั้งหมด รวมถึงรูปภาพประกอบ ตาราง เป็นลิขสิทธิ์ของ “มนุษยสังคมสาร” การนำเนื้อหา ข้อความหรือข้อคิดเห็น รูปภาพ ตารางที่ปรากฏในบทความไปจัดพิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ต้องได้รับอนุญาตจากกองบรรณาธิการวารสารอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร วารสารอนุญาตให้สามารถนำไฟล์บทความไปเผยแพร่ต่อเพื่อประโยชน์ทางวิชาการได้ แต่ต้องแสดงที่มาจากวารสาร โดยห้ามแก้ไขตัดแปลงเนื้อหาใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารนี้ ทศนะและความคิดเห็น ตลอดจนข้อผิดพลาดใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในบทความใน “มนุษยสังคมสาร” ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ตีพิมพ์บทความนั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับกองบรรณาธิการ

มนุษยสังคมสาร (มสส.)

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

Journal of Humanities & Social Sciences (JHUSOC) is the academic journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University. The journal has a policy for publishing articles covering the main subject category of Social Sciences. This category includes the following three subject areas: 1) Arts and Humanities, 2) Economics, Econometrics, and Finance, and 3) Social Sciences. Moreover, the manuscripts must also be under the following five sub-subject areas: 1) General Arts and Humanities, 2) Language and Linguistics, 3) General Economics, Econometrics, and Finance, 4) General Social Sciences, and 5) Sociology and Political Sciences.

The journal is published three times a year: January-April, May-August, and September-December. However, JHUSOC, with no more than two (2) issues per year, might be published as a special issue upon joining in the special academic events of national and international conferences held both in Thailand and other countries.

All articles in this journal must be reviewed by at least three (3) external peer reviewers in the relevant fields from different institutes. More importantly, the authors' and reviewers' identities are concealed from each other (Double-blind peer review) in order to have the articles with high quality and academic standards. The articles submitted for publication in JHUSOC have not already been published elsewhere or are not under consideration by peer reviewers for publication in other journals. The authors must strictly comply with the reference system and the criteria for the publication of academic or research articles set by the journal.

The authors who will submit their articles to be published in JHUSOC must submit the plagiarism results obtained from the Akkaravisut program via the website <http://plag.grad.chula.ac.th/> of which the similarity index for plagiarism check is not more than 10%. Moreover, the authors must also attach these results to the journal together with their articles.

All messages in the articles published in JHUSOC, including illustrations, and tables, are the copyright of the journal, so the use of contents, messages or comments, pictures, and tables in a particular article in various formats for commercial purposes must have the written permission from the journal editorial board. However, the article files used for academic purposes are permitted by the journal, but the journal citation is needed. The journal contents cannot be modified. Moreover, the views, opinions, and errors that may be found in the articles published in JHUSOC are the responsibility of the authors, and the editorial board is not responsible for these.

บทบรรณาธิการ

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน-ธันวาคม) 2568 ฉบับนี้ ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 9 บทความ เป็นบทความภาษาไทย จำนวน 8 บทความ และบทความภาษาอังกฤษ จำนวน 1 บทความ โดยวารสารทุกฉบับได้รับเลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (ISSN) จากหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งทำให้วารสารมีความน่าเชื่อถือทางด้านวิชาการมากขึ้นอีกทั้งบทความทุกเรื่องได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในฉบับปัจจุบันนี้ มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก โดยเนื้อหาของบทความวิจัยดังกล่าวครอบคลุมทั้งเนื้อหาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้งนี้วารสารคำนึงถึงมาตรฐานและคุณภาพทางวิชาการ โดยเฉพาะมาตรฐานในการพิจารณาบทความวิจัยและบทความวิชาการทุกเรื่องต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นๆ จำนวนทั้งสิ้น 3 ท่าน จากหลายสถาบัน นอกจากนี้ ทั้ง 9 บทความ ได้ผ่านการตรวจคัดลอกผลงานและความซ้ำซ้อน (Plagiarism/ Similar index) ด้วยโปรแกรมอันทราวิสัทแล้ว ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยวารสาร

ในนามของกองบรรณาธิการ ใคร่ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการพิจารณาและกลั่นกรองเนื้อหาเพื่อให้บทความมีความเข้มข้นทางวิชาการพร้อมนี้ขอขอบคุณผู้พิมพ์ (Authors) ที่มอบความไว้วางใจเลือกวารสารของเราเป็นพื้นที่เผยแพร่ผลงานอันทรงคุณค่า รวมถึงขอขอบคุณคณะทำงานและกองบรรณาธิการทุกท่านที่ร่วมแรงร่วมใจบริหารจัดการวารสารอย่างเต็มกำลัง ความมุ่งมั่นเหล่านี้ล้วนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้วารสารดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานระดับสากล พร้อมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางส่งต่อองค์ความรู้เพื่อการต่อยอด และสร้างประโยชน์ให้แก่แวดวงวิชาการ สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล อีระวงศ์ภิญโญ

บรรณาธิการ

สารบัญ

ปีที่ 23 ฉบับ 3 (กันยายน - ธันวาคม) 2568

ISSN : 2774-1451 (Online)

หน้า

- The Effect of Muslim Tourist Behavior on the Potential of Halal Tourism
Destinations in the Songkhla Lake Area 1
Waraporn Suksanchananun / Gunyanuch Kittipongpittaya
- การวิเคราะห์การสื่อความหมายความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์ไทยเรื่อง ต. 17
Analysis of Representations of Violence Against the Elderly in the Thai Film
“Tho Phu Thao” (The Last Light)
องอาจ สิงห์ลำพอง
Ongart Singlumpong
- บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ 32
Music Composition: “Kom San Thon” for Orchestra with Pin
วีระศักดิ์ งามวงศ์ธนชัย / วาทีน ประชานันท์ / ณัฐพล ดีคำ / จารุวรรณ สุริยวรรณ
Weerasak Ngamwongronnchai / Watin Prachanunt /
Natthapol Deekum / Jaruwat Suriyawan
- การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 46
กรณีศึกษา : พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
Development of a Digital Museum for the Conservation of Local Culture:
A Case Study of the Folk Museum, Lam Plai Mat District, Buriram Province
รุ่งนภา จะนันท์ / ธนพล งามฤทธิ์
Rungnapa Janan / Tanapon Ramrit
- การสร้างต้นแบบเกษตรกรผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจฐานราก 60
สู่การเตรียมความพร้อมในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษา : เกษตรกรผู้สูงอายุ
ในตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
Elderly Farmers Model Building for the Promotion and Development of
Foundational Economic Potential to Prepare for the Elderly Society A Case Study:
Older Farmers in Bo Luang Subdistrict, Hot District, Chiang Mai Province
ณัฐธิดา กานต์ พัยคณา / ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล
Nathitakarn Phayakka / Panuphan Prapatigul

**การสร้างสรรคภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกก ชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี**

73

A Creation of Painting on Reed Mat Weaving at Thachalaep Village,
Bangkaja Sub-district, Muang District, Chanthaburi

กฤติยา โพธิ์ทอง / เบญจพร ประจง / ธนวัฒน์ กันภัย / กิตติพล คำทวี

Kittiya Pothong / Benchaphon Prachong / Thanawat Kanpai / Kittipol Camtawee

การศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์

89

A Study of Faith and Ceremonies about Ghosts of the People in Buriram Province

ธนพล ตีรชาติ / อโศก ไทยจันทรรักษ์ / ไชยวัฒน์ ไชยชาติกิตติยศ / นพรัตน์ บรรณาลัย

Thanapon Teerachat / Asoka Thaichantararak / Chatwat Chaiyachartkittiyos /

Nopparat Bunnalai

**ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาย อำเภอพลับพลาย
จังหวัดบุรีรัมย์**

101

Workplace Happiness of Personnel at Plubplachai Subdistrict Municipality
Plubplachai District Buriram Province

ไพลิน ดิษยเกษม / ธัญญรัตน์ พุทธิพงษ์ชัยชาญ / ภรณ์โรจน์ ศิวรังสรรค์

Phailin Ditsayakasem / Thanyarat Phutthipongchaicharn / Pharanroj Siwarangsirat

**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น
อำเภอพลับพลาย จังหวัดบุรีรัมย์**

117

Public Participation in the Management of Ban Khok Khamin School Education
Phlapplachai District, Buriram Province

ลชิตา เพ็งประโคน / ภรณ์โรจน์ ศิวรังสรรค์ / ธนพัฒน์ จงมีสุข

Lasida Pengprakhon / Pharanroj Siwarangsirat / Thanapat Jongmeesuk

The Effect of Muslim Tourist Behavior on the Potential of Halal Tourism Destinations in the Songkhla Lake Area

Waraporn Suksanchananun^{1*}/ Gunyanuch Kittipongpittaya²

^{1*} Assistant Professor Dr., School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

Email: waraporn.stou@gmail.com

² Dr., School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

Email: gunyanuchg@gmail.com

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.19>

Received: 9 August 2025 ; Revised: 1 September 2025 ; Accepted: 3 September 2025

Abstract

This study investigated the effect of Muslim tourist behavior on the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area. A total of 400 Muslim tourists were surveyed using structured self-administered questionnaires. The data were collected through quota sampling combined with convenience sampling and were analyzed using multiple regression analysis at a significance level of $\alpha = 0.05$. Six behavioral dimensions were examined: travel patterns (X_1), accommodation preferences (X_2), dining behavior (X_3), tourism activities (X_4), religious practices (X_5), and spending behavior (X_6). Together, they explained 29.9% of the variance in destination potential ($R^2 = 0.299$, $SE = 0.26917$). Religious practices (X_5) emerged as the strongest predictor, followed by tourism activities (X_4), dining behavior (X_3), travel patterns (X_1), accommodation preferences (X_2), and spending behavior (X_6). These results emphasized the role of religious observance in shaping halal tourism potential and highlighted the varying influence of other behavioral factors. The prediction equation was $Y = 0.113X_1 + 0.089X_2 + 0.154X_3 + 0.161X_4 + 0.304X_5 + 0.015X_6$, where Y represented the potential of halal tourism destinations. The findings provide useful insights for tourism planners and stakeholders in developing religiously-sensitive services and products tailored to Muslim tourists, enhancing the overall halal tourism experience in the culturally diverse Songkhla Lake region.

Keywords: behavior, potential, Halal tourism destinations, Songkhla lake

¹ Corresponding author's Email: waraporn.stou@gmail.com

Introduction

Halal tourism is a rapidly growing form of tourism in the global market, especially among Muslim tourists, who number about 1.8 billion worldwide (Pew Research Center, 2023). In 2022, the global halal tourism market was valued at approximately \$196 billion and is expected to grow to \$278 billion by 2026 (Grand View Research, 2023). Thailand has placed importance on developing halal tourism, with the goal of becoming a center for halal tourism in Southeast Asia (MOTS, 2023).

Songkhla Lake, the largest lake in Thailand with an area of approximately 1,040 square kilometers (DMCR, 2023), has high potential for development as a halal tourism destination due to its abundant natural resources, diverse culture, and large Muslim population. In Songkhla and Pattani provinces, Muslims account for 23.2% and 86.5% of the population, respectively (NSO, 2023). These statistics underline why these provinces were used as the sampling frame, since they represent areas with significant Muslim communities and strong cultural relevance for halal tourism. However, the development of halal tourism destinations in this area still requires further study to effectively meet the needs of Muslim tourists.

Several studies on halal tourism in Thailand have been conducted (e.g., Kaosiri, 2019; Sriprasert, Chainin, & Rahman, 2014; Sooksai, 2021), which mainly examined the national and provincial potential of halal tourism or focus on broad issues such as service quality, marketing strategies, and destination branding. While these studies provide useful insights, they largely summarize existing conditions and do not critically analyze the micro-level behavioral dimensions of Muslim tourists in specific local contexts. Furthermore, most of the literature predates the rapid growth of halal tourism demand in the past five years, underscoring the need for updated empirical evidence.

Studying the effect of Muslim tourist behavior on the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area therefore addresses a clear research gap: few prior studies in Thailand have investigated behavioral factors at the micro level in culturally diverse areas with significant Muslim populations, such as Songkhla and Pattani (Sriprasert, Chainin, & Rahman, 2014; Kaosiri, 2019; Sooksai, 2021). This study aims to fill that gap by analyzing behavioral dimensions—including travel patterns, accommodation, dining, tourism activities, religious practices, and spending behavior—and linking them to halal tourism potential. The results of this research will not only contribute to theory and practice in halal tourism but also provide actionable insights for policymakers, entrepreneurs, and local communities in developing competitive and sustainable halal tourism strategies for the Songkhla Lake area,

thereby enhancing Thailand's position in the global halal tourism market.

Literature Review

1. Muslim Tourist Behavior

Muslim Tourist Behavior: Characteristics and Implications for Tourism Development

Muslim tourist behavior exhibits distinct characteristics that reflect Islamic religious beliefs and practices, significantly influencing decision-making processes and travel patterns. Research conducted by Mohsin et al. (2016) and Battour et al. (2011) demonstrated that Muslim tourists frequently travel in family or friendship groups, with safety and comfort serving as primary considerations. Additionally, this demographic typically engages in extensive advance planning and demonstrates a preference for Muslim-friendly destinations.

Regarding accommodation preferences, Stephenson (2014) and Henderson (2010) identified several key factors that Muslim tourists prioritize when selecting lodging facilities. These include the availability of prayer rooms, halal food options, gender-segregated facilities, Qibla direction indicators in guest rooms, and the absence of alcoholic beverages in minibars. Such amenities reflect the importance of maintaining religious observance during travel.

Dietary behavior among Muslim tourists adheres strictly to halal requirements. Studies by Wan Hassan and Awang (2009) and Battour et al. (2018) reveal that this tourist segment places considerable emphasis on halal food certification and frequently avoids establishments lacking verified halal options. Consequently, the availability of diverse halal dining establishments represents a critical factor in attracting Muslim tourists to a destination.

Tourism activity preferences among Muslim travelers align with Islamic principles. Research by Eid and El-Gohary (2015) and Razzaq et al. (2016) indicates that Muslim tourists gravitate toward activities that do not conflict with religious values, particularly nature-based tourism, historical site visits, shopping experiences, and cultural tourism that emphasizes learning about local Islamic traditions and practices.

Religious observance constitutes an integral component of Muslim tourism experiences. Jafari and Scott (2014) and Oktadiana et al. (2016) emphasize that Muslim tourists require access to clean and conveniently located prayer facilities, including accurate Qibla direction indicators. Destinations that effectively accommodate religious practices demonstrate greater success in attracting Muslim tourists.

Regarding expenditure patterns, research by Mastercard-CrescentRating (2019) and Han et al. (2019) indicates that Muslim tourists typically exhibit higher spending levels compared to

general tourist populations, particularly in accommodation, dining, and souvenir categories. This demographic often prioritizes service and product quality over price considerations and demonstrates willingness to pay premium rates for Muslim-friendly services and amenities.

In conclusion, Muslim tourist behavior exhibits distinctive characteristics that align consistently with Islamic principles across all aspects of the travel experience, including trip planning, accommodation selection, dining preferences, activity choices, religious observance, and spending patterns. A comprehensive understanding of these behavioral characteristics is essential for tourism destinations seeking to develop and enhance their offerings to effectively serve this significant and growing market segment.

2. Potential of Halal Tourism Destinations in the Songkhla Lake Area

The study of tourism destination potential has continued to develop, with many scholars presenting concepts and important components in assessing the potential of tourism destinations, which have both similarities and differences according to the context and perspective of each scholar.

Starting with the concept of Collier and Harraway (1997), who presented four main components of tourism destination potential: Accessibility, Environment, Facilities, and Value. This concept laid an important foundation for considering the potential of tourism destinations comprehensively, giving importance to both physical factors and intangible values of tourism destinations.

Later, Boonlert Chittangwattana (1999) presented a similar concept but focused on only three main components: Accessibility, Facilities, and Value of tourism destinations, without separating the environment as a main component like Collier and Harraway's concept. This concept may view the environment as part of the value of tourism destinations or consider it as a factor related to accessibility and facilities.

The development of concepts regarding tourism destination potential made significant progress when Wiwatchai Bunyaphak (2007) presented a more comprehensive and detailed concept, adding new components to a total of 7 components: Accessibility, Environment, Tourism Management, Facilities, Value of tourism destinations, Local Community Response, and Reputation of tourism destinations. This concept added dimensions of management and community participation, reflecting the importance of sustainable tourism development and consideration of impacts on local communities.

In addition to theoretical concepts, there have been empirical studies that help understand the application of these concepts in various contexts. Starting with the work of Jarut

Klindeeplee (1998), which studied the assessment of tourism destination potential for ecotourism using Sai Yok National Park as a case study. This research emphasized the importance of natural resource conservation alongside tourism development.

In 2009, Chonrada Nanti studied the behavior of Thai tourists towards tourism destinations in Mae Hong Son province, which helps understand the needs and satisfaction of tourists better. This research pointed out that assessing the potential of tourism destinations should not only consider physical factors but also take into account the perspectives and experiences of tourists.

Saengduen Ratinthorn (2011) expanded the scope of the study to foreign tourists, especially Chinese tourists. This research helps understand the factors that attract foreign tourists to visit Thailand, which is important information for developing the potential of tourism destinations to meet the needs of the international market.

The study by Jarinya Napikul and Warat Mathayombut (2013) on tourism potential in Chiang Rai province presented a comprehensive view of tourism resources, infrastructure, and community participation, which aligns with Wiwatchai Bunyaphak's concept that emphasizes management and local participation.

Rungratri Ungcharoen and Chawalee Na Thalang (2017) focused on studying the potential of ecotourism in Samut Sakhon province, which is an application of the concept of tourism destination potential to specific forms of tourism. This research points out that assessing the potential of tourism destinations may need to adjust or add certain criteria to align with the specific characteristics of each type of tourism.

Most recently, Passakorn Juansang (2021) studied the assessment of community potential for the development of eco-cultural tourism, using Ban Tha Long community in Sakon Nakhon province as a case study. This research emphasized the importance of community participation in tourism development and the integration of natural resource and local culture conservation with tourism development.

From the above literature review, we can see the development of concepts regarding the potential of tourism destinations, from considering only basic factors to a more comprehensive view, emphasizing community participation, sustainable management, and responding to the diverse needs of tourists. Moreover, it is evident that assessing the potential of tourism destinations needs to take into account the specific context of each area and form of tourism.

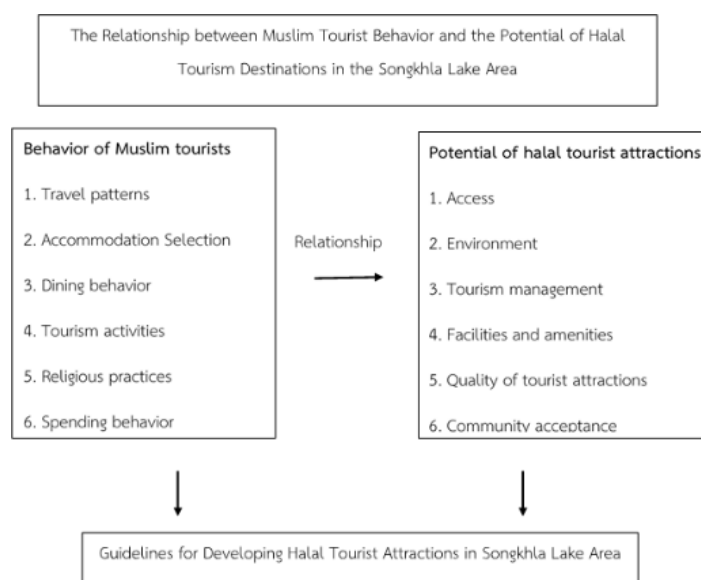
For studying the relationship between Muslim tourist behavior and the potential of halal

tourism destinations in the Songkhla Lake area, these concepts and study methods should be applied, considering both basic components of tourism destination potential such as accessibility, facilities, and value of tourism destinations, along with considering the specific behavior of Muslim tourists, to develop halal tourism destinations in the area that can effectively meet the needs of Muslim tourists while maintaining a balance between economic development, environmental conservation, and preservation of local cultural identity.

Research Conceptual Framework

Figure 1

Research Conceptual Framework / Source: Researcher

Research Objectives

1. To study the Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area.
2. To study the relationship between Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area.

Research Hypothesis

H1: Muslim tourist behavior has a significant effect on the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area.

Research Benefits

- 1) To serve as a guideline for planning and developing halal tourism in the Songkhla Lake area.

2) To provide information for entrepreneurs or interested parties to use in halal tourism business operations.

Research Methodology

This research was a survey research. The tool used to collect data was a structured questionnaire administered to Muslim tourists in the lower Songkhla Lake area. The data collection sites were in Songkhla province, consisting of Mueang District (Ko Yo, Khao Rup Chang, Bo Yang sub-districts), Hat Yai District (Khu Tao sub-district), Singhanakhon District (Pa Khad, Thamnop, Sathing Mo, Hua Khao sub-districts), and Khuan Niang District (Huai Lek, Khuan So, Rattaphum, Bang Rieng sub-districts). The population of this study consisted of Muslim tourists, who were suitable for this research because they were the main demand group for halal tourism, with a strong cultural and religious influence, and because Muslims accounted for 23.2% of the population in Songkhla and 86.5% in Pattani (NSO, 2023). Since the exact population size could not be determined, the sample size was calculated using W.G. Cochran's formula (1953) at a 95% confidence level, giving a minimum of 384.16 samples. To ensure adequacy, a total of 400 questionnaires were collected. Quota sampling was applied by allocating approximately 33–34 respondents to each of the 12 sub-districts (400/12). Within each quota, convenience sampling was used, and a preliminary inquiry was conducted to confirm that respondents were Muslim tourists. The limitation of this method was that it may not fully represent all Muslim tourists, since participation depended on availability and willingness.

The data collection procedure was conducted step by step: (1) obtaining permission from local authorities and tourism sites, (2) screening respondents to confirm Muslim tourist identity, (3) distributing questionnaires on-site (Google Form was not used to avoid responses from non-tourists), and (4) collecting and checking all questionnaires for completeness. The questionnaire was developed from a review of related literature and measured six behavioral dimensions: travel patterns, accommodation preferences, dining behavior, tourism activities, religious practices, and spending behavior. A 5-point Likert scale was employed (ranging from “least important” to “most important”). Content validity was assessed using the Index of Item-Objective Congruence (IOC), with values between 0.60–1.00 from three experts. A pilot test was conducted with 30 Muslim tourists, and the results showed a Cronbach's alpha coefficient of 0.96, indicating excellent internal consistency.

For data analysis, Multiple Regression Analysis (MRA) was employed at a significance level of $\alpha = 0.05$ to examine the effect of Muslim tourist behavior on the potential of halal

tourism destinations in the Songkhla Lake area. Before conducting regression, basic assumptions were tested, including normality of data distribution (using statistical and graphical tests) and multicollinearity (using tolerance and VIF values). The regression model can be expressed as:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + \epsilon_i$$

Where Y = Dependent variable

X_1 = Independent variable 1

X_2 = Independent variable 2

X_k = Independent variable k

ϵ_i = Error term

β_j = Regression coefficient, where β_0 is the value of Y without considering the independent variable X, or the value of Y when $X_1, X_2, \dots, X_k$ are 0, and $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ are values showing the change in Y when X changes, considering each variable separately. Sometimes it is called the partial regression coefficient.

k = Type of independent variable

Research Result

The results of the study on Muslim tourist behavior are shown in Table 1.

Table 1

Muslim Tourist Behavior

Behavior of Muslim tourists	MEAN	Standard Deviation (SD)	LEVEL
Travel patterns	3.72	0.27	High
Accommodation Selection	3.76	0.17	High
Dining behavior	3.81	0.27	High
Tourism activities	3.82	0.29	High
Religious practices	3.83	0.31	High
Spending behavior	3.90	0.26	High
Total	3.80	0.12	High

As shown in Table 1, Muslim tourists assign high levels of importance to all aspects of travel behavior. Spending behavior ranks highest ($\bar{x} = 3.90$), followed by religious practices ($\bar{x} = 3.83$) and tourism activities ($\bar{x} = 3.82$), respectively. The results of the study on the potential level of halal tourism destinations are detailed in Table 2.

Table 2

Showing the potential of halal tourist attractions

Potential of halal tourist attractions	MEAN	Standard Deviation (SD)	LEVEL
Access	4.18	0.23	High
Environment	4.16	0.27	High
Tourism Management	4.18	0.24	High
Facilities and Amenities	4.31	0.21	High
Quality of Tourist Attractions	4.26	0.24	High
Community Acceptance	4.16	0.16	High
Total	4.21	0.10	High

From Table 2, the study results show that the overall potential level of halal tourism destinations has a high average. When considering each aspect, all are at a high level. The aspect with the highest average importance is facilities ($\bar{x}=4.31$), followed by the value of tourism destinations ($\bar{x}=4.26$), accessibility and tourism management ($\bar{x}=4.18$), and environment and community response ($\bar{x}=4.16$).

Before analyzing the relationship between Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area, it is necessary to check the preliminary agreement of regression analysis that all independent variables are independent of each other to prevent multicollinearity problems. This is done using the Collinearity test, which give tolerance statistics and VIF (Variance Inflation Factor) values as shown in Table 3.

Table 3

Tolerance Statistics and VIF (Variance Inflation Factor) Values

MODEL	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
6 (Constant)		
Travel patterns	0.775	1.291
Accommodation Selection	0.754	1.326
Dining behavior	0.754	1.326
Tourism activities	0.846	1.182
Religious practices	0.884	1.131
Spending behavior	0.961	1.041

Generally, a major multicollinearity problem occurs when the Tolerance value is below 0.2 (Menard, 1995, cited in Field, 2000). However, the table shows that each independent variable has a very low risk of multicollinearity as the tolerance values are close to 1. Moreover, if the VIF value exceeds 4 or 5, it indicates that the independent variables are correlated (Pongsri Kiatlertnapa et al., 2008). But from the table, the VIF values are all below 4. Therefore, it meets the preliminary agreement of regression analysis that all independent variables are independent of each other. Thus, multiple regression analysis can be performed to examine the relationship between Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area. The analysis results are presented in Tables 4.

Table 4

Relationship between Muslim Tourist Behavior and the Potential of Halal Tourism Destinations in the Songkhla Lake Area

MODEL	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0.546 ^a	0.299	0.292	0.26917

a. Predictors: (Constant, Travel patterns, Accommodation selection, Dining behavior, Tourism activities, Religious practices, Spending behavior)

b. Dependent Variable: Potential of halal tourist attractions in the Songkhla Lake Area

Table 4 presents the results of the multiple regression analysis assessing the relationship between Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area. The multiple correlation coefficient (R) is 0.546, indicating a moderate positive relationship between the combined behavioral factors and the potential of halal tourism destinations. The coefficient of determination (R^2) is 0.299, meaning that the six independent variables-travel patterns, accommodation selection, dining behavior, tourism activities, religious practices, and spending behavior collectively explain approximately 29.9% of the variance in the dependent variable, which is the potential of halal tourism destinations. The adjusted R^2 value of 0.292 accounts for the number of predictors in the model and confirms that the model's explanatory power is not inflated due to the inclusion of multiple variables. This supports the validity and generalizability of the regression model. The standard error of the estimate is 0.26917, indicating the average distance between the observed values and the predicted values generated by the model; a smaller value suggests better model accuracy.

The results indicate that Muslim tourist behavior, when considered collectively across six dimensions, has a moderate and statistically significant influence on the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area. With 29.9% of the variance explained, the model provides useful insights for tourism planners aiming to enhance the region's appeal to Muslim tourists through targeted development strategies.

Table 5

Ability to Predict the Potential of Halal Tourism Destinations in the Songkhla Lake Area from Muslim Tourist Behavior

MODEL	SS	DF	MS	F	Sig.
1 Regression	20.203	6	3.367	46.476	0.000 ^b
Residual	47.458	655	0.072		
Total	67.660	661			

a. Dependent Variable: Potential of halal tourist attractions in the Songkhla Lake Area

b. Predictors: (Constant, Travel patterns, Accommodation selection, Dining behavior, Tourism activities, Religious practices, Spending behavior)

From Table 5, it is found that six independent variables, namely travel patterns, accommodation selection, dining behavior, tourism activities, religious practices, and spending behavior, were entered into the regression equation as significant predictors of the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area, as their Sig. values were less than 0.05.

Table 6

Analysis Results of the Predictive Power of Muslim Tourist Behavior on the Potential of Halal Tourism Destinations in the Songkhla Lake Area

MODEL	Unstandardized		Standardized	t	sig
	Coefficients		Coefficients		
	β	Std.Error	Beta		
1 (Constant)	1.200	0.216		5.553	0.000
Travel patterns	0.078	0.026	0.113	3.026	0.003
Accommodation Selection	0.066	0.028	0.089	2.355	0.019

Table 6 (Continue)

MODEL	Unstandardized		Standardized		t	sig
	Coefficients		Coefficients			
	β	Std.Error	Beta			
Dining behavior	0.112	0.027	0.154		4.093	0.000
Tourism activities	0.422	0.027	0.161		4.530	0.000
Religious practices	0.310	0.035	0.304		8.737	0.000
Spending behavior	0.013	0.029	0.015		0.447	0.045

From Table 6, it shows that Muslim tourist behavior, including travel patterns (X_1), accommodation selection (X_2), Dining behavior (X_3), tourism activities (X_4), religious practices (X_5), and spending behavior (X_6), can predict the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area with statistical significance at the 0.05 level. The order of importance in prediction from most to least is religious practices ($b=0.304$), tourism activities ($b=0.161$), dining behavior ($b=0.154$), travel patterns ($b=0.113$), accommodation selection ($b=0.089$), and spending ($b=0.015$), respectively. The prediction equation is as follows:

$$Y = 0.113X_1 + 0.089X_2 + 0.154X_3 + 0.161X_4 + 0.304X_5 + 0.015X_6$$

Discussion

This study confirms that Muslim tourist behavior significantly shapes the potential of halal tourism destinations in the Songkhla Lake area ($R^2 = 0.299$). The findings directly address the two research objectives: (1) to study Muslim tourist behavior and the potential of halal tourism destinations, and (2) to examine the effect of behavioral dimensions on such potential.

The results highlight why religious practices are most influential ($b = 0.304$). This demonstrates that the presence of mosques, prayer facilities, and religious infrastructure strongly enhances the attractiveness of halal destinations. This finding extends the work of Jafari and Scott (2014, Global), who argued that religiosity is central to Muslim travel, by providing micro-level evidence within a Thai context.

Tourism activities also show a positive effect ($b = 0.161$), confirming that Muslim tourists value recreational opportunities aligned with Islamic principles. This supports Battour and Ismail (2023, Malaysia) and Han et al. (2019, South Korea), and extends their findings by illustrating that the design of activities in culturally diverse areas such as Songkhla Lake is a critical factor.

Dining behavior ($b = 0.154$) further reinforces the need for a robust halal food ecosystem, consistent with Eid and El-Gohary (2015, Egypt).

Interestingly, while spending behavior was rated highly by respondents, its predictive power was weak ($b = 0.015$). This suggests that Muslim tourists' willingness to spend alone does not increase destination potential unless it is supported by religious and halal-compliant facilities. This nuance expands Henderson's (2010, Singapore) findings by emphasizing that supply-side adaptation is more decisive than demand-side willingness.

In terms of the "so what," the evidence demonstrates that policymakers and stakeholders must recognize that investments in religious facilities ($b = 0.304$) and Islamic-friendly activities ($b = 0.161$) are not just cultural considerations but strategic levers for competitiveness. This contribution extends previous national studies in Thailand (Kaosiri, 2019; Sriprasert, Chainin, & Rahman, 2014; Sooksai, 2021 – all Thailand) by providing micro-level evidence in Songkhla and Pattani provinces, areas with significant Muslim populations.

Overall, this study contributes by (1) empirically confirming the effect of Muslim tourist behavior on halal tourism destination potential at the micro level, (2) extending international research from Malaysia, South Korea, Egypt, and Singapore into the Thai context, and (3) offering actionable implications for halal tourism policy and practice.

Recommendations

Based on the study's findings, several recommendations can be made to enhance the development of halal tourism destinations, particularly in the Songkhla Lake area:

1. Prioritize religious infrastructure ($b = 0.304$).

Religious practices emerged as the most influential factor in shaping perceptions of halal tourism potential. Destination managers should ensure that essential religious facilities such as prayer rooms, ablution areas, and Qibla direction signs are readily available and well-maintained across key tourism sites. Partnerships with Islamic councils and local mosques could help maintain religious authenticity.

2. Develop tourism activities aligned with Islamic values ($b = 0.161$).

Given the significant influence of tourism activities, local authorities and tourism businesses should design culturally sensitive, experience-based offerings. This may include Islamic heritage trails, halal-friendly leisure activities, Islamic arts and crafts markets, and learning programs related to Muslim local life. These initiatives can both attract Muslim tourists and strengthen the cultural identity of the region.

3. Strengthen the halal food ecosystem ($b = 0.154$).

Dining behavior is a key determinant of destination potential. Therefore, halal certification systems should be strengthened, diverse halal dining options expanded, and local halal supply chains reinforced. Close collaboration with Islamic certification bodies and private restaurants will be essential in building consumer trust and satisfaction.

4. Improve travel patterns through accessibility and connectivity ($b = 0.113$).

Since travel patterns influence destination potential, improving transport infrastructure such as halal-friendly public transit, safe road networks, and convenient inter-district routes will enhance overall accessibility. Providing multilingual information in and offering family-friendly tour packages could further support Muslim tourists' needs.

5. Enhance accommodation preferences ($b = 0.089$).

To align with Muslim tourists' expectations, hotels and homestays should integrate halal-friendly features such as prayer facilities, halal-certified kitchens, alcohol-free environments, and family-oriented services. Training hotel staff in halal hospitality standards will further enhance service quality.

6. Address spending behavior with targeted strategies ($b = 0.015$).

Although spending behavior had the weakest predictive effect, targeted strategies can still encourage greater economic contributions. Initiatives may include promoting halal shopping centers, local halal souvenirs, and family package deals that bundle accommodation, food, and activities.

7. Adopt an integrated and community-based development approach.

The interdependence of behavioral dimensions indicates the need for holistic planning. Halal tourism initiatives should be integrated within broader regional tourism strategies and coordinated among local communities, religious organizations, government agencies, and private sector partners. Community education programs, awareness campaigns, and hospitality training for residents can further strengthen community support and enhance visitor experiences.

8. Consider non-behavioral factors in future planning.

As 70.1% of the variance in destination potential remains unexplained, future planning must address external and supply-side factors including general infrastructure quality, marketing strategies, regional connectivity, and socio-political stability. These factors can further reinforce the competitiveness of Songkhla Lake in the global halal tourism market.

References

- Battour, M., Ismail, M. N., & Battor, M. (2011). The impact of destination attributes on Muslim tourist's choice. *International Journal of Tourism Research*, 13(6), 527-540.
- Battour, M., Hakimian, F., Ismail, M., & Bogan, E. (2018). The perception of non-Muslim tourists towards halal tourism: Evidence from Turkey and Malaysia. *Journal of Islamic Marketing*, 9(4), 823-840.
- Battour, M., & Ismail, M. N. (2023). Halal tourism: Concepts, practises, challenges and future. *Tourism Management Perspectives*, 19, 150-154. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2015.12.008>
- Boonyapak, W. (1986). The impact of tourism industry on art and cultural heritage. *Tourism Pamphlet*, 5(3), 82-88.
- Chittangwattana, B. (1999). *Sustainable tourism development*. Faculty of Humanities, Chiang Mai University.
- Cochran, W.G. (1953). *Sampling techniques*. John Wiley & Sons. Inc.
- Collier, & Harraway. (1997). *Principles of tourism*. Auckland: London Paul Ltd. department of marine and coastal resources. (2023). Songkhla Lake. <https://www.dmcr.go.th/detailLib/3789>
- Eid, R., & El-Gohary, H. (2015). The role of Islamic religiosity on the relationship between perceived value and tourist satisfaction. *Tourism Management*, 46, 477-488.
- Grand View Research. (2023). *Halal tourism market size, share & trends analysis report by service type, by age group, by region, and segment forecasts, 2023 - 2030*. <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/halal-tourism-market>
- Han, H., Al-Ansi, A., Olya, H. G., & Kim, W. (2019). Exploring halal-friendly destination attributes in South Korea: Perceptions and behaviours of Muslim travelers toward a non-Muslim destination. *Tourism Management*, 71, 151-164.
- Henderson, J. C. (2010). Sharia-compliant hotels. *Tourism and Hospitality Research*, 10(3), 246-254.
- Jafari, J., & Scott, N. (2014). Muslim world and its tourisms. *Annals of Tourism Research*, 44, 1-19.
- Kaosiri, Y. (2019). Halal tourism in Thailand: A study of Muslim tourists' behavior. *International Journal of Economic Research*, 16(2), 45-55.
- Klindeeplee, J. (1998). *Assessment of the potential of tourist attractions for ecotourism case study: Sai Yok National Park Dak Kanchanaburi Province* [Thesis term, Environmental Management Program]. Office of Graduate Studies Development National Institute of Development Administration.

Mastercard-Crescent Rating. (2019). *Global muslim travel index 2019*.

<https://www.crescentrating.com/reports/global-muslim-travel-index-2019.html>

Ministry of Tourism and Sports. (2023). *The third national tourism development plan (2023 - 2027)*. https://www.mots.go.th/download/article/article_20230427095251.pdf

Nanti, C. (2009). *Behaviour of Thai tourists towards tourist attractions in Muang District. Mae Hong Son Province* [Independent research]. Chiang Mai University.

Na Phikun, J., & Mathayombut, W. (2013). *Study on tourism potential for tourism development in Chiang Rai Province as part of the research "Tourism Development Guidelines Chiang Rai to support the opening of ASEAN tourism"* [Master of Arts Program Major in Hotel and Tourism Management Faculty of Management Science and Information Science, Phayao]. University of Phayao.

Sooksai, S. (2021). Halal tourism and service quality in Thailand. *Journal of Islamic Marketing*, 12(7), 1341–1356. <https://doi.org/10.1108/JIMA-08-2019-0183>

Sriprasert, P., Chainin, O., & Rahman, H. A. (2014). Understanding behavior and needs of halal tourism in Thailand. *Journal of Advanced Management Science*, 2(3), 216–219. <https://doi.org/10.12720/joams.2.3.216-219>

การวิเคราะห์การสื่อความหมายความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์ไทยเรื่อง ต.ม.
Analysis of Representations of Violence Against the Elderly in the Thai Film
“Tho Phu Thao” (The Last Light)

องอาจ สิงห์ลำพอง^{1*}

Ongart Singlumpong

^{1*}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาบรอดแคสต์ติ้งและการผลิตสื่อสตรีมมิง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

Assistant. Professor. Dr., Broadcasting and Streaming Media, Faculty of Communication Arts, Bangkok University

อีเมล : dongongart@hotmail.com

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.20>

Received: 9 August 2025 ; Revised: 1 September 2025 ; Accepted: 29 October 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่ออธิบายกลวิธีการสร้างและการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ภาพยนตร์ “ต.ม.” ประกอบด้วยโครงสร้างการเล่าเรื่อง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเริ่มเรื่อง การพัฒนาเหตุการณ์ ภาวะวิกฤติ การคลี่คลาย และการยุติเรื่องราว ในเชิงเนื้อหาพบความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์ 5 ประเภท รวม 25 เหตุการณ์ ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะความรุนแรงทางจิตใจปรากฏมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางและการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ รวมทั้งสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย ข้อค้นพบชี้ว่า ผู้สูงอายุมิได้เผชิญความรุนแรงในมิติเดียว หากแต่ต้องเผชิญกับความรุนแรงหลายมิติที่ทับซ้อนกัน อันก่อให้เกิดทั้งบาดแผลทางกายและจิตใจ ดังนั้นผู้สูงอายุ ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน และสังคมจำเป็นต้องตระหนักและพัฒนากลไกการป้องกันเชิงรุก เพื่อสร้างเกราะป้องกันทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย

คำสำคัญ : ความรุนแรง, ผู้สูงอายุ, สังคมสูงวัย, ภาพยนตร์ไทย, ภาพยนตร์ ต.ม.

Abstract

The research was a qualitative study that employed content analysis. The findings revealed that the film “The Last Light” adopted a classical paradigm narrative structure, consisting of five stages: exposition, rising action, crisis, resolution, and ending. This structure served as the framework for presenting multiple forms of violence, reflected across

¹ Corresponding author’s Email: dongongart@hotmail.com

individual, family, and societal levels. In terms of content, five types of violence against the elderly were identified, totaling 25 incidents: physical violence, psychological violence, financial/material abuse, abandonment and neglect, and structural violence. Notably, psychological violence emerged as the most prevalent form, reflecting the vulnerability and dependency of the elderly, while also pointing to persistent structural problems in Thai society. A key finding suggests that the elderly did not experience violence in a single dimension, but rather faced multiple, intersecting forms of violence that caused both physical and psychological harm. Therefore, it is essential for the elderly, families, communities, and society at large to raise awareness and develop proactive preventive mechanisms, thereby creating social protection systems that enabled older adults to live safely and with dignity.

Keywords: violence, elderly, aging society, Thai film, the last light

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบและจะเร่งตัวขึ้นเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super-aged society) ในทศวรรษหน้า ความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรนี้ไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสุขภาพหรือเศรษฐกิจแต่กระทบมิติทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น และแบบแผนการสื่อสารในสาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง “ภาพแทน” (representation) ของผู้สูงวัยในสื่อซึ่งมีอิทธิพลทั้งต่อการรับรู้และการปฏิบัติต่อผู้สูงวัยในชีวิตจริง

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขระบุว่าผู้สูงอายุในสังคมถือเป็นกลุ่มเปราะบาง (จรรยาพร ศรีศศลักษณ์, 2556) และในวัยที่อายุสูงมากขึ้นย่อมหลีกเลี่ยงเกี่ยวกับความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นจากคนในครอบครัว สังคมและประเทศชาติในมิติของนโยบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ องค์การอนามัยโลกนิยาม “การล่วงละเมิดผู้สูงอายุ” ว่าเป็นการกระทำหรือการละเว้นในความสัมพันธ์ที่คาดหวังความไว้วางใจ อันก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอายุ 60 ปีขึ้นไป และประเมินว่า 1 ใน 6 ของผู้สูงอายุในชุมชนทั่วโลกเผชิญความรุนแรงภายใน 1 ปีที่ผ่านมา ทั้งทางกาย จิตใจ เพศ เศรษฐกิจ และการทอดทิ้ง (WHO, 2024) งานสังเคราะห์วิจัยระดับนานาชาติฉบับใหม่ย้ำว่าความรุนแรงต่อผู้สูงวัยเป็น “วิกฤตเงา” ซ้ำมพรมแดน และส่วนใหญ่อยู่ในความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น สมาชิกครอบครัวหรือผู้ดูแล (systematic review & meta-analysis) หน่วยงานสาธารณสุขสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำคำจำกัดความและหมวดหมู่การล่วงละเมิดเดียวกัน พร้อมชี้ว่าผู้กระทำมักเป็น “บุคคลที่ไว้ใจ” (CDC, 2024)

สำหรับในบริบทของประเทศไทย แม้ระบบค่านิยม “กตัญญู” และ “เคารพผู้ใหญ่” เป็นทุนทางวัฒนธรรมสำคัญ แต่ข่าวสารสาธารณะในช่วงหลังบ่งชี้รูปแบบความรุนแรงที่หลากหลายขึ้น ตั้งแต่การทอดทิ้งผู้สูงอายุให้ใช้ชีวิตลำพังโดยขาดปัจจัย พื้นฐานไปจนถึงการทำร้ายในบ้านและในสถานดูแลเอกชนทั้งโดยญาติ

และผู้ดูแล ซึ่งสะท้อน “ความรุนแรงที่มองไม่เห็น” (invisible violence) กับ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” (structural violence) ที่ถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านการทำให้เสียหรือการยอมรับโดยปริยายของสังคม

งานวิจัย “SOA: ชุมชนนวัตกรรมเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อต้านความรุนแรงใน ผู้สูงอายุ” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2024 ได้สร้างภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ฒ.” เพื่อเป็นนวัตกรรมสื่อภาพยนตร์ของงานวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจตลอดจนสร้างความตระหนักรู้ และนำไปสู่การแก้ปัญหาเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุ (พนิดา จงสุขสมสกุล และคณะ, 2568) นำแสดงโดย ทนงศักดิ์ ศุภทรัพย์ สีดา พัวพิมล และปวีณา ชารีฟสกุล เขียนบทและกำกับภาพยนตร์โดย งามอาจ สิงห์ลำพอง

ตาราง 1

สรุปช่องทางการเผยแพร่ภาพยนตร์เรื่อง “ฒ.” ในสื่อออนไลน์และออนไลน์

ลำดับ	ว/ด/ป	สถานที่ (โรงภาพยนตร์ / หอประชุม)	จังหวัด	จำนวน
1.	10 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ รัชโยธิน	กรุงเทพ	150
2.	13 พ.ค.68	วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช	พิษณุโลก	20
3.	16 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ พิษณุโลก	พิษณุโลก	226
4.	18 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ ขอนแก่น	ขอนแก่น	211
5.	25 พ.ค.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ สงขลา	สงขลา	209
6.	16-20 มิ.ย.68	มททรมงานวิจัยแห่งชาติ 2568	กรุงเทพ	300
7.	21 มิ.ย.68	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	ปทุมธานี	22
8.	26 มิ.ย.68	เมเจอร์ซีนีเพล็กซ์ พิษณุโลก (2)	พิษณุโลก	238
9.	16 ส.ค.68	ศูนย์สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ	ลำปาง	99
10.	1 ต.ค.68	แอปพลิเคชันVIPA-แพลตฟอร์ม OTT	ทั่วโลก	ทั่วโลก
11.	23 ต.ค.68	สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส	ทั่วประเทศ	ทั่วประเทศ
12.	1 พ.ย.68	YouTube	ทั่วโลก	ทั่วโลก

ภาพ 1

ภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”

ผู้วิจัยพบว่าภาพยนตร์ “ผ.” เป็นภาพยนตร์ที่น่าเสนอเกี่ยวกับความรุนแรงในผู้สูงอายุที่นำผลจากการวิจัยมาสร้างเป็นบทภาพยนตร์ ดังนั้นจะมีความรู้ที่เป็นความจริงจากกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรง โดยการเล่าเรื่องภาพยนตร์ผ่านศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่องในแบบของสื่อภาพยนตร์และรูปแบบของภาษาภาพยนตร์ที่ต้องอาศัยการตีความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจากทีมผู้สร้าง เช่น ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้เขียนบท เป็นต้น ได้ทำการเข้ารหัส (encoding) ทางการสื่อสารไว้ เพื่อให้เข้าใจความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในภาพยนตร์เรื่อง “ผ.” ได้อย่างถ่องแท้และครบถ้วนเพื่อให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลจึงจำเป็นต้องมีการถอดรหัส (decoding) ความหมายเหล่านั้นออกมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจในศึกษาภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ผ.” เพื่อเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุผ่านภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ผ.”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารความรุนแรงในผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์จากภาพยนตร์เรื่อง “ผ.”

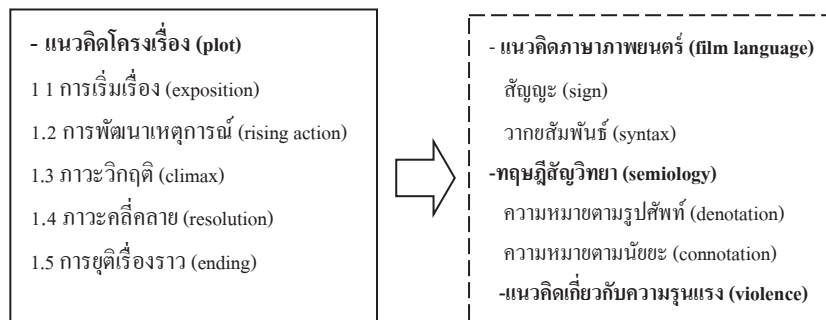
วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ทั้งหมดเพื่อศึกษาการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) จากภาพยนตร์เรื่อง “ผ.” ผ่านการวิเคราะห์แนวคิดโครงเรื่อง (plot) แล้วแยกโครงเรื่องออกเป็นการเริ่มเรื่อง (exposition) การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action) ภาวะวิกฤติ (climax) ภาวะคลี่คลาย (resolution) และการยุติเรื่องราว (ending) จากนั้นเลือกองค์ข้อมูล (corpus) โดยเลือกจากฉากในภาพยนตร์เพื่อศึกษาภาษาภาพยนตร์ (film language)

โดยใช้แนวคิดภาษาภาพยนตร์ (film language) เพื่อแยกการศึกษาสัญญาณ (sign) วากยสัมพันธ์ (syntax) ร่วมกับทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงความหมายตามรูปศัพท์ (denotation) และความหมายตามนัยยะ (connotation) ที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ แล้วใช้กรอบจากแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง (violence) มาช่วยในการวิเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาเชื่อมโยงความรุนแรงในผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” โดยมีระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ พฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2568

ภาพ 2

การวิเคราะห์ภาษาภาพยนตร์ในภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

โครงเรื่อง (Plot)

จากการศึกษาภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” ที่ได้แยกเป็นเรื่องย่อย 3 เรื่อง เหยียดง ครูโสภีและบังอร ร้อยเรียงสลับกันไป ในส่วนของโครงเรื่องพบว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีการเล่าเรื่อง “รูปตัววี” (classical paradigm) ตามลักษณะโครงเรื่องของ กุสตาฟ เฟรย์ทาก (Freytag) สำหรับเรื่องบันเทิงคดี (fiction) (Giannetti, 2014, p. 337) ดังนี้

1.1 การเริ่มเรื่อง (exposition)

การแนะนำผู้สูงอายุที่เป็นตัวละครหลักทั้ง 3 คน ได้อาศัยอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก

เหยียดงยังครองการกลับมาของลูกสาวที่หายไป 10 ปี เขามักตกเป็นเหยื่อการโทรเข้ามาทักท้วงหมายหลอกให้ทำธุรกรรมรูปแบบต่าง ๆ จากแก๊งคอลเซ็นเตอร์

ครูโสภี ครูวัยเกษียณราชการถูกทอดทิ้งจากลูกสาวและหลานสาวที่ต้องย้ายไปกรุงเทพ ทำให้เธอรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต

บังอรป่วยติดเตียงจากการเป็นโรคเส้นเลือดในสมองแตก และมีการแสดงเจตนาารมณ์ในหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย (Living will) แต่ดวงพรลูกสาวไม่เคารพการตัดสินใจของบังอร

1.2 การพัฒนาเหตุการณ์ (rising action)

เสียงตลกกลองโดยแก๊งคอลเซ็นเตอร์ที่โทรเข้ามาหาเขา โดยหลิวลูกสาวที่หนีออกจากบ้านไปเมื่อ 10 ปีก่อน กลับกลายเป็นส่วนหนึ่งของแก๊งคอลเซ็นเตอร์นี้

ครูโสภีพบกับลูกศิษย์ที่ต้องการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยแต่ขาดเงินทุน จึงเลือกเดินชีวิตผิด ครูโสภีต้องเผชิญกับความกลัวและความไม่ปลอดภัยที่ต้องอยู่บ้านคนเดียว

บังอรมีความต้องการจะจากโลกนี้ไปโดยได้ทำหนังสือตามเจตนาไม่ประสงค์จะรับการรักษาใด ๆ แต่ดวงพรไม่ยอมทำตามหนังสือที่ดวงพรทำแล้วฝากเอาไว้

1.3 จุดสูงสุดทางอารมณ์ (climax)

เสียงตลกตัดสินใจโอนเงินให้แก๊งคอลเซ็นเตอร์เพื่อหลิวลูกสาวรอดจากการถูกทำร้ายจากพวกแก๊งคอลเซ็นเตอร์ ครูโสภีปลั่งถูกแทงโดยน้องลูกศิษย์ที่เธอช่วยเหลือโดยความไม่รู้ของน้องว่าบ้านหลังที่เขาเข้ามาขโมยเป็นบ้านครูโสภีนั่นเอง

ดวงพรตัดสินใจไม่ให้บังอรตายตามเจตนารมณ์ เธอให้บังอรอยู่ด้วยตลอดไป

1.4 ภาวะคลี่คลาย (resolution)

เสียงตลกหลังจากโอนเงินให้กับหลิวเพื่อปกป้องลูกสาว เขารู้สึกผิดที่ไม่สามารถทำอะไรได้มากกว่านี้ และไม่สามารถช่วยลูกสาวออกมาได้

ครูโสภีรอดชีวิตจากการถูกแทง แต่ต้องเผชิญความเจ็บปวดกับการที่ลูกศิษย์ของเธอต้องติดคุกเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ดวงพรยืนยันที่จะดูแลบังอรต่อไป แต่บังอรกลับเสียใจเป็นที่สุดที่ถูกลูกสาวทรยศไม่ทำตามที่เราทำ หนังสือแจ้งแสดงความยินยอมเอาไว้ จากความเห็นแก่ตัวของเธอ

1.5 การยุติเรื่องราว (ending)

เสียงตลกต้องทนทุกข์จากความผิดที่เคยก่อไว้ และความเป็นห่วงชีวิตของหลิว

ครูโสภีต้องเผชิญกับการที่น้องต้องติดคุก โดยที่เธอไม่สามารถช่วยอะไรได้อีก

ดวงพรดูแลบังอรโดยมิดมือของบังอรเพราะไม่ต้องการให้แม่ไปจากเธอไปอีก

2. เพื่อศึกษาการสื่อสารความรุนแรงในผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์จากภาพยนตร์เรื่อง “ณ.”

ผู้สูงอายุสามคนต้องเผชิญกับความรุนแรงหลายมิติที่เกิดขึ้นในชีวิต ทั้งทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ การทอดทิ้งละเลย และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่ผู้สูงอายุในสังคมไทยต้องเผชิญ โดยการวิเคราะห์ในแต่ละมิติของความรุนแรงผ่านภาษาภาพยนตร์ของคริสเตียน เมทซ์ (Metz) ซึ่งประกอบด้วย สัญญา (sign) และวากยสัมพันธ์ (syntax) (Monaco, 2000, p. 151) และใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา (semiology) ของโรลันด์ บาร์ตส์ (Barthes, 1991) รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความรุนแรง (violence) จะช่วยให้เข้าใจถึงความซับซ้อนของปัญหาและความรุนแรงที่ผู้สูงอายุประสบในสังคม

2.1 ความรุนแรงทางกาย (physical violence)

ความรุนแรงทางกายเกิดขึ้นกับบังอรที่ถูกทำร้ายโดยลูกสาว ดวงพรผู้ไม่เคารพเจตนารมณ์ของแม่ในการสิ้นสุดชีวิตตามธรรมชาติ บังอรเป็นผู้ป่วยที่ต้องการจากโลกนี้ไปตามเงื่อนไขที่เธอได้ตั้งใจไว้ แต่ลูกสาวกลับไม่

ยอมให้เธอตายตามเจตนารมณ์ โดยยังคงพยายามยื้อชีวิตของบ๊องไว้ แม้จะเต็มไปด้วยความเจ็บปวดจากการเจ็บป่วยหนัก ซึ่งเป็นการทำร้ายทั้งทางกายและจิตใจให้บ๊องต้องทนทุกข์อยู่กับสภาพร่างกายที่ไม่สามารถควบคุมได้ ความรุนแรงทางกายในกรณีนี้แสดงถึงการขาดการเคารพในสิทธิ์ส่วนบุคคลและการแทรกแซงการตัดสินใจเรื่องชีวิตและความตายของบุคคลที่มีความเจ็บปวดทางร่างกายหนัก การกระทำของดวงพรจึงเป็นการทำร้ายบ๊องทางกายด้วยการยึดการตายของเธอออกไป โดยไม่คำนึงถึงความทรمانที่เกิดขึ้นกับร่างกายของแม่ รวมทั้งครูโสภิตที่ปลั่งถูกน้อยแหว่งด้วยมีด แม้ว่ามันจะเป็นเสมือนความไม่ตั้งใจให้เกิดเหตุการณ์นี้ของน้อยที่เป็นศิษย์ แต่ครูโสภิตคือคนสูงอายุที่ถูกทำร้ายบนร่างกาย

2.2 ความรุนแรงทางจิตใจ (psychological/emotional abuse)

เฮียตงและครูโสภิตต้องเผชิญกับความรุนแรงทางจิตใจที่เกิดจากความโดดเดี่ยวและการถูกทอดทิ้งจากครอบครัว เฮียตงต้องทนทุกข์กับการรอคอยลูกสาวที่หายไปและตกเป็นเหยื่อของแก๊งคอลเซ็นเตอร์ ซึ่งสร้างความรู้สึกกลัวและไม่มั่นคงให้กับเขาอย่างมาก เฮียตงถูกหลอกโดยหลิวจากความไม่รู้ด้วยโอนเงินไปยังบัญชีของพวกแก๊งคอลเซ็นเตอร์ แต่เฮียตงกระทำไปเพราะต้องการปกป้องหลิวจากการจะถูกทำร้าย ทำให้เฮียตงเสียใจและผิดหวังในตัวเองอย่างมาก

สำหรับครูโสภิตแล้ว การที่เธอต้องอยู่บ้านคนเดียวในยามชราทำให้เธอรู้สึกหวาดกลัวและไม่ปลอดภัยจากการที่ต้องเผชิญกับความเป็นจริงของการทอดทิ้ง ความกลัวว่าอาจจะมีคนมาทำร้ายเธอจนต้องติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อเพิ่มความปลอดภัย ครูโสภิตสะท้อนให้เห็นถึงความวิตกกังวลในจิตใจที่มาจากการที่ไม่สามารถพึ่งพาผู้ใดได้และต้องอยู่ตามลำพังในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่

ดวงพรลูกสาวบ๊องแสดงอวัจนภาษาปฏิเสธการได้รับหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับการรักษาเมื่อวาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง เป็นเสมือนการทรยศหักหลังบ๊องที่ไวใจลูกสาว ทำให้บ๊องเจ็บปวดใจเป็นที่สุดเมื่อการหักหลังเกิดจากคนที่เธอเชื่อใจและไวใจที่สุด

2.3 ความรุนแรงจากการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ (financial/material abuse)

เฮียตงเป็นตัวอย่างผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวงทางการเงินจากแก๊งคอลเซ็นเตอร์ โดยการที่เฮียตงเปิดบัญชีธนาคารและถูกหลอกให้โอนเงินเข้าไป ซึ่งทำให้เขาเสียทรัพย์สินทั้งหมดที่สะสมมาทั้งชีวิต ถือเป็นการหลอกลวงที่สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงให้กับผู้สูงอายุอย่างเฮียตง การหลอกลวงและการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้สูงอายุโดยให้ทำธุรกรรมที่เจ้าตัวไม่ยินยอมในการเสียทรัพย์สิน ถือเป็นการทำร้ายทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีทางเลือกในการปกป้องตัวเอง

2.4 การทอดทิ้งและละเลย (abandonment or neglect)

ครูโสภิตถูกทอดทิ้งจากลูกสาวและหลานสาวที่ต้องย้ายไปกรุงเทพด้วยสภาพสังคมบีบบังคับ ทำให้เธอต้องอยู่ในบ้านคนเดียว การที่ครูโสภิตต้องเผชิญกับการถูกทิ้งในช่วงชีวิตที่ต้องการการดูแลอย่างมากสะท้อนถึงความรุนแรงจากการทอดทิ้งและละเลย ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับความรู้สึกของการสูญเสียและความกลัวในการอยู่คนเดียวในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่ การที่ครูโสภิตต้องจัดการกับความรู้สึกไม่ปลอดภัยโดยการติดตั้งกล้องวงจรปิดและปิดประตูหน้าต่างทุกบานในบ้านสะท้อนถึงความรุนแรงที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการถูกทอดทิ้งจากครอบครัวที่ควรดูแล

2.5 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence)

ครูโสรักขอให้ช่วยลูกศิษย์เข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่เนื่องจากครอบครัวของน้อยมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้เขาไม่สามารถศึกษาต่อได้ ซึ่งสะท้อนถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เกิดจากระบบการศึกษาและเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน สังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้กับทุกคนในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียม ทำให้เกิดช่องว่าง

ทางโอกาสในชีวิตของผู้คนและส่งผลต่ออนาคตของผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญกับความลำบากในช่วงบั้นปลายชีวิต

เช่นเดียวกันกับบั้งอรที่ต้องใช้เอกสารแสดงเจตนาธรรมในการไม่ต้องการรักษาเพื่อยื้อชีวิต โดยระบบสาธารณสุขไม่ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเรื่องชีวิตและความตายของตนเองอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อสิทธิในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตของตนเอง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาโครงเรื่อง (plot) ในภาพยนตร์เรื่อง “ตม.” พบว่า แม้ภาพยนตร์จะอิงโครงสร้างแบบรูปตัววีที่ผู้ชมคุ้นเคย แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ การปิดเรื่องไม่ได้มุ่งคืนความสุขหรือผ่อนคลายความขัดแย้งตามแบบแผนดั้งเดิม หากแต่เลือกที่จะ “ปิดเรื่องแบบขมขื่น” (bitter ending) ที่สะท้อนถึงความไม่สมบูรณ์ในการแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุในโลกแห่งความจริง ความรู้สึกไม่คลี่คลายนี้จึงทำหน้าที่เป็นกลวิธีทางศิลปะที่ใช้ความคุ้นเคยของรูปแบบการเล่าเรื่องมาเป็น “กรอบคาดหวัง” ของผู้ชมก่อนจะหักล้างกรอบนั้นเพื่อขับเน้นข้อวิพากษ์ทางสังคม กล่าวคือ ชีวิตผู้สูงอายุจริง ๆ มิได้ลงเอยด้วยความสมบูรณ์หรือการเยียวยา หากยังคงเผชิญความเปราะบาง ความโดดเดี่ยว และความรุนแรงทางโครงสร้างสังคม

การเลือกใช้โครงสร้างดังกล่าวสอดคล้องกับข้ออธิบายของบอร์ดเวลล์และทอมป์สัน (Bordwell & Thompson, 2008) ที่ชี้ว่าโครงสร้าง exposition–rising action–climax–denouement ไม่เพียงเป็นแบบแผนในการจัดระเบียบเรื่องเล่า แต่ยังเป็นกลไกกำกับประสบการณ์ผู้ชม ทำให้ผู้ชมสามารถติดตาม เข้าใจ และมีอารมณ์ร่วมกับการดำเนินเรื่องได้อย่างเป็นลำดับขั้น ในกรณีของภาพยนตร์เรื่องนี้ ผู้สร้างอาศัยโครงสร้างที่คุ้นเคยเพื่อดึงผู้ชมเข้าสู่การรับรู้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ก่อนจะใช้การปิดเรื่องเชิงขมขื่นเป็นเครื่องมือท้าทายประสบการณ์นั้น และเปิดพื้นที่สะท้อนคิด (reflection) เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้สูงอายุในสังคม

ในภาพยนตร์เรื่อง “ตม.” ความรุนแรงถูกถ่ายทอดผ่าน 5 มิติหลัก เช่น ความรุนแรงทางกาย (physical violence) เช่น การบาดเจ็บ การล่ม หรือการถูกทำร้ายโดยตรง ความรุนแรงทางจิตใจและอารมณ์ (psychological violence) ที่ปรากฏผ่านความโดดเดี่ยว การถูกทอดทิ้ง หรือการถูกคุกคาม ความรุนแรงทางเศรษฐกิจ (financial abuse) ผ่านการหลอกลวง เอาทรัพย์สิน และบังคับโอนเงิน ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย (neglect) ซึ่งสะท้อนความเปราะบางของผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญการอยู่อย่างลำพัง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ที่ฝังอยู่ในระบบการศึกษา การแพทย์ และสถาบันทางสังคมที่จำกัดสิทธิการตัดสินใจของผู้สูงวัย โดยพบว่า ความรุนแรงทางด้านจิตใจนั้นถูกสื่อความหมายออกมาจากภาพยนตร์มากที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของธนธร ภูมิ (2559) ที่พบว่า ความรุนแรงจากการการทอดทิ้งละเลยเป็นความรุนแรงที่พบบ่อยที่สุด รองลงมาคือการทำร้ายทางจิตใจและกายภาพ ความแตกต่างดังกล่าวอาจอธิบาย

ได้จากความต่างของสื่อและบริบทการศึกษา กล่าวคือ งานวิจัยของธนธรรณันมุ่งเก็บข้อมูลจากประสบการณ์จริงของผู้สูงอายุและครอบครัว จึงสะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ขณะที่ภาพยนตร์ในฐานะงานศิลปะและการสื่อสารมวลชน เลื่อนนำเสนอความรุนแรงทางจิตใจเป็นหลัก เพราะเป็นมิติที่สามารถสื่อสารด้วยภาพ เสียง และการแสดงได้อย่างมีพลังทางอารมณ์มากกว่า อีกทั้งเป็นรูปแบบที่สร้างความสะเทือนใจและดึงดูดความสนใจจากผู้ชมอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในเชิงสถิติความเป็นจริงทางสังคม ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลยจะมีมากกว่า

ดังนั้นจึงสามารถอธิบายเกี่ยวกับความรุนแรงในผู้สูงอายุเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. การสะท้อนรูปแบบความรุนแรงในผู้สูงอายุ

หากมองว่าภาพยนตร์เป็นภาพสะท้อนสังคม และสังคมก็สะท้อนกลับไปในภาพยนตร์ จากภาพยนตร์ “ฒ.” แสดงให้เห็นว่า ความรุนแรงในช่วงชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละคนในสังคมไทยจะเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบได้แก่

บังอรเป็นตัวแทนของผู้สูงอายุในสังคมที่ป่วยติดเตียง อยากจะจากโลกนี้ไปในแบบไม่ทรมานแต่ก็ถูกลูกสาวดั่งรังเอาไว้ เธอในฐานะเจ้าของร่างกายไม่สามารถมีสิทธิในร่างกายตัวเองถือเป็น “ความรุนแรงทางกาย” เพราะความเจ็บปวดจากร่างกายภายนอกก็มาจากการไม่ยอมให้เธอกระทำในสิ่งที่เธอเองต้องการ แต่อีกภาวะที่มาจากร่างกายของบังอรเอง ภาวะที่ร่างกายเสื่อมถอยจนควบคุมไม่ได้ สื่อถึงการถูกบังคับโดยธรรมชาติของร่างกายเองซึ่งกลายเป็น “การทำร้าย” ทางกายที่บังอรไม่อาจต่อต้าน แต่ไม่เพียงเท่านั้น ความรุนแรงทางร่างกายทั้งสองมิติก็ส่งผลต่อจิตใจที่ต้องอยู่แบบบอบซ้ำ เกิดเป็น “ความรุนแรงทางจิตใจ” ขึ้นมา นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” ที่แม้ดวงพรลูกสาวจะไม่มองบังอรเป็นภาระ แต่ถ้าระบบดูแลหรือบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ ทำให้บังอรถูกซ้ำเติมด้วยความรุนแรงที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างทางสังคม การเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจไม่เพียงเกิดจากบุคคลในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมาจากระบบสังคมที่ไม่เท่าเทียม เช่น สวัสดิการที่ไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงลูกหลาน ทำให้มีโอกาสถูกเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนช่องว่างรายได้ที่ทำให้คนจนถูกกดให้เสียเปรียบด้านการเข้าถึงทรัพยากร ในมิติของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ยังมีประเด็นสำคัญอีกนั่นคือ การที่บังอรเขียนหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย (Living will) แล้วฝากหนังสือฉบับนี้ไว้กับดวงพร สามารถตีความในเชิงความรุนแรงได้หลายระดับ โดยขึ้นกับการเข้ารหัสของเรื่องราวและบริบททางสังคม การที่บังอรต้องเขียนหนังสือแสดงเจตนาล่วงหน้า แทนที่จะวางใจได้ว่าระบบสาธารณสุขและครอบครัวจะดูแลตามความเหมาะสม สะท้อนถึงความไม่มั่นคงทางสวัสดิการและความเหลื่อมล้ำของผู้สูงอายุในสังคมไทย รวมทั้งระบบการแพทย์ที่เน้นการรักษาแบบยืดชีวิต (life prolongation) โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต ก่อให้เกิด “การถูกบังคับเชิงโครงสร้าง” ที่ผู้ป่วยถูกจำกัดสิทธิในการเลือกที่จะใช้ชีวิตระยะท้ายอย่างไร อีกทั้งกรณีนี้ยังเชื่อมโยงโดยตรงกับสิทธิการปฏิเสธการรักษาในไทยตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 12 และกฎกระทรวงปี 2553 ที่รับรอง Living Will ว่าหากมีคำสั่งแจ้งไว้ย่อมเป็นกรอบที่บุคลากรสาธารณสุขต้องเคารพ การที่เจตจำนงของบังอร “ไม่ถูกรับฟัง” จึงสะท้อนความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

หากมองในประเด็นของเสียงตง จะเห็นได้ว่าเขาต้องเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่ซ้อนทับหลายมิติและกระหน่ำเข้ามาในชีวิตอย่างต่อเนื่อง ความรุนแรงเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่เพียงการทำร้ายทางร่างกาย แต่แผ่ขยายไปสู่มิติที่ลึกซึ้งยิ่งกว่า คือการกดทับทางอารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ ประการแรก “ความรุนแรงทางจิตใจ” เสียงตงประสบกับสภาวะความรู้สึกละเลย และไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัวและสังคม ภาพยนตร์สะท้อนสภาวะนี้ผ่านองค์ประกอบทางภาพและเสียง (mise-en-scène) เช่น ความมืดในบ้านยามค่ำ คั่นที่ติดกับแสงไฟเล็ก ๆ รวมถึงการใช้เสียงดนตรีจากแผ่นเสียงเก่าที่ถูกเปิดซ้ำ ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศโหยหาและความทรงจำที่ไม่อาจหวนคืน สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ชมสัมผัสได้ถึงบาดแผลที่มีได้เกิดจากการถูกทำร้ายโดยตรง แต่เกิดจากการ “ถูกทำให้ไร้เสียง” ซึ่งในเชิงทฤษฎีถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ประการที่สอง “ความรุนแรงจากการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ” ภาพยนตร์ยังชี้ให้เห็นการถูกเอารัดเอาเปรียบในด้านทรัพยากรและการเงินที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ เสียงตงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากบริบทสังคมที่ไม่ได้ปกป้องผลประโยชน์ของเขาแต่กลับทำให้เขาต้องสูญเสียหรือถูกเบียดเบียน สิ่งนี้เป็นด้านแรกของความรุนแรงที่สร้างเงื่อนไขให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจต่อมา

ในด้านความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับครูโสภีนั้น ส่วนใหญ่ปรากฏในรูปแบบ “ความรุนแรงจากการทอดทิ้งละเลย” ซึ่งถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างตามแนวคิดของ โจฮาน เกาตุง (Galtung, 1969) เนื่องจากมิได้ปรากฏผ่านการทำร้ายโดยตรง แต่เกิดจากการไม่ให้ความสำคัญ ไม่เหลียวแล และการลดทอนคุณค่าของผู้สูงอายุในสายตาของครอบครัวและสังคม การทอดทิ้งละเลยเช่นนี้สามารถมองได้ว่าเป็นการทำให้ผู้สูงอายุ “ถูกทำให้หายไป” จากพื้นที่ทางสังคมและความทรงจำซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีระ กุลสวัสดิ์ (2563) เรื่อง “การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว: สาเหตุและแนวทางการป้องกัน” งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากพฤติกรรมเฉพาะบุคคล แต่สัมพันธ์กับโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็น “ภาระ” ส่งผลให้เกิดการทอดทิ้งละเลยและล่วงละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ความรุนแรงที่ครูโสภีเผชิญไม่ได้จำกัดเพียงแค่มิติของการละเลย แต่ยังสัมพันธ์กับ “ความรุนแรงทางร่างกาย” ที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการถูกทำร้าย ซึ่งทำให้ร่างกายของผู้สูงอายุได้รับบาดเจ็บ เสียสมรรถภาพ และถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การกระทำนี้สะท้อนผ่านองค์ประกอบภาพของภาพยนตร์ เช่น มุมกล้องที่เน้นใบหน้าหวาดกลัว การใช้เงามืดตัดกับพื้นที่สว่าง และเสียงที่บีบคั้นอารมณ์ เพื่อเน้นให้เห็นถึงความเปราะบางและความไร้อำนาจของตัวละคร ผลลัพธ์จากการเผชิญทั้งความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางกายภาพนำมาสู่ “ความรุนแรงทางจิตใจ”

จากการตีความหมายเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้สูงอายุผ่านภาษาภาพยนตร์สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลธิดา สัมมาวงศ์ (2560) ศึกษาทัศนะของผู้สูงอายุและสมาชิกครอบครัวต่อการกระทำความรุนแรงพบว่าผู้สูงอายุและครอบครัวต่างรับรู้ถึงความรุนแรงเกิดขึ้นในระดับสูง โดยมีปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กับความรุนแรง ได้แก่ ทัศนคติต่อความมีอายุและภาวะการพึ่งพา ขณะที่สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำมาเทียบกับภาพยนตร์ “ณ.” ซึ่งสะท้อนรูปแบบความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทั้งทางกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และโครงสร้างผ่านตัวละครสำคัญ เช่น บังอร เสียงตง และครูโสภี ที่ล้วนเผชิญภาวะการพึ่งพาและการขาดสิทธิในการตัดสินใจ ตรงกับปัจจัยเสี่ยงที่กุลธิดาเสนอ อย่างไรก็ตาม

ประเด็นเรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัวกลับแตกต่างออกไป เพราะแม้เชิงสถิติจะไม่สัมพันธ์กับความรุนแรงแต่ภาพยนตร์กลับสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าความสัมพันธ์เชิงครอบครัวและชุมชนมีส่วนเอื้อต่อการกดทับและความรุนแรงเชิงโครงสร้างอันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการรับรู้เชิงประจักษ์กับการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ในสื่อภาพยนตร์

ไม่ว่าความรุนแรงในผู้สูงอายุจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาอย่างไร คนแต่ละคนจะเจอความสุขความรุนแรงคนละก็รูปแบบ คนละก็ครั้ง แต่สิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญในสุดท้าย คือ “ความรุนแรงทางด้านจิตใจ” ที่จะเป็นก้นบ่อของความเจ็บปวดที่จะรองรับทุกความรุนแรงในชีวิตเอาไว้ ซึ่งความรุนแรงนี้จะแก้ไขได้หรือไม่นั้นต้องขึ้นอยู่กับคนในครอบครัว สังคมรอบข้าง และท้ายสุดก็คือ ตัวของผู้สูงอายุเองที่ต้องก้าวผ่านความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตให้ได้

2. พลวัต “ครอบครัว-ชุมชน” ในฐานะเงื่อนไขเสี่ยง

โครงเรื่องของภาพยนตร์เรื่อง “ตม.” พาผู้ชมเดินทางเข้าสู่ความคุ้นเคยของชีวิตครอบครัวและชุมชนที่ควรจะเป็นพื้นที่ปลอดภัย แต่กลับเผยให้เห็นพื้นที่เหล่านี้หาได้เป็นที่พักพิงไม่ หากกลับแปรเปลี่ยนเป็น “สนามเสี่ยง” ต่อความรุนแรงในหลายมิติ

เสียตงคือตัวอย่างสำคัญของพลวัตเช่นนี้ ความรักของพ่อที่ควรจะเป็นเกราะป้องกันลูกสาวกลับกลายเป็นช่องทางให้ตนเองถูกเอารัดเอาเปรียบทางการเงิน การยอม เสียสละเงินทั้งหมดมิได้เป็นเพียงการกระทำจากหัวใจ หากแต่เป็นผลจากแรงกดดันเชิงคุณธรรมที่ทำให้เขาลดทอนภูมิคุ้มกันต่อการโกง ภาพยนตร์สื่อสารความเปราะบางนี้ผ่านภาษาภาพยนตร์อย่างแยบคาย ทั้งเสียงโทรศัพท์ที่ดังซ้ำ ๆ การถ่ายภาพขาดไหล่มือที่สั่นขณะกดรหัสที่ตู้เอทีเอ็มและเสียงปลายสายที่เจาะทะลุความเงียบของท้องถนน ทั้งหมดคือรหัสทางเศรษฐกิจ อารมณ์ที่ค่อย ๆ บีบคั้นผู้สูงวัยให้ยอมโอนอำนาจทางการเงินออกจากตัวเอง

บังอรเผชิญเงื่อนไขความเสี่ยงที่ต่างออกไปแต่ยังคงสะท้อนพลวัตของครอบครัวเช่นกัน ความกตัญญูของลูกสาวถูกประกอบสร้างให้เป็นภาพแทนของ “การดูแลที่ดี” ทว่าเบื้องหลังการดูแลนั้นกลับแฝงการตัดสินใจแทนที่ยึดอำนาจเหนือร่างกายผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็นการเพิกเฉยต่อหนังสือ “Living will” หรือการยื้อชีวิตด้วยเครื่องมือแพทย์ ภาพเครื่องช่วยหายใจ เสียงสัญญาณเตือนของเครื่อง และกรอบภาพที่บีบอัดเตียงผู้ป่วย ล้วนกลายเป็นสัญลักษณ์ของการยึดครองชีวิต ภายใต้หน้ากากแห่งความรักที่สังคมยกย่องว่าเป็นความกตัญญู

สำหรับครูโสภีแล้ว ความไว้นื้อเชื่อใจเชิงวิชาชีพที่มอบให้กับลูกศิษย์กลับหันกลับมาทำร้ายตัวเธอเอง ความสัมพันธ์ซึ่งควรจะเป็นพื้นที่ปลอดภัยกลับกลายเป็นบันไดนำไปสู่ความรุนแรงทั้งทางกายและทรัพย์สิน การถ่ายภาพผ่านกรอบประตู หน้าต่าง หรือแม้แต่ภาพจากกล้องวงจรปิด ทำให้บ้านของเธอถูกทำให้เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะใครก็สามารถเจาะทะลุเข้ามาได้ ความใกล้ชิดที่ควรจะเป็นสายสัมพันธ์กลับกลายเป็นความเสี่ยงเชิงโครงสร้างของการไว้วางใจโดยไม่ทันระวัง

จะพบว่าทั้ง 3 เหตุการณ์จาก 3 ตัวละครหลัก สอดคล้องกับงานศึกษาของ อรรถพล ดำเนินผล (2564) เรื่อง “บทบาทศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลท่าทราย จังหวัดนนทบุรี” ที่มองว่าควรมีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัว

ในชุมชน ในการทำงานในเชิงรุก คือการแก้ไข ประสาน และเฝ้าระวังความรุนแรงในครอบครัว สร้างความเข้มแข็งและป้องกันและลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวให้กับชุมชน ทั้งมีการจัดโครงการอบรมและจัดกิจกรรมที่จะมุ่งเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำของ ชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล (รพ.สต.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) นอกจากนี้ในส่วนของการส่งเสริม คือ การส่งเสริม ให้ความรู้ รวมไปถึง ถึงรณรงค์ให้ประชาชนรับรู้ถึงสิทธิและเข้าใจเรื่องความรุนแรงในครอบครัว

3. การสะท้อน “โครงสร้างสังคมไทย”

ภาพยนตร์เรื่อง “ณ.” มิได้เล่าเพียงเรื่องราวเฉพาะของตัวละครเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนพลวัตของโครงสร้างสังคมไทยในห้วงเวลาที่กำลังก้าวสู่ภาวะสังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ปรากฏผ่านปัญหาและเงื่อนไขเสี่ยงที่ผู้สูงวัยต้องเผชิญทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และโครงสร้างสังคมโดยรวม

ในตอนของเสียดังนั้น ผู้ชมจะได้เห็นภาพชัดเจนของความเปราะบางของผู้สูงวัยที่มีต่ออาชญากรรมดิจิทัล และการฉ้อโกง แกดจ์คอลเซ็นเตอร์เข้ามาเป็นตัวแทนของอาชญากรรมสมัยใหม่ที่กำลังเติบโตทั้งในสังคมไทย และสังคมโลก งานวิจัยของ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2021) และรายงานจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติยืนยันตรงกันว่า ผู้สูงวัยคือกลุ่มที่เสี่ยงที่สุดต่อการถูกหลอกลวง เนื่องจากขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีและขาดผู้ช่วยเหลือปกป้องในครอบครัวและสังคมรอบข้าง จึงเป็นเป้าหมายที่เหมาะสม ผู้กระทำผิดคือกลุ่มอาชญากรที่มีแรงจูงใจ และที่สำคัญคือ “การขาดผู้พิทักษ์” ทั้งจากครอบครัวและรัฐที่ทำให้การกระทำผิดเกิดขึ้นได้ง่าย

เรื่องของครูโสภีทำให้เราได้เห็นผลลัพธ์ของครอบครัวเดี่ยวและย้ายถิ่นที่อยู่ที่น่าไปสู่การทอดทิ้งผู้สูงวัยโดยไม่ตั้งใจ ครูโสภีถูกทำร้ายโดยลูกศิษย์และต้องเผชิญความโดดเดี่ยวทางสังคมจากการที่ครอบครัวไม่อาจอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดจากสภาพสังคม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนตรงกับข้อค้นพบของ Knodel และ Chayovan (2012) ที่ศึกษา “Inter-generational family care for and by older people in Thailand” โดยเน้นสังคมสูงอายุในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าการเปลี่ยนจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยว และการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานต่างถิ่นส่งผลให้ผู้สูงวัยต้องอยู่เพียงลำพังและอยู่ในความเสี่ยงต่อการถูกละเลยจนถูกกระทำรุนแรงได้

ส่วนเรื่องของบังอร ได้เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมได้ตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับสิทธิช่วงท้ายชีวิต บังอรที่ถูกพันธนาการด้วยความคาดหวังจาก “ความกตัญญู” ของลูกสาวจนไม่สามารถกำหนดชีวิตและร่างกายของตนเองได้อย่างแท้จริง ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นข้อถกเถียงร่วมสมัยในสังคมไทย แม้จะมีกฎหมายรองรับ “Living Will” ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 12 (พรบ. สุขภาพแห่งชาติ, 2550) แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังต้องอาศัยความเข้าใจจากครอบครัว บุคลากรทางการแพทย์ และที่สำคัญคือทัศนคติของสังคมไทยที่ยังคงยึดโยงกับวัฒนธรรมเรื่องความกตัญญูและความเหมาะสมในการดูแลผู้สูงวัย

กล่าวโดยสรุป ภาพยนตร์เรื่อง “ฌ.” มิได้เพียงเล่าเรื่องของผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเปิดโปงให้เห็นความรุนแรงที่แฝงอยู่ในโครงสร้างชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งถูกซ้อนทับหลายมิติ ตั้งแต่จิตใจ เศรษฐกิจ จนถึงสังคม และในที่สุดได้กลายเป็นการสะท้อนเชิงวิพากษ์ถึงสภาพสังคมไทยที่ยังไม่พร้อมจะโอบอุ้มผู้สูงอายุในฐานะมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์

1. ประเด็นความรุนแรงที่กระทบต่อผู้สูงอายุมีความละเอียดอ่อนและซับซ้อน การนำเสนอเรื่องราวลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดลำดับอย่างรอบคอบ เพื่อควบคุมบรรยากาศทางอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับสารให้สามารถติดตามได้อย่างต่อเนื่องและไม่เกิดภาวะต่อต้านหรือความไม่สบายใจเกินจำเป็น ดังนั้นผู้ส่งสารควรออกแบบการเล่าเรื่องด้วยโครงสร้างที่มีลำดับขั้น มีการปูพื้นฐาน สร้างความเข้าใจ และค่อย ๆ ขยายเข้าสู่ประเด็นที่มีความเปราะบาง โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้สารที่ต้องการสื่อสารสามารถสัมฤทธิ์ผล

2. การใช้รหัสภาพยนตร์ เช่น การจัดวางฉาก แสง สี มุมกล้อง รวมถึงการใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายร่วมในเชิงวัฒนธรรม สามารถสร้างการตีความที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ ดังนั้นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการคือ ควรให้ความสำคัญกับการผสมผสานรูปแบบการเล่าเรื่องด้วยภาษาภาพยนตร์และการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร เพื่อเพิ่มพลังทางความหมายและสร้างผลกระทบต่อนักผู้รับสาร

3. การนำองค์ความรู้และผลการวิเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้าใจแก่สังคมทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และนโยบายสาธารณะ เพื่อให้ตระหนักรู้ถึงรูปแบบและผลกระทบของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การสร้างองค์ความรู้และการเผยแพร่ต่อสาธารณะจะช่วยให้ผู้ครอบงำผู้สูง อายุเกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น และสามารถลดทอนปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่ความรุนแรง

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. งานวิจัยในอนาคตควรวิเคราะห์สื่อหรืองานศิลปะแขนงอื่นเช่น ซีรีส์ ละครโทรทัศน์ สารคดี สื่อดิจิทัล หรือคอนเทนต์ออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุและความรุนแรง เพื่อเปรียบเทียบลักษณะการเล่าเรื่อง อัตลักษณ์ตัวละคร และภาพแทนที่แตกต่างจากภาพยนตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อร่วมสมัยที่เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่

2. การศึกษาในครั้งนี้เน้นการวิเคราะห์ตัวบทภาพยนตร์เป็นหลัก ในอนาคตควรมีการวิจัยที่สำรวจประสบการณ์ผู้ชม การตีความ และผลสะท้อนทางอารมณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับการนำเสนอความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในสื่อ เพื่อให้เข้าใจพลวัต “การรับรู้และการตอบสนอง” ที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทางสังคม อันจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท ผู้ผลิต ผู้รับสารได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ควรเปิดพื้นที่เพื่อให้เกิดการบูรณาการแนวคิดจากสังคมวิทยา มานุษยวิทยา สาธารณสุข กฎหมาย และการสื่อสารเชิงนโยบาย เพื่อทำความเข้าใจประเด็นผู้สูงอายุในมิติที่ครอบคลุมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา และโครงสร้างกฎหมาย การวิจัยเชิงสหวิทยาการเช่นนี้จะทำให้ได้ข้อค้นพบที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เชิงปฏิบัติได้จริง

4. การศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม หรือระหว่างบริบทชนบทกับสังคมเมือง เพื่อสำรวจว่าความเปราะบางของผู้สูงอายุและพลวัตครอบครัว ชุมชนมีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร อันจะช่วยอธิบายให้เห็นมิติของ “โครงสร้าง วัฒนธรรม ความรุนแรง” ที่สัมพันธ์กันในบริบทที่กว้างขวางกว่า

เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา สัมมาวงศ์, สิริลักษณ์ โสมานุสรณ์, และชนนาถ สุ่มเงิน. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความรุนแรงในผู้สูงอายุ ตามมุมมองของผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี*, 33(1), 90-103.
- จรรยาพร ศรีศตลักษณ์. (2556). *กลุ่มเปราะบาง Vulnerable Groups คือใคร มีข้อ พิจารณาด้านจริยธรรมอย่างไร*. สถาบันการพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ธนธร ภูมิ. (2559). การทบทวนมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต [บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ]. สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะสำหรับนักบริหาร. คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระ กุลสวัสดิ์. (2563). การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว : สาเหตุ และแนวทางการป้องกัน. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 12(2), 111-127.
- พนิดา จงสุขสมสกุล, งามอาจ สิงห์ลำพอง, อุไรวรรณ ชัยชนะวิโรจน์, สุเมธ เหมะวัฒนะชัย, และณิกานต์ ทรงไทย. (2568). *SOA: ชุมชนนวัตกรรมเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อต้านความรุนแรงในผู้สูงอายุ*. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ. (2550). *หมวดที่ 1 สิทธิและหน้าที่ด้านสุขภาพ*. มาตรา 12.
- อรรคพล ดำเนินผล. (2564). *บทบาทศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตำบลท่าทราย จังหวัดนนทบุรี [รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต]*. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barthes, R. (1991). *Image–Music–Text; Mythologies*. Hill and Wang.
- Bordwell, D., & Thompson, K. (2008). *Film Art: An Introduction*. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2024). *About Abuse of Older Persons*. <https://www.cdc.gov/elder-abuse/about/index.html?utm>
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 4(3), 167–191. <https://doi.org/10.1177/002234336900600301>
- Galtung, J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.

- Knodel, & Chayovan. (2012). Inter-generational family care for and by older people in Thailand International. *Journal of Sociology and Social Policy*, 32(11/12), 682–694.
<https://doi.org/10.1108/01443331211280719>
- Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema*. University of Chicago Press.
- Monaco, J. (2000). *How to Read Film: The World of Movies, Media, and Multimedia*. Language, History and Theory (3rd ed). New York: Oxford University Press.
- WHO (n.d.). (2024). *Abuse of older people*. World Health Organization.
- UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2021). *United Nations Surveys on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems (UN-CTS)*.
<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/United-Nations-Surveyson-Crime-Trends-and-the-Operations-of-Criminal-Justice-Systems.html>

บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ Music Composition: “Kom San Thon” for Orchestra with Pin

วีระศักดิ์ งามวงศ์ธนชัย^{1*} / วาทิน ประชานนท์² / ณัฐพล ดีคำ³ / จารุวรรณ สุริยวรรณ⁴

Weerasak Ngamwongronnachai / Watin Prachanunt / Natthapol Deekum /

Jaruwan Suriyawan

^{1*}สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Music Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : Weerasak.ng@bru.ac.th

²สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Music Program in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : Watin.pn@bru.ac.th

³สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ สถาบันวิทยาศาสตร์ นวัตกรรม และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

Music Program in Music, Institute of Science Innovation and Culture, Rajamangala University of

Technology Krungthep

อีเมล : natthapol.d@mail.rmutk.ac.th

⁴ภาควิชานาฏดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Department of Drama and Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of

Technology Thanyaburi

อีเมล : jaruwan@rmutt.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.21>

Received: 30 September 2025 ; Revised: 18 November 2025 ; Accepted: 3 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นบทเพลงสร้างสรรค์ที่ประพันธ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาดนตรีพื้นบ้านโคราช และเพื่อประพันธ์บทเพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ ผู้สร้างสรรค์ได้คัดเลือกเสียง “ซัย ยะ ชะ ซิ ซัย” จากเพลงโคราช กลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” จากเสียงของกลองโตนโคราช และลายพม่ารำขวาน ที่เป็นลายเพลงอีสาน นำมาเป็นวัตถุดิบเสียงในการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง นำมาสร้างสรรค์โดยใช้เทคนิคการประพันธ์เพลงร่วมสมัย ผลการสร้างสรรค์คือ บทประพันธ์เพลงที่มีแนวทำนองหลักและเสียงประสานอยู่ในบันไดเสียง E ไมเนอร์ เครื่องหมายประจำจังหวะของบทเพลงนี้ คือ 4/4 เนื้อดนตรีบทเพลงนี้มีลักษณะเป็นแบบดนตรีหลากหลาย อัตราความเร็วที่ใช้ในบทเพลงนี้มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละท่อนเพลง สังเกตลักษณะแบ่งออกเป็น 7 ท่อน ได้แก่ 1. ท่อนบทนำ 2. ท่อน A 3. ท่อน B 4. ท่อนช่วงเชื่อม 1 5. ท่อน C 6. ท่อนช่วงเชื่อม 2 และ 7. ท่อนจบ บทเพลงสร้างสรรค์นี้เป็นการผสมผสานดนตรีพื้นบ้านและ

¹ Corresponding author's E-mail: Weerasak.ng@bru.ac.th

ดนตรีตะวันตก มาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นความร่วมมือ พร้อมทั้งมีการถ่ายทอดสำเนียงเสียงออกมาในรูปแบบของวงออเคสตร้ากับพิณ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านโคราชให้คงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ : บทประพันธ์เพลง, บทประพันธ์เพลงสำหรับออเคสตร้ากับพิณ, เพลงพื้นบ้านอีสาน, ก้อมसानโตน

Abstract

This research article is a creative composition composed for the purpose of studying Korat folk music and composing “Kom San Tone” for orchestra and pin. The authors have selected the sounds of “Chai Ya Cha Chi Chai” from Korat songs, the “Pa Tone Tone” rhythm group, the sound of the Korat tone drum, and Lai Phama Ram Khwan, which is an Isan style music, as the sound materials for creating this composition. It is created using contemporary songwriting techniques. The result is a music composition with a main melody and harmony in the E minor key. The time signature is 4/4. The musical texture is polyphony. The tempo used in this song varies in each section. The musical structure is divided into 7 sections: 1. Introduction 2. Section A 3. Section B 4. Connecting Section 1 5. Section C 6. Connecting Section 2 and 7. The ending. This creative composition is a combination of folk music and Western music to create a contemporary style. The sound is conveyed through the orchestral and pin performance, to preserve the local culture of Korat.

Keywords: music composition, music composition for orchestra with Phin, Isan folk song, Kom San Thon

บทนำ

เพลงก้อมเป็นลักษณะของเพลงโคราชพื้นบ้านที่เล่นกันเฉพาะในพื้นที่โคราช เพลงโคราชไม่ปรากฏที่มาเป็นหลักฐานอย่างแน่ชัด นสพ.โคราชคนอีสาน (2564) ได้บันทึกข้อมูลไว้ว่า เพลงโคราชเป็นเพียงตำนานเล่าสืบทอดกันมาว่า ลูกสาวพญานาคร้องเพลงอยู่คนเดียวในป่าแถบหนองขุนนาง อำเภอนองบุญมาก นายพราหมณ์ได้ยิน แล้วจึงนำมาร้องให้คนอื่นฟังในลักษณะเพลงก้อมหรือเพลงคู่สอง และได้มีการร้องสืบทอดต่อกันมา โดยอาจมีพัฒนาการมาจากเพลงก้อม (เพลงสั้น ๆ) ลีเก หรือลำตัด ที่มีลักษณะเป็นการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง การขึ้นเพลงจะต้องใช้มือป้องหู ร้องว่า “ไซ ชะ ชะ ชิง ชาย” บางจังหวะมีการรำรูก - ถอย บางจังหวะมีการรำแบบขย่มตัว บางช่วงมีการตบมือ ส่วนท่อนสุดท้ายจะเอื้อนเสียงช้าลงเหมือนเป็นนัยว่าจะจบบทกลอน หากบทกลอนมีเนื้อถูกใจผู้ฟังก็จะมีเสียงโห่ฮิ้วลากยาว เพื่อแสดงถึงความชอบหรือถูกใจ ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมของการฟังเพลงโคราชมาตั้งแต่โบราณ ทำให้เพลงโคราชมีเสน่ห์

เพลงโคราชในระยะแรกมีการบรรเลงแบบเพลงก้อมหรือเพลงคู่สอง ซึ่งคำว่า “ก้อม” เป็นภาษาโคราชและภาษาอีสานแปลว่า “สั้น” เพลงก้อมหมายถึงเพลงสั้น ๆ ว่าโต้ตอบกล่าวกันลอย ๆ ทั้งที่มีความหมายลึกซึ้งหรือไม่มีความหมายเลยก็ได้ (โคราชในอดีต, 2560)

ในสมัยก่อนนั้นการตีโทนจะต้องมีการโหมโรง เพื่อเป็นสัญญาณว่าจะมีการเล่นรำโทน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการตีโทนในจังหวะที่แตกต่างกันออกไป (วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 2565) คำว่า “โทน” ในชื่อบทเพลงนี้หมายถึงจังหวะกลองโทนโคราช โทนโคราชเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ถ้าใช้ตีประกอบการรำ เรียกว่า รำโทน โทนโคราชมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างไปจากโทนอื่น ๆ กล่าวคือ ตัวโทนหรือเรือนโทนทำด้วยดินเผา ซึ่งด้านเดียว โดยใช้หนังงูเหลือม ตะกวด หรือ หี้อย ใช้ตีกำกับจังหวะ ถ้าตีในเวลากลางวันต้องผิงแดดเพื่อให้หนังโทนตึง ถ้าตีในเวลากลางคืนต้องอังไฟเพื่อให้เกิดเสียงดัง แกร่งไพเราะและดังก้องไปได้ไกล แต่เดิมนั้น มีการใช้โทนเป็นเครื่องดนตรีหลัก และมีลักษณะจังหวะเพียงจังหวะเดียว คือ ปะ โทน ปะ โทน โทน ลักษณะบทเพลงเป็นบทร้องสั้น ๆ มีเนื้อหาในการเกี่ยวพาราสี การต่อว่าเชิงยั่ว และจากวรรณกรรม ต่อจากนั้น มีการเพิ่มเครื่องประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง ฉาบ และกรับ เพื่อความแม่นยำของจังหวะ และเพิ่มความสุขสนานของทำนองเพลง รวมถึงมีการใช้โทนตีประกอบจังหวะสากล ปัจจุบันนิยมนำโทนบรรเลงคู่กับวงมโหรีพื้นบ้านโคราช และมีการแต่งบทเพลงประจำท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครราชสีมา (นวลวิ จันทรลุน, 2548)

บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณได้รับแรงบันดาลใจจากดนตรีพื้นบ้านโคราชของภาคอีสานตอนใต้ ซึ่งเป็นเพลงทางวัฒนธรรมเพลงหนึ่งที่แต่เดิมใช้สำหรับงานประเพณีหรืองานพิธีกรรมต่าง ๆ ในแถบพื้นที่โคราช เพลงพื้นบ้านที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ในบทประพันธ์นี้เป็นการคัดทำนองมาจากลายพม่าราชวาน โดยการถ่ายทอดเสียงบทเพลงผ่านเสียงพิณอีสาน ที่เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน อีกทั้งยังเป็นการผสมผสานกันระหว่าง “ก้อม” และ “โทน” ที่มีวัตถุดิบเสียง “ชะ ชี ไชย” และกลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” อันเป็นเอกลักษณ์ของเพลงโคราช มาทำการโต้ตอบผสมผสานกับสำเนียงเสียงเครื่องดนตรีสากลเพื่อให้เกิดมิติเสียงที่หลากหลาย รวมถึงยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านโคราชของภาคอีสานตอนใต้มิให้เลือนหายไป²

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะดนตรีพื้นบ้านโคราช
2. เพื่อประพันธ์บทเพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

วิธีดำเนินการวิจัย

การสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเชื่อมโยงมรดกทางดนตรีพื้นบ้านกับการประพันธ์เพลงร่วมสมัย เริ่มต้นจากการศึกษาดนตรีพื้นบ้านโคราช การดำเนินงานครอบคลุมทั้งการค้นคว้า การ

² Corresponding author's E-mail: Weerasak.ng@bru.ac.th

วิเคราะห์ และการสร้างสรรค์ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ตลอดจนบทเพลงดั้งเดิมที่ถ่ายทอดสืบต่อมาสามารถอธิบายขั้นตอนได้ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้สร้างสรรค์เริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความวิชาการและงานวิจัย รวมถึงโน้ตเพลงและตัวอย่างบทเพลงจากแหล่งข้อมูลพื้นที่จริง ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีพื้นบ้านโคราช ลักษณะทางดนตรีของ “เพลงก้อม” และลักษณะของลายพม่ารำขวาน ซึ่งเป็นลายเพลงอีสานลายหนึ่งที่ได้รับค่านิยมและคันทูฟัง อันจะส่งผลให้ผู้ฟังเข้าถึงบทประพันธ์เพลงได้ง่ายขึ้น

2. การจัดข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน จึงนำมาจัดระบบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์เพื่อหาลักษณะดนตรีพื้นบ้านโคราช โดยการพิจารณาโครงสร้างดนตรีพื้นบ้านโคราช โดยเฉพาะลักษณะทางดนตรีของ “เพลงก้อม” เช่น รูปแบบทำนอง วรรคตอน จังหวะสำคัญ ลักษณะการแปรทำนอง เทคนิคการร้อง การตีพิณ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่หล่อหลอมให้เกิดรูปแบบดนตรีเฉพาะถิ่น

2.2 การวิเคราะห์เพื่อหาลักษณะทางทำนองของลายเพลงอีสานในลายพม่ารำขวาน โดยการพิจารณาอัตราส่วนของโน้ต การเคลื่อนไหวของทำนอง การใช้บันไดเสียง และรูปแบบการซ้ำวลี เพื่อหาลักษณะเด่นของลายที่สะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะลาย

2.3 การสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบขององค์ประกอบของบทเพลง สังคีตลักษณ์กลวิธี และเทคนิคในการประพันธ์เพลง นำมาใช้ในการสร้างสรรค์บทเพลง สร้างกรอบแนวคิดในการประพันธ์ โดยเฉพาะการหาความเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างดั้งเดิมของดนตรีพื้นบ้านกับกลวิธีและเทคนิคของการประพันธ์เพลงร่วมสมัย อาทิ การใช้ดนตรีหลายแนว การขยายหรือย่อส่วนทำนอง การปรับโครงสร้างจังหวะ และการจัดวางเสียงประสาน

3. กระบวนการสร้างสรรค์บทเพลง

ผู้สร้างสรรค์นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ดนตรีพื้นบ้านโคราช ลักษณะทางดนตรีของ “เพลงก้อม” และลักษณะของลายพม่ารำขวาน มาออกแบบแนวคิด พร้อมกับใช้เทคนิคในการประพันธ์เพลงร่วมสมัย เพื่อสร้างสรรค์แนวทำนองใหม่สำหรับออร์เคสตรากับพิณ เมื่อได้แนวคิดและกรอบข้อมูลแล้ว ผู้สร้างสรรค์จึงนำมาใช้เป็นวัตถุดิบทางดนตรีเพื่อสร้างสรรค์สำหรับการประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” โดยมุ่งเน้นการผสมผสาน ดังนี้

3.1 การผสมผสานลักษณะทางดนตรี ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) วรรคทำนอง 2) บันไดเสียง 3) การบรรเลงเชิงพื้นบ้าน จากวัตถุดิบของกลุ่มเสียง “ซัย ยะ ซะ ชี ซัย” กลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” ลักษณะของ “เพลงก้อม” และลักษณะลายเพลงอีสานของลายพม่ารำขวานเข้าด้วยกัน

3.2 การประพันธ์โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการประพันธ์เพลงร่วมสมัย จากการสร้างเนื้อดนตรีที่หลากหลาย การขยายหรือย่อส่วนทำนอง รวมถึงการใช้การปรับโครงสร้างจังหวะ และการจัดวางเสียง

ประสานในรูปแบบใหม่ นอกจากนั้น ยังมีการนำเสนอหลายพม่ารำขวานเป็นแนวทำนองด้วยเครื่องดนตรี “พิณ” โดยมีกลุ่มจังหวะกลองโทนและออร์เคสตราประกอบการบรรเลง รวมถึงมีการใช้ประยุกต์ใช้เทคนิคการประพันธ์แบบการใช้เสียงค้ำในเครื่องดนตรี “พิณ” ด้วย

4. การนำเสนอผลการสร้างสรรค์บทเพลง

การสร้างสรรค์บทเพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ นำเสนอและเผยแพร่โดย 2 รูปแบบ ได้แก่ การนำเสนอบทอธิบายแบบพรรณนาวิเคราะห์ และการแสดงผลงานสร้างสรรค์โน้ตเพลง (Score) ในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ระบบออนไลน์ โดยผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่เรียบร้อย ในงานการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 4 (The 4th International Symposium on Creative Fine Arts (ISCFA). “Creativity of Cultural Diversity for a More Harmonious World”)

ผลการวิจัย

บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” เป็นการออกแบบและประยุกต์ใช้ในบริบทที่แตกต่างออกไป ในการผสมผสาน “พิณ” ซึ่งมีเสียงอันเป็นเอกลักษณ์และสื่อถึงความเป็นพื้นบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกับวงออร์เคสตราได้อย่างกลมกลืน โดยพิณทำหน้าที่เป็น “นักเล่าเรื่อง” หลักในขณะที่ออร์เคสตราเป็น “ฉาก” และ “บรรยากาศ” ที่ยิ่งใหญ่ ผู้สร้างสรรค์จึงใช้เทคนิคการประพันธ์และกลวิธีใหม่ ๆ เช่น การให้พิณบรรเลงทำนองหลักในขณะที่วงออร์เคสตราทำหน้าที่เป็นวงดนตรีประกอบ (Accompaniment) หรือใช้เทคนิคทางดนตรีตะวันตกอย่างการประสานเสียง (Harmonization) เพื่อสร้างบทสนทนาทางดนตรีที่น่าสนใจและลึกซึ้ง ทำให้เพลงนี้เป็นการสร้างสรรค์ทางเสียงที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ในส่วนขององค์ประกอบของดนตรีพื้นบ้านโคราชนั้น เพลงโคราชเป็นการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดนครราชสีมาที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นในด้านการใช้ภาษา การแต่งกาย เพลงโคราชเลียนแบบมาจากเพลงฉ่อยของภาคกลาง แต่ใช้คำโคราชผสมคำไทยภาคกลาง นำมาประกอบเป็นเพลงและใช้สำเนียงโคราชจึงเรียกว่า “เพลงโคราช” เพลงโคราชดั้งเดิมเรียกว่า “เพลงก้อม” ในส่วนของทำนองในการเล่นเพลงโคราชนั้น จะมีการใช้เสียง “ซัย ยะ ชะ ชี ซัย” ในการแสดงท่าเตรียม ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้คัดเลือกนำมาเป็นวัตถุดิบเสียงในการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2566)

ส่วนโทนนั้นมาจากเสียงของกลองโทนโคราช ประจักษ์ ไม้เจริญ และคณะ (2563, น. 28) ได้กล่าวไว้ว่า โทนจะมีลักษณะเสียงต่างจากหนังที่ใช้ฆ้องหน้ากลอง ในอดีตทุกบ้านที่มีลูกสาวจะนิยมทำหรือซื้อกลองโทนไว้ เวลาว่างจากการทำงานทุกคนจะมานั่งล้อมวงกันแล้วตีกลองโทนขึ้นเป็นจังหวะ “ปะ โทน โทน ปะ โทน โทน” แสดงว่าจะมีการรำโทน การละเล่นต่าง ๆ ที่จะเริ่มต้นขึ้น หลังจากการทำงาน ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้คัดเลือกกลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” นี้ เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบเสียงในการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง

บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณอยู่ในบันไดเสียง E ไมเนอร์ ในรูปแบบอัตราจังหวะ 4/4 เป็นบทเพลงที่มีมิติเสียงที่หลากหลายอันเกิดจากการผสมผสานเพลงพื้นบ้านโคราช โดยการถ่ายทอดเสียงบทเพลงผ่านเสียงพิณอีสานที่เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานผนวกกับดนตรีตะวันตกในรูปแบบ

ของวงออร์เคสตราเข้าด้วยกัน อัตราความเร็วที่ใช้ในบทเพลงนี้มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละท่อนเพลง และสามารถแบ่งสังคีตลักษณะออกเป็น 7 ท่อน ดังนี้

ท่อนบทนำ

บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ เริ่มต้นด้วยการรวบและการนำกลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” มานำเสนอโดยการแปรกลุ่มจังหวะ เปรียบเสมือนเป็นการเปิดม่านการแสดง หลังจากนั้นเป็นการนำเสนอวัตถุดิบเสียง “ชะ ชี ไชย” ที่เป็นแก่นทำนอง (Motif) กระจายในกลุ่มเครื่องดนตรี เป็นการทับซ้อนของวัตถุดิบเสียงของเนื้อดนตรีที่ต่างกัน

ภาพ 1

การแปรจังหวะและแก่นทำนอง

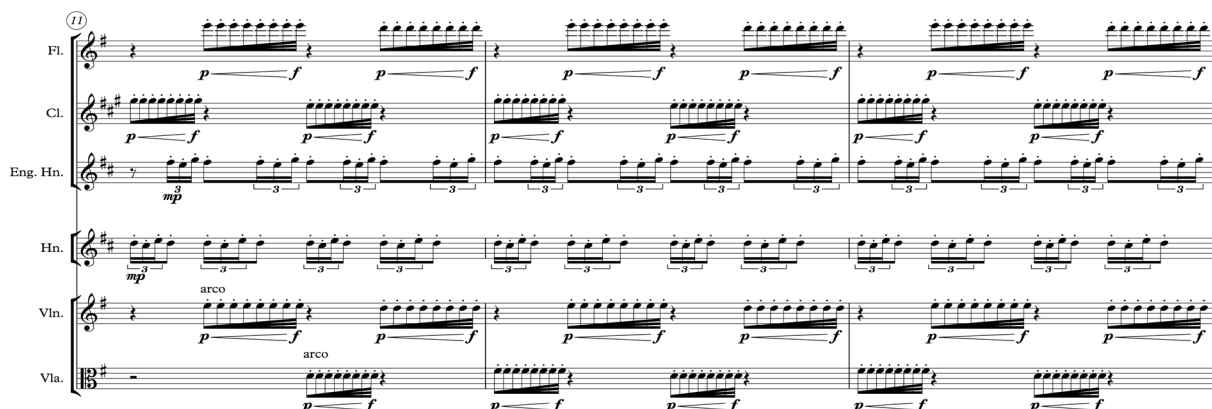
ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 1 – 8 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

การใช้การล้อ (Imitation) เพื่อเน้นย้ำสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน รวมถึงมีการใช้ลักษณะการย่อของจังหวะ (Diminution) เพื่อทำให้มิติของเสียงเพิ่มมากขึ้น

ภาพ 2

การย่อลักษณะจังหวะและการล้อในแก่นทำนอง

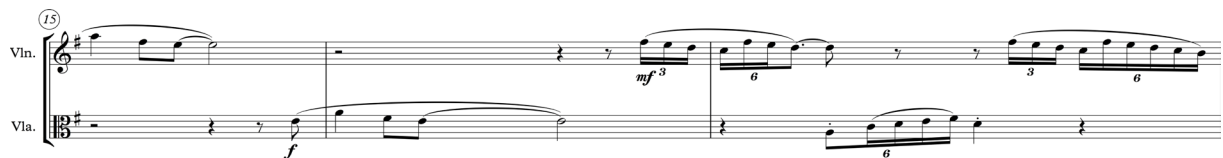
ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 11 – 13 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

การนำเสนอแนวทำนองที่สำคัญบางส่วน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยการเชื่อมประโยคเพลง (Phrase Elision) หมายถึงการอาศัยโน้ตตัวสุดท้ายของประโยคเพลงแรกเป็นโน้ตตัวแรกของประโยคเพลงหลัง ทำให้เกิดการเคลื่อนที่ของทำนองไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง

ภาพ 3

การนำเสนอแนวทำนองที่สำคัญบางส่วน

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ
ห้องเพลงที่ 15 – 17 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

การแปรทำนอง (Melodic Variation) เป็นการกระชับอัตราส่วนของโน้ตพร้อมทั้งระดับเสียงโน้ตเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดสีสันของท่วงทำนองที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น และแสดงถึงการกระจายหน่วยทำนองย่อยบนเนื้อดนตรีที่ต่างกัน ส่งผลทำให้เกิดมิติเสียงเพิ่มมากขึ้น

ภาพ 4

การแปรทำนอง

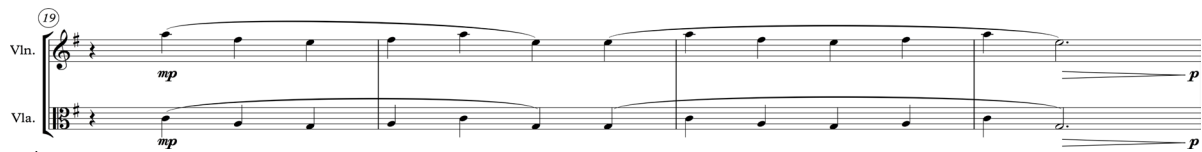

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ
ห้องเพลงที่ 15 – 18 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

การขยายส่วนลักษณะจังหวะ (Augmentation) เพื่อให้มีความยาวของทำนองมากขึ้นโดยยังคงทำนองเดิมไว้ รวมถึงการแสดงถึงการเคลื่อนทำนองแบบขนาน (Parallel motion) ที่เป็นการสัมพันธ์ระหว่างทำนองสองแนวเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพ 5

การขยายส่วนลักษณะจังหวะ

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก๋อมนสานโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 19 – 22 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อน A

การนำเสนอแนวทำนองลายพม่าราชวานด้วยเครื่องดนตรี “พิณ” มีกลุ่มจังหวะกลองโตนประกอบการบรรเลง และมีการซ้ำทำนอง (Melodic Repetition) ที่มีลักษณะเป็นการเน้นย้ำหน่วยทำนองย่อยด้วยความต่างของเนื้อดนตรี และยังเป็นการพัฒนากลุ่มจังหวะให้มีความกระชับมากยิ่งขึ้น

ภาพ 6

การนำเสนอทำนองหลักแรกและการพัฒนารูปแบบจังหวะ

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก๋อมนสานโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 28 – 33 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อน B

การนำเสนอหน่วยทำนองย่อยเอกที่เป็นวัตถุดิบเสียง “ชะ ชี ชัย” รวมถึงการพัฒนาหน่วยทำนองย่อยที่มีลักษณะเป็นแนวซ้ำยืนพื้น หรือออสตินาโต (Ostinato)

ภาพ 7

การนำเสนอทำนองหลักที่ 2 และออสตินาโต

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 45 – 48 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อนช่วงเชื่อม 1

เป็นช่วงเชื่อมโดยการนำแก่นทำนอง กลับมาและทำการพัฒนาซ้ำทำนองทันที บนเนื้อดนตรีที่ต่างกัน ในหัวลำดับทำนอง (Sequence) มีลักษณะเป็นการซ้ำทำนองทันทีบนความต่างของเนื้อดนตรี ทำให้ลักษณะของทำนองมีระยะขึ้นคู่เท่ากัน แสดงให้เห็นถึงสีสันของเนื้อดนตรีที่เกิดขึ้น

ภาพ 8

ช่วงเชื่อม 1

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 84 – 87 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อน C

การพัฒนากลุ่มจังหวะของกลองโตนไปยังเครื่องดนตรีอื่น โดยใช้รูปแบบจังหวะและน้ำหนักเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของกลองโตนเป็นรากฐาน แล้วถ่ายทอดไปสู่เครื่องดนตรีที่มีสีเสียงแตกต่างกัน ทำให้เกิดการขยายชั้นเชิงจังหวะ (Rhythmic Layering) และเพิ่มความหลากหลายของพื้นผิวเสียง (Musical Texture)

ภาพ 9

การพัฒนาท่วงทำนองจังหวะกลองโทน

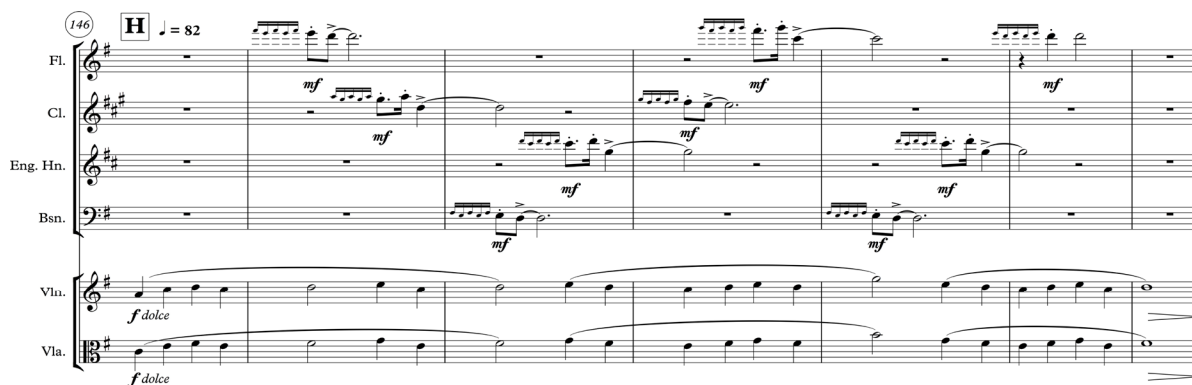
ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก๋อมนานโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 101 – 105 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

การพัฒนาท่วงทำนอง โดยการแปรทำนองเป็นการขยายแนวทำนองเพื่อเพิ่มมวลเสียง พร้อมกับการกระจายหน่วยทำนองย่อย โดยการประดับเสียงโน้ตเพิ่มเติมเข้าไป ทำให้เกิดสีสันของท่วงทำนองที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

ภาพ 10

การพัฒนาท่วงทำนอง โดยการแปรทำนอง

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก๋อมนานโทน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 146 – 152 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อนช่วงเชื่อม 2

เป็นช่วงเชื่อมโดยการนำทำนองจากโครงสร้าง C กลับมา และการใช้เสียงค้ำในโน้ตตัว E ด้วยเครื่องดนตรี “พิณ” รวมถึงมีกลุ่มจังหวะกลองโทนแบบดั้งเดิมประกอบการบรรเลง

ภาพ 11

ทำนองจากโครงสร้าง C และใช้เสียงค้ำ

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 170 – 180 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

ท่อนจบ

การจบบทเพลงโดยการทำนองจากโครงสร้าง A กลับมาใช้ รวมถึงการพัฒนาแก่นทำนองโดยการย่อส่วนลักษณะจังหวะในรูปแบบแนวซ้ำขึ้นพื้นที่มีความกระชับชัดเจน

ภาพ 12

ทำนองจากโครงสร้าง A และพัฒนาแก่นทำนอง

ที่มา : บทประพันธ์เพลง “ก้อมसानโตน” สำหรับออร์เคสตรากับพิณ

ห้องเพลงที่ 187 – 190 โดยผู้สร้างสรรค์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2568

อภิปรายผล

บทความวิจัยนี้เป็นการนำเสนอกระบวนการทัศน์ของการสร้างสรรค์บทเพลง “ก้อมसानโตน” ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรณีศึกษาของการผสมผสานภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านโคราชเข้ากับหลักการประพันธ์ดนตรีสากล โดยมีเป้าหมายในการยกระดับและต่อยอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ บท

เพลงนี้ไม่ได้เป็นเพียงผลงานสร้างสรรค์ทั่วไป แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการหลอมรวมแก่นแท้ของสำเนียง “ก้อม” และ “โตน” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเพลงโคราช เข้ากับองค์ประกอบทางดนตรีตะวันตกได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังได้มีการนำเอาวัตถุเสียง “ชะ ชี ชัย” และกลุ่มจังหวะ “ปะ โทน โทน” มาใช้เป็นวัตถุเสียงในการประพันธ์ได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในรากเหง้าดนตรีพื้นบ้านอย่างลึกซึ้ง

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีและโครงสร้างทำให้เห็นถึงการออกแบบเพื่อสื่อสารเรื่องราวทางดนตรีร่วมสมัย โดยการใช้บันไดเสียง E ไมเนอร์เป็นแกนหลัก และใช้เทคนิคการประพันธ์ที่หลากหลายทำให้เกิดความต่างของมิติเสียง และสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของการเล่นที่ไม่ตายตัวอันเป็นเสน่ห์เฉพาะของดนตรีพื้นบ้าน เนื้อดนตรีมีลักษณะเป็นดนตรีหลากหลายแนว ที่มีการซ้อนทับกันของแนวทำนองจากเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด และมีอัตราความเร็วที่หลากหลายในแต่ละท่อนเพลงช่วยสร้างพลวัตทางอารมณ์และเรื่องราวที่พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

สังคีตลักษณะและการออกแบบเพื่อการเล่าเรื่องของบทเพลงนี้ได้รับการจัดวางอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 7 ท่อน ซึ่งบ่งชี้ถึงการออกแบบที่พิถีพิถันเพื่อการเล่าเรื่องราวทางดนตรีที่สมบูรณ์แบบ เริ่มจาก ท่อนนำ (Introduction) ที่ใช้ปูพื้นฐานทางอารมณ์ก่อนเข้าสู่ ท่อน A และ ท่อน B ที่ทำหน้าที่นำเสนอแนวคิดหลักของบทเพลง จากนั้นจึงมี ท่อนเชื่อม 1 เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและนำไปสู่ ท่อน C ซึ่งเป็นจุดสำคัญของบทเพลง และตามมาด้วย ท่อนเชื่อม 2 เพื่อลดทอนอารมณ์ก่อนเข้าสู่ ท่อนจบ (Coda) ที่สรุปเรื่องราวทั้งหมด การวางโครงสร้างแบบนี้ไม่เพียงแต่ทำให้บทเพลงมีความน่าสนใจ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการองค์ประกอบทางดนตรีเพื่อสร้างผลงานที่มีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงศิลปะและวิชาการในศาสตร์ทางด้านดนตรี

บทประพันธ์เพลง “ก้อมสานโตน” ถือเป็นอย่างมากกว่าแค่การแสดงศิลปะดนตรี แต่คือการทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสานให้เป็นที่ประจักษ์ การนำเอาวัตถุเสียงและกลุ่มจังหวะอันเป็นเอกลักษณ์ของเพลงโคราช ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาผสมผสานกับสำเนียงของเครื่องดนตรีตะวันตกอย่างออร์เคสตรา เป็นการสร้างมิติเสียงที่หลากหลายและน่าสนใจ การผสมผสานนี้ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความแปลกใหม่ทางสุนทรียศาสตร์ แต่ยังเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความเป็นสากลของดนตรีพื้นบ้านที่สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับดนตรีจากวัฒนธรรมอื่นได้อย่างลงตัว

การเชื่อมโยงกับแนวคิดทางวิชาการและการสร้างสรรค์ในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการด้านดนตรีที่มองว่า องค์ประกอบเฉพาะของดนตรีพื้นบ้านอีสาน ไม่ว่าจะเป็นจังหวะ, บันไดเสียง, ทำนอง, สำเนียง หรือเสียงอื่น เป็นวัตถุดิบชั้นยอดสำหรับการสร้างสรรค์งานดนตรี สอดคล้องกับ อัครวัตร เชื่อมกลาง และศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2564, น. 129) ที่กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านอีสานเกิดจากภูมิปัญญาของปราชญ์ทางดนตรีชาวอีสาน มีขององค์ประกอบดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งในเรื่องของจังหวะ ซี่พจร บันไดเสียง ทำนอง ทำนองช่วงเชื่อม สำเนียง เสียงค้ำ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์อันเป็นวัตถุดิบชั้นยอดในการสร้างสรรค์งานดนตรีจากดนตรี เพื่อเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมทางดนตรีในสังคมพหุ – วัฒนธรรม เช่นเดียวกับ เพ็ญแข สร้อยทอง (2566) ที่กล่าวว่า ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในการนำดนตรีพื้นบ้านอีสานไป

สร้างสรรค์ผสมผสานกับดนตรีสมัยนิยม ที่กล่าวว่า การนำดนตรีพื้นบ้านไทยอีสานไปผสมผสานกับเพลงสมัยนิยมได้รับความนิยม และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีสำเนียง แนวทำนอง ระบบเสียง คำร้อง หรือการเอื้อนที่เป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมต่อได้กับดนตรีทั่วโลก ซึ่งวิธีการนำดนตรีพื้นบ้านไปผสมผสานกับดนตรีตะวันตกร่วมสมัยหรือดนตรีประเภทขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลในการสร้างสรรค์งานดนตรีที่มีสำเนียงเฉพาะตัว และเช่นเดียวกับ ประเสริฐ ฉิมท้วม และคณะ (2567, น. 124) ที่กล่าวว่า บทเพลงร่วมสมัยไทยเป็นบทประพันธ์เพลงที่ทรงคุณค่า ทั้งในแง่มุมมองของการอนุรักษ์องค์ประกอบเพลงไทยดั้งเดิมไว้ อีกทั้งเป็นการหลอมรวมวัฒนธรรมและเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อปรับเปลี่ยนเพลงไทยให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างสรรค์ดนตรีที่มีความท้าทายในการสร้างความสอดคล้องให้กับความแตกต่างขององค์ประกอบและแนวคิดทางดนตรีอีกด้วย

ดังนั้น บทประพันธ์เพลง “ก๋อมนานโทน” จึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการอนุรักษ์เชิงรุกที่ไม่ใช่เพียงแค่การเก็บรักษาแต่เป็นการต่อยอดทางวัฒนธรรม การนำดนตรีท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ด้วยรูปแบบของวงออร์เคสตราถือเป็นการยกระดับดนตรีพื้นบ้านให้เป็นงานศิลปะชั้นสูงที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้นสำหรับคนในวงกว้าง อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าดนตรีพื้นบ้านสามารถมีชีวิตและเติบโตต่อไปในยุคปัจจุบันได้ด้วยการผสมผสานและปรับตัว นี่คือการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และสร้างสรรค์อนาคตที่ยังคงรักษาแก่นแท้ของรากเหง้าเอาไว้ได้อย่างน่าภาคภูมิใจและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาลักษณะเพลงพื้นบ้านอีสานในพื้นที่อื่นเพิ่มเติม และควรสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงจากเพลงพื้นบ้านอีสานในดนตรีรูปแบบหรือประเภทแบบอื่น ๆ รวมถึงการบรรเลงบทประพันธ์เพลงโดยเครื่องดนตรีหรือวงดนตรีประเภทอื่น ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2566, 11 พฤษภาคม). *รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นบัญชี*. https://ich-thailand.org/api/v1/uploads/unsorted/20230511093844_raaykaarephlngokhraach.pdf
- โคราชในอดีต. (2560, 6 มกราคม). *หมอลำโคราชในอดีต*. <https://www.facebook.com/share/1CvqqrT1fA/>.
- นวลรวี จันทร์ลุน. (2548). *พัฒนาการและนาฏยลักษณะของรำไท่น จังหวัดนครราชสีมา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/nualravee.pdf
- นสพ. โคราชคนอีสาน. (2564, 27 มกราคม). *เพลงโคราช*. <https://koratdaily.com/blog.php?id=12586>.
- ประจักษ์ ไหมเจริญ, ไกรลาส จิตรกุล, และอาทิตย์ พิฆา. (2563). วิจัยสร้างสรรค์การแสดงชุด “มรดกถิ่นเสียงสำเนียงโนโคราช”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 2(2), 20-35. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husocjr/article/view/246083>

- ประเสริฐ นิยมท้วม, ปองภพ สุกิตติวงศ์, ธนัช ขววิสุทธิกุล, และพิสิษฐ์ เอมดวง. (2567). การวิจัยสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง: พม่ากลองยาวในแนวดนตรีร่วมสมัยไทย. *วารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 22(3), 122-140.
<https://doi.org/10.14456/jhusoc.29>
- เพ็ญแข สร้อยทอง. (2566, 8 พฤษภาคม). *ต้นตระกูล แก้วหย่อง จากอีสานสู่สากลด้วยดนตรี*. <https://www.thaipower.co/people-tontrakul-kaewyong-the-power-band-2022/>.
- วิทยาลัยนาฏศิลปนครราชสีมา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. (2565, 24 สิงหาคม). *รูปแบบการรำโทนโคราช*. https://media.bpi.ac.th/admin/attach/w2/f20220824110222_CeAUrapQV5.pdf
- อัครวัตร เชื่อมกลาง, และศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (2564). ลักษณะเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อการสร้างสรรค์บทเพลงวงซิมโฟนิค. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 40(4), 129-142.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/249412>

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา : พิพิธภัณฑ์
พื้นบ้านหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Development of a Digital Museum for the Conservation of Local Culture:
A Case Study of the Folk Museum, Lam Plai Mat District, Buriram Province

รุ่งนภา จนันท์^{1*} / ธนพล งามฤทธิ์²

Runghana Janan / Tanapon Ramrit

^{1*}สาขาวิชาศิลปดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Digital Art Program, Faculty of Humanities and Social Science, Buriram Rajabhat University

อีเมล : runghana.jn@live.bru.ac.th

²สาขาวิชาศิลปดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Digital Art Program, Faculty of Humanities and Social Science, Buriram Rajabhat University

อีเมล : tanapon.rr@bru.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.22>

Received: 19 August 2025 ; Revised: 13 November 2025 ; Accepted: 3 December 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดการระบบสารสนเทศพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก 2) พัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคกในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล และ 3) เผยแพร่พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ในรูปแบบออนไลน์ มีวิธีดำเนินการวิจัย ด้วยการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาและภาพประกอบเพื่อนำมาพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล ทดสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและด้านเทคนิคการออกแบบ แล้วจึงนำไปเป็นเครื่องมือในการสำรวจความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่าง ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้วิเคราะห์และสรุปข้อมูลสารสนเทศพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ 2) เครื่องมือเครื่องใช้โบราณ 3) เครื่องใช้ในครัว 4) เครื่องมือล่า ดัก จับ สัตว์ อุกรณ์ดักจับสัตว์ 5) เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร ผลการประเมินประสิทธิภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านเนื้อหาและด้านเทคนิคการออกแบบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.89) ผลการประเมินความพึงพอใจโดยกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.81) จึงสามารถสรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ที่มีจุดเด่นในเรื่องของการนำเสนอด้วยภาพถ่ายพาโนรามา 360 องศา เนื้อหาประกอบด้วยข้อความ ภาพนิ่ง กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว 2 มิติ เสียง จึงมีความเหมาะสมที่จะเป็นสื่อกลางในการสืบค้นข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ในเนื้อหา

¹ Corresponding author's E-mail: runghana.jn@live.bru.ac.th

ต่างๆ ตรงกับบริบทของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยียุคปัจจุบัน

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล, พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน, ความจริงเสมือน, ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

This study aimed to 1) manage the information system of the museum, 2) develop Nong Bua Khok Local Museum to the digital one, 3) promote Nong Bua Khok Digital Museum online. The research methods involved collecting and analyzing content and illustrations to develop the digital museum. Its quality was evaluated by content experts and design-technical specialists, after which it was used as a tool to survey the satisfaction of the sample group. To answer the research objective 1, the information of Nong Bua Khok Local Museum was analyzed and summarized into five parts: 1) the establishment of the museum, 2) household items, 3) kitchen utensils, 4) animal hunting and trapping tools, 5) agricultural tools and equipment. Evaluated by the experts, the efficiency of contents and techniques of the museum was at a high level ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.89.). The subjects were very satisfied with the museum ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.81). It was concluded that the outstanding points of the museum were the pictures presented in panorama 360 degree, contents exhibited in the forms of texts, pictures, graphics, 2D augmented reality. It is appropriate to be the tool retrieved information in the museum serving technological advancement at the present time.

Keywords: digital museum, folk museum, virtual reality, local arts and culture

บทนำ

เหตุการณ์ที่โลกของเราได้รับผลกระทบจากเชื้อไวรัสสายพันธุ์ใหม่ชื่อโควิด 19 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การดำรงชีวิต การศึกษา โดยเฉพาะด้านการดำรงชีวิตที่มีการพลิกรูปแบบโดยการหลีกเลี่ยงการรวมกลุ่มพบหน้ากัน มีการสวมหน้ากาก ในขณะที่ออกจากบ้านไปในที่สาธารณะ การใช้เทคโนโลยีทางด้านอินเทอร์เน็ตมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เปลี่ยนไป การทำธุรกรรมทางการเงิน การทำงานอยู่ที่บ้าน การประชุมออนไลน์ หรือแม้แต่ในวงการการศึกษา (นิรันดร์ กุลศิริ, 2560) ก็มีการเปลี่ยนแปลงจากเรียนในห้องเรียนไปเป็นการเรียนโดยระบบออนไลน์ มีการใช้นวัตกรรมที่ทันสมัยในการเรียนการสอนระหว่างอาจารย์และนักเรียน และยังรวมไปถึงการใช้บริการแหล่งความรู้อื่นๆ เช่น ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง พิพิธภัณฑ์ ซึ่งจากผลกระทบที่ได้รับนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ ที่เด่นชัดคือการสืบค้นข้อมูลจากระยะไกล การจัดนิทรรศการที่ผู้ชมสามารถรับชมได้จากที่บ้านโดยไม่ต้องเดินทางไปด้วยตนเองที่

พิพิธภัณฑ์ ดังนั้นรูปแบบพิพิธภัณฑ์ออนไลน์หรือพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง (กฤษชัย ตันหลงขจร, 2563) มีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ผ่านเครื่องมือและเทคโนโลยีต่างๆ การพัฒนาแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มที่หลากหลายเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เช่น การเข้าชมพิพิธภัณฑ์แบบเสมือนจริง ที่ผู้ชมสามารถมองเห็นเรื่องราวจากการจัดแสดงต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ (Virtual Exhibition) มีการรับฟังข้อมูลแหล่งให้ความรู้แบบออนไลน์เช่นเดียวกับการยืมรับฟังจากเจ้าหน้าที่ภายในพิพิธภัณฑ์ในสถานที่จริง มีการเข้าถึงในรูปแบบเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ การบริการหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) การพูดคุยกับผู้เข้าชม การสื่อสารและจัดกิจกรรมหรือถ่ายทอดสดผ่านสื่อดิจิทัลและการนำรูปแบบการโฆษณาต่าง ๆ มาใช้กระจายข่าวสารความรู้ เป็นต้น (ปัทมพร ทศนา, 2564)

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นอีกคำหนึ่งที่ถูกนำมาใช้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ชุมชน พิพิธภัณฑ์มานุษยวิทยา ซึ่งก็มีความหมายเช่นเดียวกัน โดยเป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่ใช้จัดแสดงเรื่องราวของท้องถิ่นและใช้จัดแสดงวัตถุหรือของตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นอันเป็นสถานที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ (ญาณินทร์ รักวงศ์วาน, 2547) บุรีรัมย์มีพิพิธภัณฑ์ที่น่าสนใจเป็นอันดับต้น ๆ ทั้งในแง่ตัวพิพิธภัณฑ์ และตัวผู้ก่อตั้ง ซึ่งก็คือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านหนองตลาดควาย ตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (วิวัฒน์ โรจนาวรรณ, 2556) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เริ่มจากความสนใจส่วนตัวของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ท่านุ วรธงไชย ซึ่งปฏิบัติงานเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ได้เริ่มเก็บสะสมเครื่องมือดักจับสัตว์ตามแหล่งต่างๆ และเริ่มจัดระบบพื้นที่ในบ้านให้เป็นพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงวัตถุสิ่งของพื้นบ้านโดยมีความตั้งใจให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับเยาวชนในพื้นที่ (ศักดิ์ชาย สิกขา, 2555) ถึงแม้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ท่านุ วรธงไชยจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่ทางครอบครัว “วรธงไชย” ได้สานต่อเจตนารมณ์ โดยการเปิดพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวอีสานและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจได้เข้าชมฟรี จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ที่แตกต่างจากที่อื่น คือ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะเครื่องมือล่าสัตว์ที่เกิดจากภูมิปัญญาที่เฉลียวฉลาดเฉพาะด้านของคนในท้องถิ่นอีสานนี้

จากความสำคัญของพิพิธภัณฑ์อันมีจุดเด่นที่น่าสนใจดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการที่อยู่ในสถาบันการศึกษา มีบทบาทในการสนับสนุนงานวิชาการ มีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งความรู้รูปแบบต่างๆ จึงได้ร่วมกับชุมชนและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ในการจัดทำนวัตกรรมภายใต้ชื่อผลงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล มีลักษณะเด่นคือการนำชมด้วยรูปแบบภาพเสมือนจริงในระบบออนไลน์ ผสมผสานรูปแบบการนำเสนอด้วยเทคนิคดิจิทัล การนำภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง ข้อความ แอนิเมชัน และระบบภาพถ่าย 360 องศา ผู้ชมสามารถเลือกสืบค้นไปตามจุดต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบดิจิทัลนี้จะเป็นการกระตุ้นทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เกิดความสนใจและมีความต้องการที่จะเรียนรู้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เพิ่มความสนใจที่จะสืบค้นหาข้อมูล มีความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มผู้ใช้งานได้อย่างกว้างขวาง ทำให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นกลายเป็นที่รู้จักของคนยุคใหม่และกระจายไปสู่ระดับนานาชาติอย่างรวดเร็ว แหล่งเรียนรู้

พิพิธภัณฑ์ดิจิทัลนี้ยังเป็นจุดศูนย์กลางข้อมูลที่เปิดกว้างสำหรับคนทุกช่วงวัย ให้สามารถเข้ามาสืบค้นข้อมูลได้ด้วยตนเองด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) โดยมีการนำไปติดตั้งไว้ตามจุดแสดงต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ด้วยโทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยังสามารถเผยแพร่ผ่านแหล่งให้ความรู้อื่นๆ เช่น ตามห้องสมุดต่างๆ ศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูลที่มีประโยชน์ น่าสนใจเสริมแรงจูงใจในการสืบค้นหาความรู้ เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจตระหนัก มีความรักและหวงแหน จนนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. จัดการระบบสารสนเทศพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก
2. พัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคกในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล
3. เผยแพร่พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

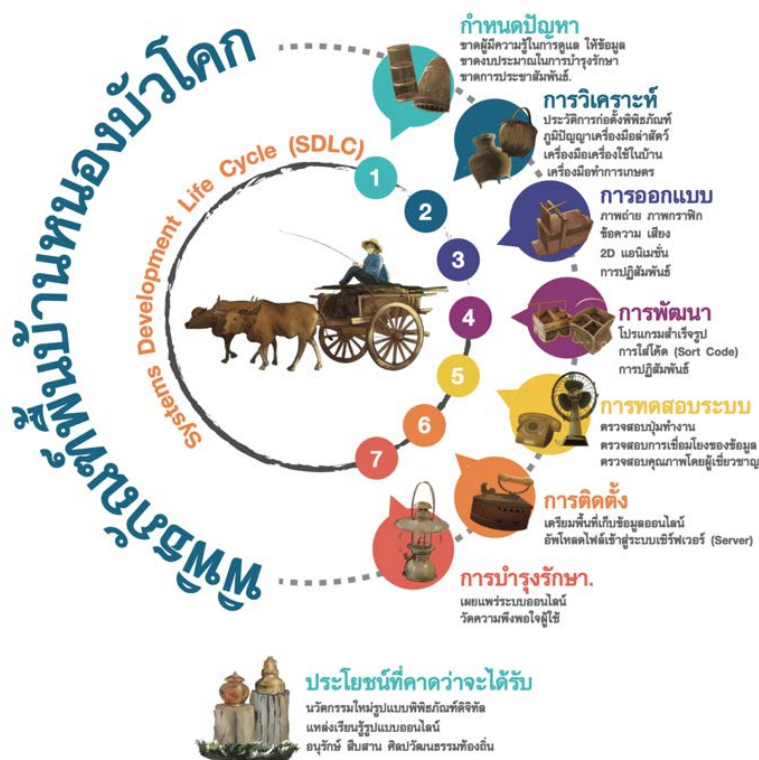
1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูล
2. ลงพื้นที่จริงเพื่อสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและหาข้อมูลเพิ่มเติม
3. วิเคราะห์และแยกประเภทของเนื้อหาออกตามลักษณะเด่นของพิพิธภัณฑ์
4. จัดทำโครงสร้างเนื้อหาพิพิธภัณฑ์เพื่อเตรียมทำโครงสร้างประกอบภายในระบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล
5. การพัฒนาระบบพิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เสมือนจริง 1) การออกแบบโครงสร้างของเนื้อหาและบทสคริปต์ตามหมวดหมู่และประเภทที่แยกไว้ 2) จัดเตรียมทำงานกราฟิก ถ่ายภาพประกอบเนื้อหาประมวลผลภาพ ออกแบบและสร้างต้นแบบจำลอง 3) วิเคราะห์ออกแบบระบบและกลไกระบบดิจิทัล 4) จัดทำต้นแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล สู่ระบบออนไลน์และทดสอบระบบ
6. การหาประสิทธิภาพพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล มีเครื่องมือ คือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก รูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพมีผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและด้านเทคนิครวม 6 ท่าน ใช้เกณฑ์การประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
7. การศึกษาผลจากเข้ารับชมและสืบค้นข้อมูลโดยมีเครื่องมือ คือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก รูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล มีประชากรคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อประเมินความพึงพอใจ จำนวน 83 คน ที่คำนวณโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ ประกอบด้วยนักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไป คนในชุมชนและผู้สนใจ โดยการสุ่มแบบบังเอิญ ไม่จำกัดเพศและอายุ วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
8. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
9. สรุปผลการวิจัย
10. เตรียมต้นฉบับผลงานวิจัยมาตีพิมพ์และเผยแพร่

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้เริ่มกระบวนการพัฒนาระบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก โดยใช้หลักการออกแบบมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์ SDLC (Systems Development Life Cycle) ซึ่งเป็นทฤษฎีของวงจรรักพัฒนาระบบสารสนเทศนำมาใช้วิเคราะห์ (Kathy Schwalbe.2018) การกำหนดปัญหา รวมไปถึงการวางแผนเพื่อดำเนินงาน ประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดปัญหา 2) การวิเคราะห์ 3) การออกแบบ 4) การพัฒนา 5) การทดสอบระบบ 6) การติดตั้ง 7) การบำรุงรักษา มีผลแสดงดังนี้

ภาพ 1

แผนผังการวางแผนการออกแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล

1. การกำหนดปัญหา (Problem Definition) ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัญหา วิเคราะห์และสำรวจความต้องการ จากการออกพื้นที่ได้พูดคุยกับคนในชุมชนและผู้ก่อตั้งและดูแลพิพิธภัณฑ์ ทำให้รับทราบถึงปัญหาหลายด้าน สรุปได้คือ การขาดผู้มีความเชี่ยวชาญมาให้ข้อมูลและให้คำแนะนำ ขาดผู้รับผิดชอบในการดูแล งบประมาณในการบำรุงรักษา เครื่องไม้เครื่องมือส่วนใหญ่ทำจากวัสดุพื้นบ้าน ทำให้ผุพังและเสื่อมสลายได้ง่าย ที่สำคัญคือขาดการประชาสัมพันธ์ ส่วนแนวทางในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ในอนาคตได้หวังว่าจะกลายเป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบใหม่ ทันสมัย สามารถเข้าถึงได้ง่ายทุกเวลาทุกโอกาสสำหรับคนทุกกลุ่ม เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มบุคคลที่จะได้รับประโยชน์และเป็นเป้าหมายของการพัฒนา คือ 1) คนในชุมชน 2) นักเรียนนักศึกษา 3) บุคคลทั่วไป

ดังนั้น จากการรับทราบปัญหาและแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบที่ทันสมัยในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล จุดเด่นคือ การจำลองภาพจากสถานที่จริงด้วยเทคนิคการถ่ายภาพแบบ 360 องศา ผู้ชมสามารถเลือกชมและเลือกดูข้อมูลตามจุดที่สนใจได้ด้วยตนเอง

2. การวิเคราะห์ (Analysis) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่จะต้องใช้ในการพัฒนาระบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก

2.1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย ทฤษฎีและกระบวนการสร้างสื่อพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง แล้วลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลและสำรวจบริเวณพิพิธภัณฑ์ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Focos Group Discussion) โดยมีเครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากคนพื้นที่ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และชาวบ้านทั่วไป

2.2 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาด้วยการแบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ประวัติความเป็นมาการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ 2) เครื่องมือเครื่องใช้บนเรือน 3) เครื่องใช้ในครัว (เรือนไฟ) 4) เครื่องมือล่า ดัก จับ สัตว์ อุปกรณ์ดักจับสัตว์ 5) เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เมื่อวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่สารสนเทศในพิพิธภัณฑ์แล้วสามารถนำมาออกแบบโครงสร้างในการพัฒนาระบบเสมือนจริงควบคู่กับเทคนิคที่แสดงผลในรูปแบบปฏิสัมพันธ์

3. การออกแบบ (Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบระบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล

3.1 การออกแบบระบบเทคโนโลยีเสมือนจริง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการถ่ายภาพเพื่อการนำเสนอบรรยากาศของพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนคือการนำเสนอบรรยากาศภายในด้วยภาพถ่าย 360 องศา ซึ่งผู้ชมสามารถที่จะมองเห็นภาพได้โดยรอบทิศทาง มีปุ่มนำทางสามารถเลือกก้าวเดินไปข้างหน้า เดินไปทางซ้ายหรือขวาโดยมุมมองภาพจะเคลื่อนที่ไปตามตำแหน่งที่ต้องการพร้อมกับการเลือกชมจุดต่างๆ ได้ด้วยตนเองเสมือนกับการเข้าไปเดินชมอยู่ในสถานที่จริง

3.2 การสร้างสรรค์ภาพประกอบ มีภาพประกอบที่ใช้ในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์ชุมชนพื้นบ้านหนองบัวโคก อยู่ด้วยกัน 2 ประเภท ได้แก่ การสร้างสรรค์ภาพถ่าย และการสร้างสรรค์ภาพกราฟิก

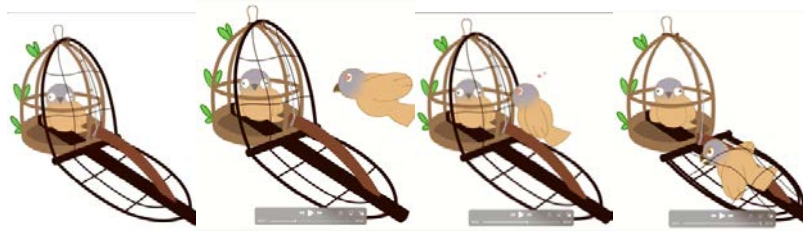
3.2.1. การสร้างสรรค์ภาพถ่าย มีการถ่ายภาพพาโนรามาเพื่อเป็นการจำลองภาพถ่ายจากสถานที่จริง ผู้วิจัยได้ดำเนินการถ่ายภาพแบบ 360 องศา คือการถ่ายภาพพาโนรามาประเภททรงกลม (Equirectangular) ที่มีมุมมองภาพในลักษณะทรงกลมรอบทิศทาง เสมือนผู้ชมอยู่ตรงจุดกึ่งกลางของวงกลมนั้น ทำให้เกิดภาพแนวตั้งในมุม 180 องศา และภาพในแนวนอน 360 องศา ซึ่งเมื่อนำมาประกอบการแสดงผลแล้วจะสามารถมองเห็นภาพสถานที่จริงได้รอบทิศทาง (อิทธิพล โพธิพันธุ์. 2560)

3.2.2 การสร้างสรรค์ภาพกราฟิก เป็นการสร้างสรรค์ภาพด้วยเทคนิคดิจิทัลเพนต์ติ้ง (Digital Painting) เป็นการวาดภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ใช้สำหรับกรณีที่วัตถุบางชนิดได้เสื่อมสลายหรือไม่สามารถที่จะถ่ายภาพได้จากของจริง

3.4 การสร้างสรรค์ภาพเคลื่อนไหว 2 มิติ เพื่อให้งานนำเสนอมีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม จึงได้นำรูปแบบของภาพเคลื่อนไหวแอนิเมชัน 2 มิติ โดยที่เริ่มจากการวาดภาพนิ่งในลักษณะให้เห็นความกว้างและความสูง แล้วนำภาพนิ่งหลายๆ ภาพที่วาดต่อเนื่องกันมาเรียงต่อกันด้วยโปรแกรมในความเร็วที่เหมาะสม จนมองดูเกิดเป็นการเคลื่อนไหวในอิริยาบถต่างๆ ดังตัวอย่างผลงานแอนิเมชันการทำงานของเพนียดนกเขา

ภาพ 2

แสดงการเตรียมภาพเพื่อนำมาจัดเรียงต่อกันในโปรแกรมให้มีการเคลื่อนไหวต่อเนื่อง

3.5 การออกแบบหน้าจอแสดงผลภายในระบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง เป็นการสร้างหน้าจอแสดงผลและหน้าต่างป๊อปอัพ (Popup) บริเวณหน้าจอจะแสดงผลของหน้าหลักที่ผู้ใช้งานสามารถมองเห็นโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ในภาพรวม ได้ทำการออกแบบแต่ละหน้าให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ทัวถึงกันโดยไม่สร้างความสับสนให้กับผู้ใช้

ภาพ 3

โครงสร้างหน้าจอแสดงผลในส่วนของหน้าแรก (Home)

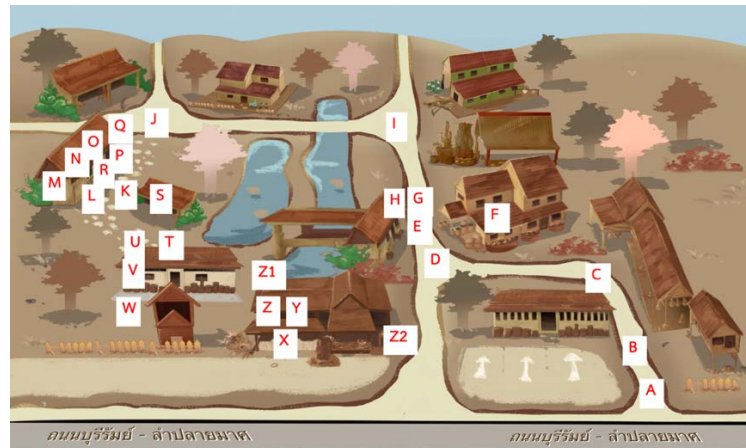
4. การพัฒนา (Development) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่เตรียมไว้แล้วในขั้นตอนที่ 3 มาดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอนคือ การพัฒนาระบบ ผู้วิจัยได้นำภาพพาโนรามา 360 องศา ที่ผ่านกระบวนการตกแต่งด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สมบูรณสวยงาม จากนั้นจึงนำเข้าสู่โปรแกรมในการพัฒนาระบบเสมือนจริง โดยภายในระบบสามารถเชื่อมโยงจากหน้าจอหลักไปยังหน้าอื่นๆ ของข้อมูลด้วยจุดฮอตสปอต (Hotspot) ที่

จำลองรูปแบบการก้าวเดินไปยังทิศทางในภาพที่ต้องการ สามารถเชื่อมโยงไปยังหน้าเนื้อหาอื่นๆ ที่แสดงผลด้วยภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง นำเสนอข้อมูลที่สอดคล้องตรงกัน

กำหนดจุดในการทำงานต่าง ๆ ของตัวโปรแกรม โดยเป็นการกำหนดแผนผังจุดเดินและจุดเข้าชมต่าง ๆ ของโปรแกรม ซึ่งจะเริ่มจากจุด A ไปจนถึงจุด Z2 โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

ภาพ 5

การวาดแผนที่กำหนดแผนผังของจุดเข้าชม

5. การทดสอบระบบ (Testing) ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระบบว่าสามารถทำงานได้อย่างราบรื่นตามแผนที่วางไว้ เช่น การตรวจสอบภาพ 360 องศา ที่เชื่อมต่อไปยังจุดต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ว่ามีการจัดเรียงตำแหน่งถูกต้องตามความเป็นจริง การตรวจสอบการทำงานของปุ่มต่างๆ ที่เชื่อมโยงไปยังหัวข้อต่างๆ การตรวจสอบภาพเคลื่อนไหวและข้อมูลให้ตรงกัน เป็นต้น เพื่อให้พบข้อผิดพลาดในการทำงานของระบบเพื่อทำการแก้ไขก่อนนำไปใช้งานจริง เมื่อตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้นำสื่อพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเนื้อหาและด้านเทคนิค รวม 6 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพ ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

6. การติดตั้ง (Implementation) เป็นขั้นตอนการเผยแพร่บนเว็บเบราว์เซอร์ โดยการติดตั้งระบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลที่ผ่านการประเมินประสิทธิภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมกับการปรับปรุงแก้ไขแล้วมาขึ้นสู่ระบบออนไลน์บนหน้าเว็บไซต์ โดยการอัปโหลดไฟล์ข้อมูลทั้งหมดเข้าสู่ระบบเซิร์ฟเวอร์ (Server)

7. การบำรุงรักษา. (Maintenance) เป็นขั้นตอนการติดตามผลการใช้งาน หลังจากที่ได้มีการนำข้อมูลขึ้นสู่ระบบ ประเมินความพึงพอใจจากการเผยแพร่ พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก สืบมาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนนักศึกษา บุคคลทั่วไป คนในชุมชนและผู้สนใจ จำนวน 83 คน ที่คำนวณโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ โดยการสุ่มแบบบังเอิญ ไม่จำกัดเพศและอายุ ได้ร่วมแสดงข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อการใช้งาน มีเกณฑ์การประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตาราง 1

ผลการประเมินความพึงพอใจฟิฟิธภัณฑ์ดิจิทัล โดยกลุ่มตัวอย่าง

หัวข้อการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหาสามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้	4.14	0.83	มาก
2. เนื้อหา มีการแบ่งหมวดหมู่ที่เหมาะสม	4.05	0.81	มาก
3. เนื้อหา มีความกระชับ เข้าใจง่าย	4.57	0.60	มากที่สุด
4. เนื้อหา มีความน่าสนใจ ส่งเสริมการเรียนรู้	4.21	0.78	มาก
5. การเรียงลำดับเนื้อหา มีความน่าติดตาม	4.22	0.75	มาก
6. เนื้อหา สามารถอธิบายและสื่อความหมาย	3.82	0.97	มาก
7. เนื้อหา สามารถกระตุ้นความสนใจการเข้าชม	4.11	0.99	มาก
8. เนื้อหา มีความสอดคล้องกับเรื่องราวของฟิฟิธภัณฑ์	4.51	0.68	มากที่สุด
9. ภาษา มีความเป็นสากลถูกต้องตามหลักวิชาการ	3.52	0.92	มาก
ด้านเทคนิคการออกแบบ			
1. การออกแบบหน้าจอแสดงผล สามารถแสดงหัวข้อต่างๆ อย่างครอบคลุมและสะดวกต่อการใช้งาน	4.30	0.76	มาก
2. โครงสร้างของปุ่มเมนูต่างๆ สะดวกต่อการใช้งาน สามารถมองเห็นได้ชัดเจน	4.69	0.62	มากที่สุด
3. การเชื่อมโยงจากหน้าหลักไปยังหน้าอื่นๆ มีความง่ายต่อการเข้าถึง ไม่เกิดความสับสน	4.20	0.78	มาก
4. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อ กับผู้ใช้งาน	4.28	0.84	มาก
5. ขนาดและสีตัวอักษร มีความเรียบง่าย	4.51	0.71	มากที่สุด
6. ภาพประกอบ มีความคมชัดสวยงาม	4.61	0.63	มากที่สุด
7. เสียงดนตรีประกอบ มีความเหมาะสม	3.96	0.92	มาก
8. สื่อเคลื่อนไหวแสดงถึงเรื่องราวที่ตรง	3.83	0.99	มาก
9. การจัดองค์ประกอบ เน้นให้เกิดจุดเด่น	4.04	0.91	มาก
10. การออกแบบกราฟิก มีความคิดสร้างสรรค์	3.85	0.85	มาก
11. โทนสีและบรรยากาศ มีความกลมกลืน สามารถสร้างแรงบันดาลใจในการชมฟิฟิธภัณฑ์	4.26	0.86	มาก
	4.18	0.81	มาก

ผลการศึกษาพบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้งานฟิฟิธภัณฑ์ดิจิทัล ฟิฟิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด

คือด้านโครงสร้างของปุ่มเมนูต่างๆ สะดวกต่อการใช้งานสามารถมองเห็นได้ชัดเจน ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.62)
 รองลงมาคือด้านภาพประกอบมีความคมชัดสวยงามและสอดคล้องกับเนื้อหา ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.63) และ
 ด้านขนาดและสีตัวอักษรมีความเหมาะสม เรียบง่ายและสื่อความหมายชัดเจน ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.71)

อภิปรายผล

1. ผลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลและจัดการระบบสารสนเทศพิพิธภัณฑ์
 บ้านหนองบัวโคก ได้คัดแยกข้อมูลออกเป็นด้านการเตรียมเนื้อหา โดยการศึกษาภาคเอกสารควบคู่กับการ
 ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ผู้นำในชุมชน ประชาชนบ้านและนักวิชาการ จึง
 สามารถวิเคราะห์และแบ่งหมวดหมู่ของเนื้อหาออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1. ประวัติการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ 2.
 เครื่องมือเครื่องใช้บนเรือน 3. เครื่องใช้ในครัว (เรือนไฟ) 4. เครื่องมือล่า ดัก จับ สัตว์ 5. เครื่องใช้ทาง
 การเกษตร และในส่วนของจุดเด่นที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการจัดสิ่งของ เครื่องใช้ วัตถุต่างๆ และบรรยากาศภายใน
 พิพิธภัณฑ์ที่สื่อออกมาถึงความเป็นวิถีชีวิตท้องถิ่นในแถบอีสานได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ในการ
 ประกอบอาชีพ การทำการเกษตรและเครื่องมือในการล่าสัตว์

2. ผลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การออกแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์บ้านหนองบัวโคก ที่มี
 ประสิทธิภาพ ซึ่งผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.89) เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย
 ตามขั้นตอนกระบวนการสร้างสื่อและปรับปรุงแก้ไขตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา โดยเป็นกระบวนการ
 ทำงานหลัก 2 ด้านคือ 1. ด้านการออกแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล และ 2. การตรวจสอบประสิทธิภาพพิพิธภัณฑ์
 ดิจิทัลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.1. การออกแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล

ด้วยการใช้หลักการออกแบบมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์ SDLC (Systems Development Life Cycle) ซึ่งเป็น
 แนวคิดในการพัฒนาระบบ โดยสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง Development of Historical Learning Media
 Based on Virtual Reality of The National Awakening Museum ของ Mira Suryani (2022) ที่กล่าวถึงใน
 การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์จารึกาตา อินโดนีเซีย โดยใช้หลักการออกแบบมัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์ SDLC
 (Systems Development Life Cycle) ซึ่งเป็นทฤษฎีของวงจรรนักพัฒนาระบบสารสนเทศนำมาใช้วิเคราะห์
 การกำหนดปัญหา รวมไปถึงการวางแผนเพื่อดำเนินงาน ประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน 1) การกำหนดปัญหา 2)
 การวิเคราะห์ 3) การออกแบบ 4) การพัฒนา 5) การทดสอบระบบ 6) การติดตั้ง 7) การบำรุงรักษา

2.1.1 การกำหนดแนวคิดด้วยการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัญหา
 วิเคราะห์และสำรวจความต้องการ จากการออกพื้นที่ได้พูดคุยกับคนในชุมชนและสัมภาษณ์ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์
 ทำให้รับทราบถึงปัญหาหลายด้าน ที่สำคัญคือ การขาดผู้มีความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์มาให้อำนาจ ให้
 คำแนะนำ และขาดการประชาสัมพันธ์เรื่องการเข้าถึงข้อมูล

2.1.2 การวิเคราะห์ (Analysis) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่จะต้องใช้ในการ
 พัฒนาระบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน

นักวิชาการ และชาวบ้าน ได้ทำการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาด้วยการแบ่งหมวดหมู่ออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1. ประวัติการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ 2. เครื่องมือเครื่องใช้บนเรือน 3. เครื่องใช้ในครัว (เรือนไฟ) 4. เครื่องมือล่า ดักจับ สัตว์ 5. เครื่องใช้ทางการเกษตร

2.1.3. การออกแบบ (Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบระบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล

2.1.3.1 การออกแบบระบบเทคโนโลยีเสมือนจริง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการถ่ายภาพเพื่อการนำเสนอบรรยากาศของพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดโพธิ์น้อยบ้านยางลาว มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนคือการนำเสนอบรรยากาศภายในด้วยภาพถ่าย 360 องศา ซึ่งผู้ชมสามารถมองเห็นภาพได้โดยรอบทิศทาง และเป็นการนำเอาเทคโนโลยีและหลักการออกแบบมาผสมเข้าด้วยกันทำให้เกิดการออกแบบในลักษณะใหม่ เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาในเทคนิคที่แตกต่างกันออกไป ให้ผู้ชมเกิดการรับรู้ เป็นรูปแบบหนึ่งของการออกแบบความจริงเสมือนที่มีเป้าหมายในการสร้างประสบการณ์ให้กับผู้ชม (ดลพร ศรีฟ้า.2561)

2.1.3.2 การสร้างสรรค์ภาพถ่าย มีการเตรียมการด้วยการลงพื้นที่จริงเพื่อถ่ายภาพแนวศิลปะสถานที่จริงภายในพิพิธภัณฑ์ อาคาร สิ่งก่อสร้าง สิ่งของ และบรรยากาศโดยรอบ เป็นการสร้างภาพในรูปแบบเสมือนจริง (Virtual Reality) มีทั้งรูปแบบการบันทึกภาพ เพื่อถ่ายทอดและแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศในสถานที่จริง เพื่อนำมาใช้ในโปรแกรมสร้างภาพ 3 มิติ

2.1.3.3 การสร้างสรรค์ภาพกราฟิก เป็นการสร้างสรรค์ภาพด้วยโปรแกรมการวาดเทคนิคการวาดภาพดิจิทัล ใช้สำหรับกรณีที่วัตถุบางชนิดได้เสื่อมสลายหรือไม่สามารถที่จะถ่ายภาพได้จากของจริง เช่นเครื่องมือที่ทำจากไม้ไผ่ และยังสามารถนำภาพวาดดิจิทัลที่เสร็จสมบูรณ์แล้วมาเป็นภาพประกอบข้อมูลภายในพิพิธภัณฑ์

2.1.3.4 การสร้างสรรค์ภาพเคลื่อนไหว 2 มิติ เพื่อให้งานนำเสนอมีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม จึงได้นำรูปแบบของภาพเคลื่อนไหวแอนิเมชัน 2 มิติ โดยที่เริ่มจากการวาดภาพนิ่งในลักษณะให้เห็นความกว้างและความสูง แล้วนำภาพนิ่งหลายๆ ภาพที่วาดต่อเนื่องกันมาเรียงต่อกันด้วยโปรแกรมในความเร็วที่เหมาะสมจนมองดูเกิดเป็นการเคลื่อนไหวในอิริยาบถต่างๆ หลายภาพในมุมมองที่ต้องการ จากนั้นนำมาเข้าสู่โปรแกรมเรียงต่อกันให้เกิดเป็นภาพเคลื่อนไหว

2.1.3.5 การออกแบบหน้าจอแสดงผลภายในระบบพิพิธภัณฑ์ เป็นการสร้างหน้าจอแสดงผลและหน้าต่างป๊อปอัพ (Popup) บริเวณหน้าจอจะแสดงผลของหน้าหลักที่ผู้ใช้งานสามารถมองเห็นโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ในภาพรวม การออกแบบหน้าต่างสำหรับผู้ใช้ เป็นการกำหนดการแสดงผลที่เหมาะสมกับการใช้งานของผู้ใช้งาน และจอแสดงผลบนอุปกรณ์ที่ผู้ใช้งานกำลังใช้งานอยู่

2.2 การตรวจสอบประสิทธิภาพพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ทำได้โดยการนำสื่อพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลที่พัฒนาเสร็จแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วยด้านเนื้อหา และด้านการออกแบบได้ผลอยู่ในระดับมาก

3. ผลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ประเมินความพึงพอใจจากการเผยแพร่ พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก โดยภาพรวม ด้านเนื้อหาพบว่าอยู่ในระดับมาก และด้านเทคนิคการออกแบบพบว่า อยู่

ในระดับมาก เนื่องจาก ผู้วิจัยได้เน้นการนำเสนอด้วยภาพถ่ายพาโนรามา ซึ่งมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนคือการนำเสนอบรรยากาศภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยภาพถ่าย 360 องศา ซึ่งผู้ชมสามารถที่จะมองเห็นภาพจริงพร้อมกับการเลือกชมจุดต่างๆ ได้ด้วยตนเองเสมือนกับการเข้าไปเดินชมอยู่ในสถานที่จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดุลยเทพ ภัทรโกศล (2559) และหากสนใจข้อมูลหรือวัตถุที่จัดแสดงขึ้นใด ก็สามารถที่จะเลือกเข้าไปอ่านข้อมูลประกอบได้ทันที โดยข้อมูลจะมีการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย เช่นรูปแบบข้อความ ภาพนิ่ง กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว 2 มิติ และมีเสียงดนตรีประกอบตลอดการรับชม เพื่อช่วยเสริมสร้างอารมณ์และแรงจูงใจ สอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง Development of Historical Learning Media Based on Virtual Reality of The National Awakening Museum ของ Mira Suryani (2022) ที่ได้ทำการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงด้วยภาพ 360 องศา (Virtual Tour 360) กล่าวถึงเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน ก่อให้เกิดสิ่งสำคัญต่างๆ ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในอดีต เช่นเดียวกับเทคนิคการนำภาพถ่ายด้วยเทคนิคพิเศษหรือภาพจำลองที่ถ่ายมาจากสถานที่จริงมานำเสนอแบบพาโนรามา เพื่อให้ผู้ชมสามารถมองเห็นภาพสถานที่เหล่านั้นด้วยรูปแบบ 360 องศา ซึ่งสามารถแสดงในอุปกรณ์ต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต เป็นต้น ซึ่งการนำเสนอภาพรูปแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง ที่ทำให้ผู้รับชมสามารถสัมผัสถึงบรรยากาศของสถานที่นั้นอย่างใกล้ชิดเหมือนกับอยู่ในสถานที่จริง ผ่าน รูปภาพ วิดีโอ เสียง หรือข้อความ

จุดเด่นที่สำคัญอีกข้อหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ในรูปแบบเสมือนจริงที่พัฒนาขึ้นมานี้ ผู้ชมสามารถเข้าถึงได้สะดวกทุกที่ทุกเวลา สอดคล้องกับผลงานของ Francois Djindjian (2007) ที่กล่าวไว้ว่า พิพิธภัณฑ์เสมือนจริงเป็นผลอันเกิดจากการเกิดขึ้นร่วมกันระหว่างแนวคิดของพิพิธภัณฑ์แบบดั้งเดิม และสื่อผสมรูปแบบใหม่ทางคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโดยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต พิพิธภัณฑ์เสมือนจริงเป็นการลดทอนความสำคัญของวัตถุ เพื่อประโยชน์ ในการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัตถุนั้นอย่างเป็นรูปธรรม (คือการนำเสนอข้อมูลรูปแบบหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การวิเคราะห์ทางกายภาพ และอื่นๆ) และความรู้เรื่องภาพ (ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับวัตถุ ข้อมูลภายนอกเกี่ยวกับบริบทของวัตถุ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลอ้างอิง) ด้วยตัวของพิพิธภัณฑ์เองดังคำกล่าวที่ว่า “การเยี่ยมชมระยะไกล”

ภาพ 6

รูปแบบการเข้าถึงข้อมูลพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code)

พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก ได้มอบให้กับผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก เพื่อใช้เผยแพร่อยู่ในรูปแบบออนไลน์ สามารถเข้าถึงได้ง่ายด้วยระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) ที่ติดตั้งไว้ตามจุดต่างๆ ภายในพิพิธภัณฑ์ ผู้ชมสามารถอ่านข้อมูลได้ด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือหรือ แทปเล็ต และคอมพิวเตอร์ และยังเผยแพร่ผ่านไปยังแหล่งเรียนรู้ระบบออนไลน์ในห้องสมุด สำนักศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดความสะดวกสบายในการเข้าไปรับชมในทุกเวลาและสถานที่ เหมาะกับบุคคลทั่วไปทุกเพศทุกวัย เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับรูปแบบการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ทันสมัยในโลกปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

นวัตกรรมพิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก เป็นนวัตกรรมที่มีคุณค่า เป็นแหล่งเรียนรู้และให้ข้อมูลที่ทันสมัย สำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย และเป็นประโยชน์ในการให้ความรู้ทางด้านวิชาการ ทั้งหน่วยงานระดับท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมไปถึงบุคคลอื่นๆ ที่มีความสนใจจะเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก มีความเหมาะสมและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ชม ที่ได้เข้าไปศึกษาหาข้อมูล ด้วยรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ ด้วยสื่อเสมือนจริงเทคนิคการถ่ายภาพในมุมมอง 360 องศา การมองภาพเหมือนกับเข้าไปชมภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยตนเอง ผู้ชมสามารถเลือกรับชมตามจุดต่างๆอย่างอิสระ ทำให้เกิดการกระตุ้นความสนใจ และสามารถอ่านข้อมูลต่างๆ ได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

สร้างแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นรูปแบบออนไลน์แหล่งอื่นๆ เพื่อเชื่อมโยงให้กลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ให้กับท้องถิ่น

ควรมีการใส่ข้อมูลภาษาอังกฤษควบคู่กับภาษาไทย เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับชาวต่างชาติที่สนใจจะเข้าชม เพื่อความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ญาณินทร์ รักรวงศ์วาน. (2547). *การวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : กรุงเทพฯ.
- ดุสิต เทพ ภัทรโกศล. (2559). การพัฒนาสื่อเรียนรู้เสมือนจริงบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ด้วยเทคโนโลยีภาพถ่ายพาโนรามา 360 องศา กรณีศึกษา : เว็บไซต์ฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม*, 3(1), 53-58.
- ดลพร ศรีฟ้า. (2561). การใช้ความจริงเสมือนในพิพิธภัณฑ์ กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติฟินแลนด์. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ (ฉบับภาษาไทย)*, 11(2), 2028-2039.
- ทัศนาศ, ป. (2564). การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) รายวิชาหลักการออกแบบและพัฒนาสื่อสำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมไทย*, 9(2), 1-15.
- นิรันดร์ กุลศิริ. (2560). *การจัดการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.
- วิวัฒน์ โรจนารรรณ. (2556). พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหนองบัวโคก อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์. *ทางอีสาน*, 2(13), 41-43.
- อิทธิพล โพธิพันธุ์, และกฤษฎา ครุฑทาภูมิ. (2560). กระบวนการถ่ายภาพพาโนรามาช่วงรับแสงสูงเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมเสมือนจริง. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง*, 27(1), 169-181.
- Djindjian, F. (2007). The virtual museum: an introduction. *Archeologia e Calcolatori Supplemento* 1, 9-14.
- Schwalbe, K. (2018). Information technology project management (9th ed.). Cengage Learning.
- Suryani, M. (2022). Development of Historical Learning Media Based on Virtual Reality of The National Awakening Museum. *Jurnal Ilmiah Bidang Teknologi Informasi dan Komunikasi*, 7(2), 70-76.

การสร้างต้นแบบเกษตรกรผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจฐานราก
สู่การเตรียมความพร้อมในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ
กรณีศึกษา : เกษตรกรผู้สูงอายุในตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่
Elderly Farmers Model Building for the Promotion and Development of
Foundational Economic Potential to Prepare for the Elderly Society
A Case Study: Older Farmers in Bo Luang Subdistrict, Hot District,
Chiang Mai Province

ณัฐตากานต์ พัยคชา^{1*} / ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล²

Nathitakarn Phayakka / Panuphan Prapatigul

^{1,2} สาขาส่งเสริมการเกษตรและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Division of Agricultural Extension, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University

อีเมล : Nathitakan.p@gmail.com

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.23>

Received: 10 October 2025 ; Revised: 10 November 2025 ; Accepted: 04 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างต้นแบบเกษตรกรผู้สูงอายุในการเสริมสร้างศักยภาพด้านเศรษฐกิจฐานรากเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษา เกษตรกรผู้สูงอายุในตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยยึดกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรเป็นหลัก ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเกษตรกรผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้องจำนวน 30 คน ที่ผ่านการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสังเคราะห์เชิงอุปนัย ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้สูงอายุเผชิญข้อจำกัดด้านร่างกาย การใช้เทคโนโลยี และการเข้าถึงตลาด ข้อมูลดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาที่เหมาะสม อาทิ การส่งเสริมเครื่องมือเกษตรที่ใช้งานง่าย การพัฒนาทักษะด้านการตลาดออนไลน์ การจัดหาแหล่งทุน และการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ผลลัพธ์ของการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุได้รับความรู้และทักษะใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เกิดความมั่นใจและแรงจูงใจในการทำเกษตรต่อเนื่อง ตลอดจนเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้ามรุ่น การเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมใหม่ และการสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ โดยโครงการได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น และเป็นแนวทางที่สามารถต่อยอดสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในระยะยาว

¹ Corresponding author's E-mail: Nathitakan.p@gmail.com

คำสำคัญ : เกษตรกรผู้สูงอายุ, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การเรียนรู้ร่วมกัน, เชียงใหม่

Abstract

This study primarily aimed to develop a model for elderly farmers to enhance grassroots economic potential in preparation for an aging society, with a case study of elderly farmers in Bo Luang Subdistrict, Hot District, Chiang Mai Province. The research was grounded in a participatory approach, with data collected from 30 elderly farmers and related stakeholders selected through purposive sampling. Data collection methods included interviews, focus group discussions, and knowledge exchange activities. The data were analyzed using inductive synthesis. The findings revealed that elderly farmers faced limitations in physical capacity, technology use, and access to markets. These insights were used as a basis for designing appropriate development activities, such as promoting user-friendly agricultural tools, strengthening online marketing skills, facilitating access to financial resources, and building networks connecting elderly farmers with younger generations. The outcomes demonstrated that elderly farmers gained new knowledge and skills applicable to daily life, along with increased confidence and motivation to continue agricultural work. Moreover, the project fostered intergenerational knowledge transfer, integration of local wisdom with modern innovations, and significant community-level collaboration. Overall, the project was recognized as well-suited to the local context and represented a practical approach that could be expanded to drive sustainable grassroots economic development in the long term.

Keywords: elderly farmers, grassroots economic development, community participation, collaborative learning, Chiang Mai

บทนำ

ในช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aged Society) หรืออธิบายได้ว่าสังคมใดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ก็จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ซึ่งประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2565 โดยมีจำนวนผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 20-30 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2565) ไม่เว้นแม้แต่ภาคการเกษตรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2558 จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรที่มี

มากถึง 13 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 34 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดของประเทศ เมื่อพิจารณาถึงอายุของแรงงานในภาคการเกษตร พบว่า แรงงานมีอายุ 15-24 ปี และ 25-39 ปี มีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน ในขณะที่แรงงานที่มีอายุ 40-59 ปี และแรงงานอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรสมัยใหม่ในอนาคต เนื่องจากเกษตรกรผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะประสบกับปัญหาต่อการพัฒนาภาคการเกษตรไม่มากนักน้อย ตลอดจนความสนใจในการลงทุนนวัตกรรมทางการเกษตรลดลง ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวทางการเกษตรที่ลดลงตามไปด้วยเช่นกัน (โชคชัยชาญ และคณะ, 2560)

ถึงแม้ว่าแรงงานภาคเกษตรของประเทศไทยจะมีอัตราการเติบโตที่ลดลง ดังนั้น ในปัจจุบันภาครัฐจึงให้ความสำคัญในด้านบทบาทของแรงงานภาคการเกษตรในตลาดแรงงาน และการสะสมทุนมนุษย์ในทุกช่วงวัยมากขึ้น ตลอดจนการผลักดันให้มีแรงงานมีทักษะด้านการเกษตรที่สูงขึ้นสำหรับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสมบูรณ์ต่อไปในอนาคต รวมไปถึงการเชื่อมโยงองค์ความรู้และทักษะด้านการเกษตรระหว่างเกษตรกรผู้สูงอายุและเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ที่มีขีดความสามารถด้านการเกษตรเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตบนพื้นฐานการบริหารจัดการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนควบคู่ไปพร้อมกัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566)

ตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นเผ่าลัวะ และมีรูปแบบการปกครองแบบดั้งเดิมที่ยังคงมีอยู่ (ไทยตำบล) จากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นพบว่า ในพื้นที่มีเกษตรกรผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังคงมีความต้องการได้รับการพัฒนาและสร้างศักยภาพด้านการเกษตรอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การตลาด และความท้าทายด้านการผลิตในยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมพร้อมเกษตรกรผู้สูงอายุให้สามารถทำการเกษตรอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน รวมถึงภาครัฐหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยี การใช้เครื่องมือ การบริหารจัดการและขับเคลื่อนชุมชน โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรผู้สูงอายุยังคงเป็นกำลังสำคัญในภาคการเกษตรในพื้นที่ ตลอดจนการเป็นต้นแบบ เกษตรกรผู้สูงอายุในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการเกษตรไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างต้นแบบเกษตรกรผู้สูงอายุในการเสริมสร้างศักยภาพด้านเศรษฐกิจฐานรากเพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษา เกษตรกรผู้สูงอายุในตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผ่านการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เกษตรกรผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 2 เกษตรกรก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) จำนวน 5 คน และกลุ่มที่ 4 เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 30 คน และใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และ

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ยึดกระบวนการ มีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนเป็นหลัก ได้แก่ (1) การสำรวจและวิเคราะห์บริบทของชุมชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์รายบุคคลร่วมกับการสนทนากลุ่ม (2) การศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรรม โดยใช้การสนทนากลุ่ม (3) การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพตามแผนที่ร่วมกันออกแบบผ่านการอบรมทักษะใหม่ด้านการเกษตรที่เหมาะสม และ (4) การติดตามและประเมินผลร่วมกัน โดยใช้การสนทนากลุ่มข้อมูลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์ด้วยวิธีการอุปมัย (Inductive Method) ซึ่งเป็นการตีความ เพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ภูมิธรรม หรือปรากฏการณ์ที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ (เอี่ยมพร, 2557)

ผลการวิจัย

ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

การวิจัยครั้งนี้อาศัยได้ดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรผู้สูงวัย ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์บริบทของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลสภาพพื้นฐานของชุมชน และสภาพการเกษตรของเกษตรกรผู้สูงวัยในพื้นที่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ร่วมกับการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการนำเครื่องมือ SWOT Analysis มาใช้ในการประเมินสถานการณ์ของพื้นที่ตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จุดแข็ง (S-Strengths) คือ เกษตรกรผู้สูงวัยบางคนเป็นผู้ที่มีฝีมือทางด้านหัตถกรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น งานหัตถกรรมการจักสานส้อมไก่หรืออุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมล้านนา การตีมีด การทอผ้า รวมถึงด้านภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ จุดอ่อน (W-Weakness) คือ ระยะทางระหว่างหมู่บ้านค่อนข้างไกล ขาดความร่วมมือขาดช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เกษตรกรผู้สูงวัยในพื้นที่ส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพและไม่มีรายได้ที่แน่นอนส่งผลทำให้เกษตรกรผู้สูงวัยต้องหันไปพึ่งพาผู้อื่นและพึ่งพาเครื่องเติมแอลกอฮอล์ ตลอดจนการขาดความเชื่อมต่อของช่วงอายุ (ไม่มีคนรุ่นใหม่มาสานต่อภูมิปัญญา) ดังนั้น โอกาส (O-Opportunities) คือ ปัจจุบันในพื้นที่ได้รับการสนับสนุนและผลักดันโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลบ่อหลวง (โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต) การศึกษานอกระบบ (โครงการทางการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส สร้างอาชีพ) ธกส. (แหล่งเงินทุน) และสำนักงานเกษตร (ส่งเสริมอาชีพ) เป็นต้น และอุปสรรค (T-Threats) คือ การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนยังขาดความต่อเนื่อง การขาดการติดตามและประเมินผลภายหลังการจัดกิจกรรมหรือการให้องค์ความรู้ นั้น ทั้งนี้ เมื่อหน่วยงานจากภายนอกชุมชนเข้ามาให้องค์ความรู้แก่เกษตรกรผู้สูงวัยในชุมชน วิทยากรหรือผู้ให้ความรู้มักใช้ภาษาที่เป็นทางการหรือวิชาการมากเกินไป ส่งผลทำให้เกษตรกรผู้สูงวัยที่เข้ารับการอบรมไม่เข้าใจและไม่สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติใช้ได้จริง

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรผู้สูงวัยในชุมชนกำลังเผชิญข้อจำกัดด้านร่างกายและทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมาก ส่งผลต่อเนื่องไปสู่การขาดช่องทางการตลาดที่กว้างขวาง ตลอดจนการไม่มีคนรุ่น

ใหม่มาสานต่ออาชีพและภูมิปัญญา ซึ่งล้วนส่งต่อการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรรมของตนเองเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ อีสิริยาและวิสสาห์ (2567) อธิบายว่า ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรสูงวัยอย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้ผลิตภาพของการผลิตลดลง เนื่องจากผู้สูงอายุมีกำลังในการผลิตน้อยลง อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีเพื่อแบ่งเบาทางการเกษตร ตลอดจนลูกหลานหรือวัยหนุ่มสาวหันหลังให้ภาคเกษตร เพราะโอกาสอาชีพในเมืองที่ดีกว่าทั้งด้านการเงินและความก้าวหน้าในอนาคต จากข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นฐานในการระดมความเห็นและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือเกษตรที่ง่ายต่อการใช้งาน เสริมสร้างทักษะด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ พร้อมสนับสนุนแหล่งเงินทุนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกรผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่

ขั้นตอน 2 การศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรรม

จากการที่ภาคเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ต้องพึ่งพาความรู้และแรงงานของคนรุ่นเก่า ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรผู้สูงวัยจึงเป็นการลงทุนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและความยั่งยืนของภาคเกษตรในชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องมีการศึกษาในประเด็นความต้องการและศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรรม โดยใช้การสนทนากลุ่ม ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรในตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

- 1) การเข้าถึงเทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ เกษตรกรผู้สูงวัยอาจมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ดังนั้น การอบรมและสนับสนุนการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะช่วยให้การทำเกษตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดภาระการทำงานหนักทางกายให้กับเกษตรกรผู้สูงวัย
- 2) การพัฒนาทักษะด้านการเกษตรใหม่ การให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องของเกษตรยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม จะช่วยทำให้เกษตรกรผู้สูงวัยสามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนไป
- 3) การสนับสนุนสุขภาพและการทำงานที่เหมาะสมกับวัย เนื่องจากเกษตรกรผู้สูงวัยส่วนใหญ่มักประสบปัญหาสุขภาพ ดังนั้น การส่งเสริมให้มีการใช้วิธีการเกษตรที่ไม่หนักเกินไป เช่น เกษตรอัจฉริยะ หรือการใช้เครื่องจักรที่ช่วยลดแรงงาน จึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นต้น
- 4) การเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรทางการเงิน เกษตรกรผู้สูงวัยอาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งทุนหรือ การกู้ยืมเงิน ดังนั้น การให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการเงิน การวางแผนการเงิน และการเข้าถึงแหล่งทุนที่เหมาะสม จะช่วยให้เกษตรกรสามารถขยายหรือปรับปรุงการผลิตได้
- 5) การเสริมสร้างเครือข่ายและการสืบทอดองค์ความรู้ การสร้างเครือข่ายเกษตรกรหรือการเชื่อมต่อนระหว่างเกษตรกรผู้สูงวัยและเกษตรกรรุ่นใหม่จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเทคโนโลยี และเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่
- 6) การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ นโยบายภาครัฐที่เน้นการส่งเสริมเกษตรกรผู้สูงวัย เช่น การสนับสนุนด้านเงินทุน การจัดการฝึกอบรม และการช่วยเหลือด้านสุขภาพ เป็นต้น

ภาพ 1

การสำรวจพื้นที่เพื่อวางแผนร่วมกัน

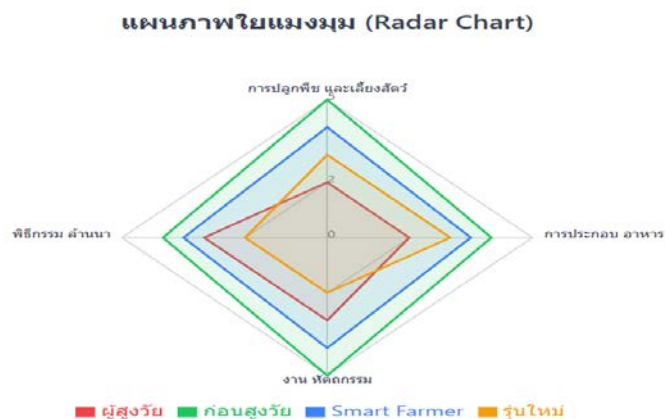
กระบวนการทำกิจกรรมภายใต้ความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรในตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ สามารถจำแนกตามกลุ่มอายุได้ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 เกษตรกรผู้สูงอายุ กลุ่มที่ 2 เกษตรกรก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ 3 เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และกลุ่มที่ 4 เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) กลับมีความต้องการพัฒนาด้านความรู้ทางการตลาดมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในแกนสี่เหลี่ยม ซึ่งสะท้อนว่าคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับความรู้ที่ช่วยให้เข้าถึงตลาดและสร้างรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการพัฒนาด้านอาชีพเสริมของเกษตรกร 4 กลุ่มใน 4 มิติหลัก

จากการวิเคราะห์แผนภาพใยแมงมุม (Radar Chart) ที่แสดงระดับความต้องการในการพัฒนาอาชีพเสริมของกลุ่มเกษตรกร 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกรก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ใน 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ (2) การประกอบอาหาร (3) งานหัตถกรรม และ (4) พิธีกรรมล้านนา พบประเด็นสำคัญดังนี้ กลุ่มที่ 1 เกษตรกรผู้สูงอายุ เป็น "คลังความรู้" ที่มีศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้จะมีข้อจำกัดด้านแรงงาน กลุ่มที่ 2 เกษตรกรก่อนสูงอายุ เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงสุดในทุกกิจกรรม และทำหน้าที่เป็น "สะพานเชื่อม" ระหว่างรุ่น กลุ่มที่ 3 Smart Farmer มีความสมดุลในทุกด้าน เหมาะเป็น "ศูนย์เรียนรู้" และที่ปรึกษาด้านเทคนิค และกลุ่มที่ 4 เกษตรกรรุ่นใหม่ มีความเป็นผู้นำด้านนวัตกรรม แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพ 2

ความต้องการพัฒนาด้านอาชีพเสริมของเกษตรกร 4 กลุ่มใน 4 มิติหลัก

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมอาชีพอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้นการ “บูรณาการระหว่างกลุ่ม” เช่น ให้กลุ่มผู้สูงวัยเป็น ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และกลุ่มก่อนสูงวัยเป็นพี่เลี้ยงด้านเทคนิค และสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ให้เป็นผู้นำนวัตกรรมและการตลาดนำไปสู่การสร้างเครือข่ายเกษตรกรที่เข้มแข็ง และขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพด้วยฐานทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับเทคโนโลยีอย่างสมดุลและยั่งยืน

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรผู้สูงวัย นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่การได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นจากเกษตรกรผู้สูงวัย เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่ในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ อัญชลี ชัยศรี และสุนทร ปัญะพงษ์ (2568) อธิบายว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุแรงงานนอกระบบในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้แนวทางแบบองค์รวมที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง การสร้างเครือข่ายอาชีพ และการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังเสนอให้ส่งเสริมทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เช่น เกษตรอินทรีย์ การแปรรูปอาหาร การค้าขายออนไลน์ และงานหัตถกรรมพื้นบ้าน รวมถึงการส่งเสริมการรวมกลุ่มและจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงตลาดและทรัพยากร อีกทั้งผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีรายได้ และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพตามแผนที่ร่วมกันออกแบบผ่านการอบรมทักษะใหม่ด้านการเกษตรที่เหมาะสม

การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงวัยตามความต้องการด้านอาชีพทางการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรผู้สูงวัยตัวอย่าง โดยเลือกตามความต้องการของผู้สูงวัยทั้งหมด 4 กลุ่ม ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สูงวัยร่วมกับเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ในพื้นที่ ดังนี้

1) กลุ่มการเลี้ยงสัตว์ เรื่อง ไก่ลูกผสมพื้นเมือง (ประดู่หางดำ) เป็นการจัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์แก่เกษตรกรผู้สูงวัย โดยเน้นการบูรณาการความรู้ร่วมกับเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) และเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ทั้งนี้ ไก่ลูกผสมพื้นเมือง (ประดู่หางดำ) ยังมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมของชาวลัวะ ซึ่งจัดขึ้นทุกปี โดยจะใช้ไก่จำนวน 1 ตัวต่อบ้าน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน กิจกรรมนี้จึงนับเป็นการส่งเสริมศักยภาพและสร้างโอกาสในการพัฒนารายได้ของเกษตรกรผู้สูงวัยอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการสืบทอดประเพณีท้องถิ่น

ภาพ 3

การขนไก่และมอบพันธุ์ไก่ลูกผสมพื้นเมือง (ประดู่หางดำ)

2) กลุ่มการปลูกพืช เรื่อง การปลูกพืชผักสวนครัวและกลไกการออกของเมล็ดพันธุ์พืช ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงวัยตามความต้องการด้านอาชีพ โดยเน้นการปลูกพืชเพื่อสร้างรายได้และความยั่งยืนทางการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้และพัฒนาทักษะด้านการเกษตรให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้สูงวัย ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายสำคัญของโครงการ กิจกรรมประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับ การปลูกพืชผักสวนครัวที่เหมาะสมกับข้อจำกัดด้านแรงงานของเกษตรกรผู้สูงวัย เช่น การปลูกพืชผักที่ใช้แรงงานน้อย ดูแลรักษาง่าย และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในระยะเวลาสั้น เช่น ผักกาดขาว กวางตุ้ง และผักชี นอกจากนี้ ยังมีการบรรยายเกี่ยวกับกลไกการออกของเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อให้

ผู้เข้าร่วมอบรมเข้าใจปัจจัยที่มีผลต่อการงอก เช่น ความชื้น อุณหภูมิ และคุณภาพของดิน ตลอดจนวิธีการดูแลพืชผักตั้งแต่ระยะเพาะเมล็ดจนถึงเก็บเกี่ยว

ภาพ 4

การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สูงอายุ กลุ่มการปลูกพืช

3) กลุ่มประกอบอาหาร เรื่อง การทำขนมจ็อก “หรือ ขนมเทียน” ขนมนงานบุญล้านนาโบราณ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตามความต้องการด้านอาชีพผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มประกอบอาหาร เรื่อง “การทำขนมจ็อก” หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “ขนมเทียน” ขนมนงานบุญล้านนาโบราณ ขนมจ็อก มาจากคำว่า “จ็อก” ซึ่งในภาษาล้านนาหมายถึงการเสียบหรือปัก ลักษณะของขนมจ็อก คือ มีลักษณะเป็นขนมหวานรูปทรงกระบอกหรือแท่งยาว ทำจากแป้งข้าวเจ้าผสมกับน้ำตาลปีบ (น้ำตาลโตนด) หรือน้ำตาลทรายแดง มีเนื้อสัมผัสนุ่มเหนียว สีน้ำตาลอ่อนถึงน้ำตาลเข้ม ส่วนภายนอกมักจะโรยด้วยมะพร้าวขูดขาวหรือมะพร้าวคั่วให้หอม มักนำมาในงานบุญต่าง ๆ เช่น งานบุญกฐิน งานสงกรานต์ และงานประเพณีท้องถิ่น หรือเป็นขนมที่ใช้ในการทำบุญใส่บาตร และถวายพระสงฆ์ สื่อถึงความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาหารพื้นถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติจริงในกระบวนการทำขนมโบราณ

ภาพ 5

การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สูงอายุ กลุ่มประกอบอาหาร

4) กลุ่มงานหัตถกรรม และพิธีกรรมล้านนา เรื่อง การตัดตุ้งไส้หมู และสวยดอก (หรือกรวยดอกไม้) ซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวล้านนาภาคเหนือ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตามความต้องการด้านอาชีพ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มงานหัตถกรรมและพิธีกรรมล้านนา เรื่อง “การตัดตุ้งไส้หมู และการทำสวยดอก (หรือกรวยดอกไม้)” ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่นิยมใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวล้านนาภาคเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเสริมสร้างทักษะด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของโครงการ ทั้งนี้ยังเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น เกษตรกรรุ่นใหม่ และเกษตรกรปราดเปรื่องเพื่อร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมพื้นเมืองและส่งต่อองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

ภาพ 6

การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สูงอายุ กลุ่มงานหัตถกรรม และพิธีกรรมล้านนา

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรแต่ละกลุ่มได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้ามรุ่น ตลอดจนการเสริมสร้างทักษะที่สามารถนำไปใช้พัฒนาการประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน โดยภาพรวมกิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น และเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในระยะยาว พร้อมข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการต่อเนื่อง การรวมกลุ่มอาชีพระหว่างวัย และการขยายเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชนและตำบลต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลร่วมกัน

ในช่วงระยะดำเนินงานตลอดโครงการ คณะผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และสรุปผลการดำเนินกิจกรรมในทุกขั้นตอน โดยเน้นพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพทางการเกษตรให้กับเกษตรกรทั้ง 4 กลุ่ม พบปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ความต้องการของชุมชนเป็นฐานในการออกแบบกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับบริบทและความต้องการจริงของกลุ่มเกษตรกรอย่างแท้จริง ส่งผลทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- 2) การบูรณาการความรู้ข้ามรุ่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกรผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่ สร้างการเรียนรู้ร่วมและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับนวัตกรรมใหม่
- 3) การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน การดำเนินงานอย่างบูรณาการของภาคีต่าง ๆ ล้วนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและการจัดสรรทรัพยากรให้แก่กิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) การถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม รูปแบบกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชพื้นถิ่น และหัตถกรรมล้านนาเป็นต้น ล้วน มีผลต่อความเข้าใจและสามารถนำไปต่อยอดได้จริงของเกษตรกร
- 5) การติดตามประเมินผลและสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลทั้งระหว่างและหลังการดำเนินงาน ส่งผลทำให้สามารถปรับแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างทันท่วงที

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของกิจกรรมต่าง ๆ ในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพทางการเกษตรแก่กลุ่มเกษตรกรผู้สูงวัยและกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้จัดประชุมรวบรวม วิเคราะห์ และสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมโดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นฐาน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การบูรณาการความรู้ข้ามรุ่นระหว่างเกษตรกรผู้สูงวัยและเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับนวัตกรรมสมัยใหม่ ตลอดจนความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในพื้นที่ที่สนับสนุนทรัพยากรและศักยภาพในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการนำไป

ประยุกต์ใช้ได้จริง ขณะเดียวกันการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถปรับแนวทางให้สอดคล้องกับบริบทได้อย่างเหมาะสม

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรผู้สูงอายุ และกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ในขั้นตอนแรก การระดมความคิดเห็น และการวางแผนร่วมกันสะท้อนถึงสำคัญของการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรทุกช่วงวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุ เกษตรกรก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เกษตรกรปราดเปรื่อง ไปจนถึงเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเชิงลึก โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านร่างกาย ทักษะการใช้เทคโนโลยี และการเข้าถึงตลาดของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มโครงสร้างประชากรเกษตรกรไทยที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรผู้สูงอายุเผชิญปัญหาข้อจำกัดด้านร่างกาย ทักษะการใช้เทคโนโลยี และขาดช่องทางการตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศริยา บุญญะศรี และวริศสาห์ สุขชาติ (2567) ที่ระบุว่า การเพิ่มขึ้นของเกษตรกรสูงอายุส่งผลให้ผลิตภาพลดลง เนื่องจากกำลังการผลิตน้อยลง ข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยี และลูกหลานหันหลังให้ภาคเกษตร

ความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ผลการวิจัยในขั้นตอนการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืช รวมถึงกิจกรรมด้านอาหารและหัตถกรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นใจ ความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร (2561) ที่พบว่าผู้สูงอายุยังคงทำงาน และการพัฒนากิจกรรมช่วยยกระดับความสามารถในการสร้างรายได้และคุณภาพชีวิต

ในการดำเนินงานตามแผน กิจกรรมส่งเสริมศักยภาพด้านอาชีพและทักษะการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืช ช่วยเพิ่มพูนความรู้และทักษะใหม่ให้ผู้สูงวัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสร้างความมั่นใจและความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงวัยและเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งช่วยสนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และความร่วมมือระหว่างรุ่นได้อย่างมีนัยสำคัญ

ผลจากกระบวนการสรุปและประเมินผล (After Action Review: AAR) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรทุกกลุ่มได้รับประโยชน์ทั้งด้านการเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ข้ามรุ่น และการเสริมสร้างทักษะเพื่อพัฒนาอาชีพได้อย่างยั่งยืน กิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เช่น การเลี้ยงไก่ลูกผสมพื้นเมืองและงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ถูกประเมินว่าสอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น และช่วยสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน

การประเมินผลและการคืนความรู้สู่ชุมชนชี้ให้เห็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนฐานความต้องการจริงของชุมชน การบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างเกษตรกรผู้สูงอายุและเกษตรกรรุ่นใหม่ การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายในพื้นที่ และการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องยังช่วยให้การดำเนินงานสามารถปรับให้เหมาะสม

กับบริบทชุมชนและเอื้อต่อการขยายผลในอนาคต โดยสรุป โครงการนี้ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเน้นให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทุกช่วงวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เกษตรกรปราดเปรื่อง และเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การส่งเสริมศักยภาพด้านอาชีพเกษตรกรประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยสร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่นและเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบอาชีพของผู้สูงวัยได้อย่างเหมาะสม ในอนาคตควรพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมือเกษตรที่สอดคล้องกับข้อจำกัดของผู้สูงวัย พร้อมส่งเสริมทักษะด้านการตลาดดิจิทัลและการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน อีกทั้งควรดำเนินการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ขยายผลต้นแบบเกษตรกรผู้สูงวัยในตำบลบ่อหลวงไปยังชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายกัน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมทั้งนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและสวัสดิการผู้สูงวัยระดับท้องถิ่นเพื่อปรับแนวทางให้เหมาะสมกับบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *แผนปฏิบัติการราชการประจำปี 2566*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

โชคชัยชาญ วิโรจน์สัตตบุษย์, วลีรัตน์ สุพรรณชาติ, และสุวรรณา ประณีตวาทกุล. (2560). ผลกระทบของสังคมสูงวัยที่มีต่อผลิตภาพแรงงานในภาคการเกษตรไทย. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน*, 7-8 ธันวาคม 2560, 1605-1612.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565, 5 มีนาคม). การเผชิญหน้า ‘สังคมผู้สูงอายุ’ โจทย์ท้าทายภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น. [https://resourcecenter.thaihealth.or.th/article/การเผชิญหน้า ‘สังคมผู้สูงอายุ’ โจทย์ท้าทายภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น](https://resourcecenter.thaihealth.or.th/article/การเผชิญหน้า‘สังคมผู้สูงอายุ’ โจทย์ท้าทายภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น).

สุนทร สุวรรณละออง. (2561). รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงวัยกับเกษตรกรรุ่นใหม่ในชุมชน
อย่างมีนัยสำคัญ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(50). 45-67.

อัญชลี ชัยศรี, และสุนทร ปัญญาพงษ์. (2568). การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มแรงงานนอกระบบ จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 15(2), 74–88.

อิสริยา บุญญะศรี, และรวีสสาห์ สุชาติ. (2567, 20 มิถุนายน). เกษตรกรแก้ตัว ลูกหลานไม่สนใจทำเกษตร: ปัญหาการปรับตัวของเกษตรกรไทยในสังคมผู้สูงอายุ. <http://pru-research.com/files/25/2586f309-d7c6-4c0e-bcda-a1789fd4b3b1.pdf>

เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2558, 25 มิถุนายน). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. http://www.edu.msu.ac.th/jem/home/journal_file/240.pdf

การสร้างสรรคภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกก ชุมชนท่าแฉลบ
ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

A Creation of Painting on Reed Mat Weaving at Thachalaep Village,
Bangkaja Sub-district, Muang District, Chanthaburi

กฤติยา โพธิ์ทอง^{1*} / เบนจพร ประจง² / ธนวัฒน์ กันภัย³ / กิตติพล คำทวี⁴

Kittiya Pothong / Benchaphon Prachong / Thanawat Kanpai / Kittipol Camtawee

¹⁻⁴สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Fine and Applied Arts (Visual Art), Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University

อีเมล : kittiya.p@rbru.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.24>

Received: 10 October 2025 ; Revised: 10 November 2025 ; Accepted: 4 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ด้านการทอเสื่อของชุมชนบ้านท่าแฉลบ และ 2) เพื่อศึกษาการทดลองใช้เสื่อกกในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน ได้แก่ ประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ช่างผู้ผลิต ตัวแทนชุมชน อาจารย์ด้านศิลปะ และนักออกแบบ เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อมากกว่า 90 ปี โดยพัฒนาการผลิตให้ร่วมสมัยผ่านการออกแบบลวดลายใหม่ การใช้สีธรรมชาติผสมสีเคมีที่ปลอดภัย และการสร้างตราสินค้า “เสื่อจันทร์” (CHANTHABOON MAT) เพื่อยกระดับสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การทดลองสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและขาดทักษะด้านการวาดภาพ จึงได้ออกแบบเทมเพลตช่วยร่างภาพรูปปลาและรูปปูจำนวน 10 แผ่น พร้อมกำหนดแนวทางการระบายสีอะคริลิกให้สอดคล้องกับพื้นผิวเสื่อ ผลการสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มมูลค่า แก้ปัญหาความไม่สม่ำเสมอของสี และเสริมศักยภาพการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์, จิตรกรรม, เสื่อกก

Abstract

This research aimed to: 1) study the development of local wisdom and knowledge in sedge mat weaving of the Tha Chalaep Community, and 2) explore the experimental

¹ Corresponding author's E-mail: kittiya.p@rbru.ac.th

application of sedge mats in artistic paintings. The samples consisted of 12 participants, including the leader and members of the community enterprise, local artisans, community representatives, art instructors, and designers. Data were collected through interviews and focus group discussions, and analyzed using descriptive analysis. The findings revealed that the community has inherited the traditional wisdom of mat weaving for over 90 years. The production process has been developed to reflect contemporary aesthetics through the design of new patterns, the use of natural dyes combined with safe chemical colors, and the creation of the “Chan Mat” (CHANTHABOON MAT) brand to promote the transition toward a creative economy. The experimental creation of paintings showed that most participants were elderly and lacked drawing skills. Therefore, ten drawing templates, five fish and five crab patterns, were designed to assist in sketching. The guidelines for acrylic painting techniques suitable for the mat’s surface texture were also developed. The creative outcomes added product value, solved issues of color inconsistency, and effectively enhanced the competitiveness of community products.

Keywords: creativity, painting, sedge mat

บทนำ

ศิลปะเป็นสื่อที่ทรงพลังที่ผู้คนและชุมชนสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนได้ มุมมอง คุณค่า และประสบการณ์ทางวัฒนธรรมสามารถแสดงออกผ่านผลงานสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ ภาพ ดนตรี การเต้นรำ วรรณกรรม หรือละคร ศิลปินในฐานะทูตวัฒนธรรม มีความสามารถในการถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์สากลที่เชื่อมโยงกับบุคคลจากทุกสาขาอาชีพ Zahra Al-Zadjali (2024) อ้างถึง Reynolds (2021) จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพถ่าย เป็นตัวอย่างศิลปะภาพที่ถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างสมจริง ฉาก แนวคิด และสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงมรดกทางวัฒนธรรมมักปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ องค์ประกอบทางธรรมชาติ ประเพณีบรรพบุรุษ และความเชื่อทางจิตวิญญาณ มักถูกนำมาใช้ในงานศิลปะพื้นเมือง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอันแน่นแฟ้นระหว่างวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมและจักรวาล วิทยาต่างๆ การมีปฏิสัมพันธ์กับผลงานศิลปะเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ชมได้เรียนรู้เกี่ยวกับมุมมองโลกและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งหล่อหลอมอัตลักษณ์ของชุมชน (Zahra Al-Zadjali, 2024)

ศิลปะในบริบทของชุมชนท้องถิ่นไทยจึงมิได้เป็นเพียงการสร้างสรรคเพื่อความงาม หากยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารเรื่องราว วิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่ตกทอดจากบรรพบุรุษไปสู่คนรุ่นหลัง งานศิลปะพื้นบ้านหลายแขนงสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมชาติ และความเชื่อที่ฝังรากอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสาน ทอ ปั่น แกะสลัก หรือระบายสี ล้วนเป็นภาษาทางศิลปะที่บ่งบอกอัต

ลักษณะทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างหนึ่งที่โดดเด่นคือ “ศิลปะการทอเสื่อกก” ซึ่งเป็นทั้งงานหัตถศิลป์และมรดกภูมิปัญญาของชาวจันทบุรี

ปัจจุบัน “เสื่อจันทบูร” ยังคงเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมสูงและถือเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรี หมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มทอเสื่ออย่างต่อเนื่อง ได้แก่ บ้านเสม็ดงาม บ้านบางสระเก้า บ้านเขาน้อย และบ้านท่าแฉลบ โดยเฉพาะชุมชนบ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีสภาพพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกกกและปอ ทำให้มีวัตถุดิบเพียงพอตลอดทั้งปี การทอเสื่อในพื้นที่แห่งนี้เริ่มจากอาชีพเสริมในอดีต แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน เสื่อกกจันทบูร (“SUEA-CHAN-THA-BOON” หรือ “CHANT HABOON MAT”) ผลิตจากกกน้ำกร่อยในพื้นที่ ผ่านกระบวนการทอด้วยมือผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น กระบวนการผลิตมีความละเอียดประณีต ตั้งแต่การคัดเลือกกก การจักกก การย้อมสี การตากกก จนถึงการทอเป็นผืนเสื่อที่มีลวดลายงดงาม แข็งแรง และทนทาน (สุเทพ สุสาสนี, 2553) นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาเสื่อให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น โดยนำลายผ้าประจำจังหวัด “ลายปัญญาจันทบูร” มาประยุกต์เป็นลายเสื่อ รวมถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ เสื่อจันทบูรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า GI จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งยืนยันถึงอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมของจังหวัดจันทบุรี (ปริศนา ตุ่มชัยพร, 2566)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าแฉลบเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนที่ร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของจังหวัดจันทบุรี กลุ่มมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ “เสื่อกกจันทบูร” ให้มีความหลากหลายและร่วมสมัย ทั้งด้านรูปแบบ ลวดลาย และการออกแบบที่สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ทั้งหมดใช้วัตถุดิบจากกกที่ปลูกในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้หมุนเวียนและเสริมความมั่นคงทางอาชีพของสมาชิก นอกจากนี้ กลุ่มยังจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทอเสื่อกกเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปและสถานศึกษาได้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับชาวบ้าน โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ให้เหมาะกับวิถีชีวิตยุคใหม่ รวมทั้งขยายเครือข่ายการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดหัตถกรรมไทย การดำเนินงานของกลุ่มทอเสื่อบ้านท่าแฉลบจึงไม่เพียงเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังเป็นแบบอย่างของการพัฒนาชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (พิกุล สมบูรณ์, 2567)

แม้วิถีการทอเสื่อของชุมชนบ้านท่าแฉลบจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีโอกาสในการต่อยอดองค์ความรู้ให้เชื่อมโยงกับศิลปะร่วมสมัย โดยเฉพาะในมิติของ “จิตรกรรม” ซึ่งเป็นศาสตร์ที่สามารถสื่อความหมาย ความงาม และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง การนำวัสดุเสื่อกกมาใช้เป็นพื้นผิวในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถประยุกต์ภูมิปัญญาชุมชนเข้ากับความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างคุณค่าทางศิลปะและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์ (พินาณีน สาริยา, 2535, น. 5)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการสร้างสรรคภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกกของชุมชนท่าแฉลบ ในการศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการบูรณาการศิลปะกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดร่วมสมัย อันจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และความยั่งยืนของชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ด้านการทอเสื่อของกลุ่มชุมชนบ้านท่าแลบ
2. เพื่อศึกษาการทดลองใช้เสื่อกกสร้างสรรค์ผลงานภาพจิตรกรรมให้กับชุมชนท่าแลบ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยประยุกต์ (Applied research) ที่มุ่งแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ด้านทัศนศิลป์ให้เป็นประโยชน์ในการออกแบบสินค้าชุมชนประเภทภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกกให้กับชุมชนท่าแลบมีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าแลบจำนวน 1 คน และช่างผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์เสื่อกกจำนวน 1 คน ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนผู้เชี่ยวชาญในการผลิตในการกำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก จำนวน 2 คน ตัวแทนของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าแลบ ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตงานเสื่อกกของกลุ่ม จำนวน 3 คน ตัวแทนชุมชนท่าแลบ จำนวน 1 คน อาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ จำนวน 2 คน และนักออกแบบของที่ระลึก จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ ลักษณะเด่นของชุมชน ผลิตภัณฑ์ที่เคยมีการวาดภาพตกแต่ง ความต้องการลวดลายใหม่ ข้อจำกัดของเสื่อกก กลุ่มลูกค้าที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์นิยมแบบมีลวดลายหรือไม่มีลวดลาย ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนา ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2. การสนทนากลุ่ม โดยมีประเด็นคำถามดังนี้ ส่วนที่ 1 แนะนำผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ อัตลักษณ์หรือลักษณะเด่นของชุมชน ในการพัฒนาภาพวาดที่จะสร้างสรรค์บนวัสดุเสื่อกก ความต้องการออกแบบลวดลายใหม่ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ข้อจำกัดของเสื่อกก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจทั้งภาคเอกสาร ภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์เนื้อหา สรุป และอภิปรายผลในประเด็นหลัก จัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นการวิจัย เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลในการออกแบบงาน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านท่าแลบมีความเป็นมายาวนานกว่า 90 ปี ชาวบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันกับการทอเสื่อกกหลังฤดูเก็บเกี่ยว โดยใช้การทอเสื่อเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว (พินิจ สมบูรณ์, 2567) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าแลบ ตั้งอยู่เลขที่ 132 หมู่ 9 ตำบลบางกะจะ

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นศูนย์กลางสำคัญของการสืบสานองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

การดำเนินงานของกลุ่มมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การย้อมสี การทอเสื่อ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงการสร้างอัตลักษณ์ทางการค้า ซึ่งสะท้อนถึงความร่วมมือ ความภาคภูมิใจ และความตั้งใจของชุมชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเดิมควบคู่กับการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในด้านการจัดหาวัตถุดิบ ปัจจุบันพื้นที่เพาะปลูกต้นกกในหมู่ 9 ตำบลบางกะจะ มีประมาณ 35 ไร่ ลดลงจากอดีตเนื่องจากชาวบ้านบางส่วนหันไปทำประมง อีกทั้งต้นกกต้องการน้ำที่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง ทำให้บางช่วงขาดแคลนวัตถุดิบ กลุ่มจึงต้องจัดหาจากพื้นที่อื่นภายในและนอกจังหวัดจันทบุรี (พระครูสุจิตกิตติวัฒน์, ธวัชชัย สมอเนื้อ และวราชา ขุนสนธิ, 2563) ดังนี้

กระบวนการย้อมสี สมาชิกกลุ่มยังคงใช้ทั้งสีธรรมชาติ เช่น ครั่ง และสีเคมีที่ได้รับการรับรองความปลอดภัย เพื่อให้ได้สีที่คงทนและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ส่วนกระบวนการทอยังคงรักษาวิธีการแบบดั้งเดิม โดยใช้อุปกรณ์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาเฉพาะของช่างในชุมชน แสดงถึงการคงไว้ซึ่งทักษะดั้งเดิมร่วมกับการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีง่าย ๆ ที่ช่วยพัฒนาคุณภาพงานให้ประณีตยิ่งขึ้น

ด้านการออกแบบลวดลายและผลิตภัณฑ์ กลุ่มได้พัฒนาลวดลายใหม่ให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น โดยยังคงอ้างอิงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น “ลายปัญจจันทบุรี” และ “ลายเชิงกะโด” ซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดจากการคิดค้นของสมาชิกกลุ่มและได้รับการจดสิทธิบัตรอย่างเป็นทางการ การพัฒนาเหล่านี้เกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม รวมถึงการเปิดรับแนวคิดใหม่จากลูกค้า ทำให้ลายเสื่อกกจันทบุรีมีความร่วมสมัย สะท้อนรสนิยมที่เรียบง่ายแต่แฝงความคลาสสิกและเอกลักษณ์พื้นถิ่น

ด้านการสร้างอัตลักษณ์ทางการค้า กลุ่มได้ร่วมกับนักออกแบบพัฒนาเครื่องหมายการค้าใหม่จากชื่อเดิม “เสื่อท่าแฉลบ” เป็น “เสื่อจันทร์” หรือ CHANTHABOON MAT เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะสินค้า GI (สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์) ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา พร้อมจดลิขสิทธิ์เป็นตราสินค้าของกลุ่มอย่างเป็นทางการ ซึ่งนับเป็นการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในเชิงสร้างสรรค์

กระบวนการผลิตเสื่อกกของชุมชนบ้านท่าแฉลบ

การทอเสื่อกกเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องอาศัยความประณีตในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคัดเลือกกกคุณภาพดี การจักกก และการย้อมสีให้ซึมทั่วเส้นเพื่อให้ติดทนนานไม่หลุดลอก ก่อนนำมาตากแห้งและทอเป็นผืนเสื่อด้วยลวดลายเฉพาะทั้งดงามและทนทาน เครื่องมือที่ใช้เรียกว่า “หูก” หรือ “กี” มีทั้งแบบตั้งพิงและแบบนอน โดยแบบนอนนิยมใช้ในจังหวัดจันทบุรีมากที่สุด (เบญจพร ประจง และธนวัฒน์ กันภัย, 2567) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

อุปกรณ์หลักในการทอเสื่อแบ่งเป็นสองประเภท ได้แก่

1. อุปกรณ์เตรียมวัตถุดิบ เช่น เครื่องจักกก เครื่องย้อมสี
2. อุปกรณ์ทอและแต่งเสื่อ เช่น ฟืม ไม้พุ่ง ไม้คาน เกลียวเร่ง และเทียนสำหรับทาเอ็น

เส้นกกที่ใช้ย้อมมีหลายสี ส่วนเส้นเอ็นทำจากปอกระเจาเพื่อความเหนียวแน่น การทอใช้คนทำงานสองคน คือ “คนพุ่ง” สำหรับส่งเส้นกก และ “คนกระทบ” สำหรับกระทบฟืมให้แน่น การชิงเส้นเอ็นหนึ่งครั้งสามารถทอเสื่อได้ประมาณสองผืน

ลวดลายของเสื้อเกิดจากการสลับสีและการร้อยเส้นเอ็น เช่น ลายพื้น ลายน้ำไหล ลายสลับ และลายผสม ซึ่งสะท้อนความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอ เสื้ออกจันทบุรีโดยเฉพาะของบ้านท่าแลบมีชื่อเสียงด้านความละเอียดและความคงทน

ผลิตภัณฑ์จากต้นกกมีหลากหลาย ทั้งเสื้อปูพื้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บจากเสื้อ เช่น กระเป๋า กล่องใส่ของ และงานจักสานจากเส้นกก เช่น หมวกหรือกระเป๋าสาน กกที่ใช้ส่วนใหญ่เป็น “กกกลม” ซึ่งมีผิวเรียบมันเหนียว และให้สัมผัสนุ่มนวล เหมาะสำหรับทอเป็นเสื้อคุณภาพดี

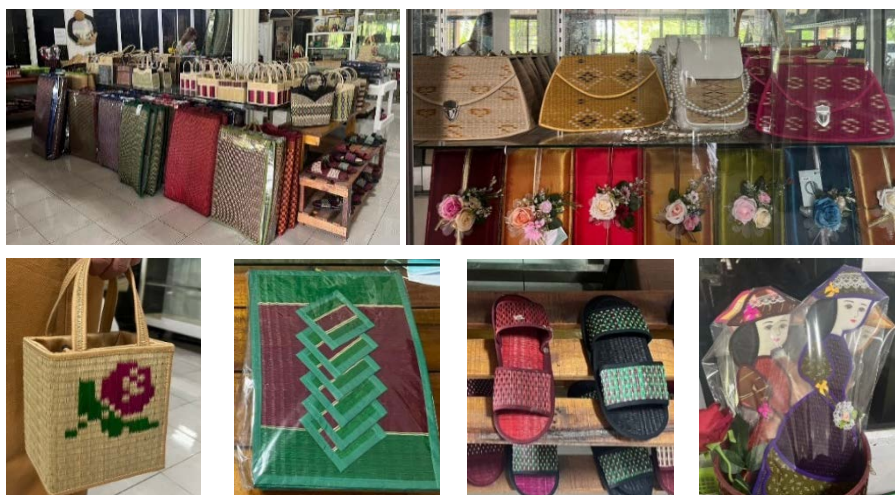
การพัฒนาในยุคต่อมา มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัยมากขึ้น โดยได้รับแรงบันดาลใจจาก “อุตสาหกรรมสวนบ้านแก้ว” ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงส่งเสริมให้เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวของจังหวัดจันทบุรี ผลิตภัณฑ์เสื้ออกจึงกลายเป็นสินค้าหัตถกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์จากเสื้ออกของกลุ่มมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น รองเท้า เสื้อรองนั่ง กระเป๋า หลากรูปแบบ กล่องใส่ของ ตุ๊กแกแขวนผนัง และของตกแต่งบ้านต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางแนวคิดและการออกแบบที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ตอบโจทย์ตลาดปัจจุบัน และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้อย่างกลมกลืน

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ด้านการทอเสื้อของกลุ่มชุมชนบ้านท่าแลบเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น มีการปรับตัวและพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการประยุกต์ใช้แนวคิดทางศิลปะและการออกแบบ เพื่อสืบสานอัตลักษณ์ชุมชนให้ดำรงอยู่ร่วมกับเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน

ภาพ 1

ผลิตภัณฑ์เสื้ออกของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื้อบ้านท่าแลบ

ผลการศึกษาการทดลองใช้สื่อเอกสารสร้างสรรค์ผลงานภาพจิตรกรรมให้กับชุมชนท่าแฉลบ

1. จากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพบว่า ชุมชนท่าแฉลบ เป็นชุมชนชายฝั่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงและร้านอาหารทะเล จึงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมทางทะเล

ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า อัตลักษณ์ของชุมชนสะท้อนผ่าน รูปสัตว์ทะเล โดยเฉพาะรูปปลาและปู ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ เรือประมง และ บ้านเรือนเก่าในชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเปลือกในพื้นที่ยัง ไม่มีการตกแต่งด้วยภาพวาด มีเพียงชิ้นงานทดลองเท่านั้น โดยชาวบ้านเห็นว่าหากจะวาดภาพ ควรเลือก สีสีพื้นหรือสีเดียว เพื่อให้ลวดลายจิตรกรรมเด่นชัด

ข้อจำกัดสำคัญของการสร้างสรรค์ภาพบนเปลือก คือ พื้นผิวมันและมีร่องลึกจากการทอ ทำให้สีไม่ติดแน่นและหลุดลอกง่าย โดยเฉพาะเมื่อมีฝนหรือพายุพัด ทั้งนี้ ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อายุเฉลี่ยมากกว่า 60 ปี ส่วนกลุ่มลูกค้าหลักเป็นวัยทำงานที่นิยมผลิตภัณฑ์ทั้งแบบมีและไม่มีลวดลายในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

ชุมชนมีความต้องการพัฒนาแนวทางใหม่เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เข้าถึงกลุ่มลูกค้ารุ่นใหม่มากขึ้น การประยุกต์เทคนิคจิตรกรรมลงบนเปลือกจึงเป็นทางเลือกที่ช่วยเพิ่มความหลากหลาย ความโดดเด่น และมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

1. อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแฉลบ สะท้อนผ่านวิถีชีวิตชายฝั่ง โดยมี “รูปสัตว์ทะเล” โดยเฉพาะปลาและปู เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สุด รองลงมาคือภาพเรือประมงและบ้านเรือนเก่าในชุมชน
2. ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ จึงต้องการเครื่องมือที่ใช้งานง่าย จึงออกแบบเป็นเทมเพลตสำเร็จรูป
3. มีความจำเป็นต้องศึกษาและกำหนดแนวทางการระบายสีที่เหมาะสมกับพื้นผิวของเปลือก
4. ชุมชนพร้อมเปิดรับการอบรมและการพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

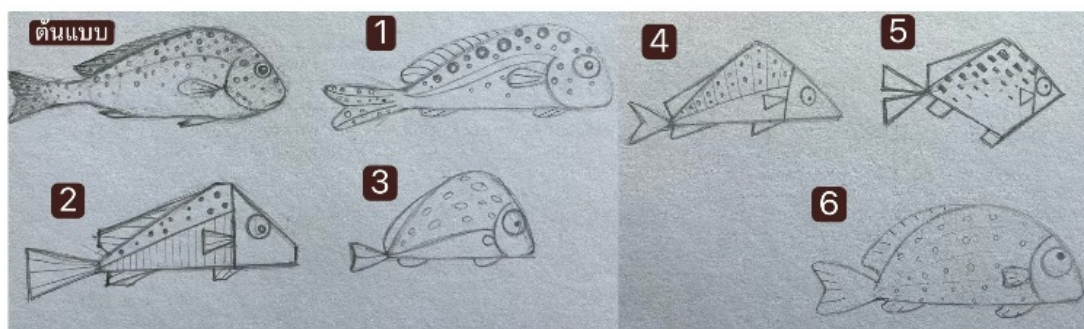
2. การออกแบบภาพร่าง

การคัดเลือกภาพร่างเพื่อนำมาสร้างเป็นเทมเพลตต้นแบบสำหรับการวาดภาพ ได้ดำเนินการโดยพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบภาพเป็นหลัก ภาพที่ได้รับการคัดเลือกถูกออกแบบให้อยู่ในลักษณะของภาพการ์ตูนที่ผ่านการตัดทอนรูปทรงให้เรียบง่าย ใช้เส้นโค้งอ่อนโยนและไม่ซับซ้อน เพื่อให้เหมาะกับการนำไปประยุกต์ใช้จริง

ในเทมเพลตแต่ละแผ่นประกอบด้วยองค์ประกอบของ รูปปลาและรูปปู ซึ่งแยกส่วนไว้เป็นลำดับ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถจัดวางและสร้างสรรค์ภาพได้อย่างอิสระ ภาพปลาที่ได้รับการคัดเลือกคือ ภาพร่างที่ 1 และภาพร่างที่ 3 (จัดอยู่ในเทมเพลตเดียวกัน) ส่วน ภาพปูที่ได้รับการคัดเลือกคือภาพร่างที่ 5 และภาพร่างที่ 6 (จัดอยู่ในเทมเพลตเดียวกัน) ทั้งนี้ ภาพร่างดังกล่าวมีลักษณะรูปทรงใกล้เคียงกัน ทำให้เมื่อจัดวางในองค์ประกอบภาพเดียวกันแล้วเกิดความกลมกลืนและสอดคล้องเป็นเอกภาพมากที่สุด

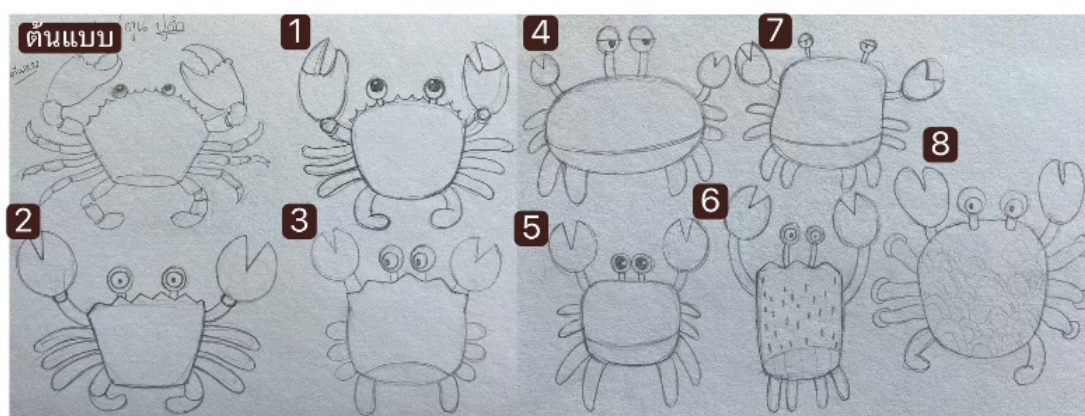
ภาพ 2

ภาพร่างรูปปลา (ปลาเก๋า)

ภาพ 3

ภาพร่างรูปปู (ปูดำ)

3.ขั้นตอนการทำเทมเพลต

ภาพร่างที่ได้รับการคัดเลือกถูกนำมาแยกองค์ประกอบออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ ได้แก่ รูปปลา ซึ่งประกอบด้วยลำตัว หาง ครีบ และตา และ รูปปู ซึ่งประกอบด้วยลำตัว ขา ก้ามปู และตา โดยออกแบบให้มีหลายขนาดและหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถจัดวางองค์ประกอบได้อย่างอิสระ

จากนั้นจึงนำองค์ประกอบที่ออกแบบไว้ ร่างลงบนแผ่นพลาสติกด้วยดินสอ โดยจัดวางให้เป็นลำดับ และมีความเป็นระเบียบ แล้วใช้ปากกาเคมีตัดเส้นทับ เพื่อให้รูปร่างของภาพเด่นชัดมากขึ้น ขั้นตอนสุดท้ายใช้คัตเตอร์ฉลุส่วนที่ร่างไว้ ออก ก็จะได้เทมเพลตต้นแบบสำหรับการวาดภาพ ที่พร้อมนำไปใช้งานจริง

ภาพ 4

ขั้นตอนการฉลุเทมเพลต

4. ขั้นตอนการใช้เทมเพลต

เมื่อได้เทมเพลตต้นแบบแล้ว จึงนำเทมเพลตมาวางบนพื้นผิวของเสื้อกนกในตำแหน่งที่ต้องการ จากนั้นใช้ สีไม้ร่างตามรูปแบบของเทมเพลต ที่เลือกไว้ การใช้สีไม้แทนดินสอมีข้อดีคือ สีสามารถติดบนพื้นผิวเสื้อได้ดีกว่า และให้เส้นที่ มองเห็นได้ชัดเจนกว่า ทำให้สะดวกต่อการระบายสีในขั้นตอนต่อไป

นอกจากนี้ ผู้สร้างสรรค์สามารถเลือกใช้สีไม้ที่ มีความเข้มและตัดกับสีของเสื้อกนก เพื่อให้เห็นภาพร่างได้ชัดยิ่งขึ้น การจัดวางองค์ประกอบของภาพสามารถทำได้อย่างอิสระตามความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการของผู้ออกแบบ เพื่อให้เกิดความหลากหลายและเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชิ้นงาน

ภาพ 5

ขั้นตอนการใช้เทมเพลต

5. ขั้นตอนการระบายสี

5.1 วัสดุและอุปกรณ์

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานประกอบด้วย สีอะคริลิก (เลือกสีตามต้องการ) พู่กันกลมเบอร์ 2, 4, 6 และ 8 จานสี แก้วน้ำ ผ้าเช็ดสี และน้ำยาเคลือบผลงาน (TOA 200)

5.2 วิธีการระบายสีบนเสื่อกก

การระบายสีลงบนเสื่อกกควรดำเนินการ ตามแนวเส้นของเสื่อ เนื่องจากพื้นผิวของเสื่อมีลักษณะ หนูนและลื่น และเพื่อให้โทนสีมีความชัดเจนมากขึ้น สามารถทาสีขาวรองพื้นบริเวณรูปร่างที่ร่างไว้ก่อน แล้วจึง ลงสีที่ต้องการทับภายหลัง การลงสีควรทำในลักษณะ บางและสม่ำเสมอ รอให้สีแห้งก่อนลงชั้นถัดไป โดย ระบายซ้ำประมาณ 2-3 ชั้น เพื่อให้สีเรียบเนียนและยึดเกาะได้ดี

ข้อควรระวังคือ ไม่ควรทาสีหนาในครั้งเดียว เพราะอาจทำให้สีไม่ยึดติดกับพื้นผิวและเกิดการร่อน หลุดภายหลัง เมื่อระบายสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้ใช้น้ำยาเคลือบผลงานทาทับอีกชั้นหนึ่ง เพื่อเพิ่มความมันวาว ของพื้นผิว และช่วยให้สีคงทนและยึดเกาะกับเสื่อได้ยาวนานมากยิ่งขึ้น

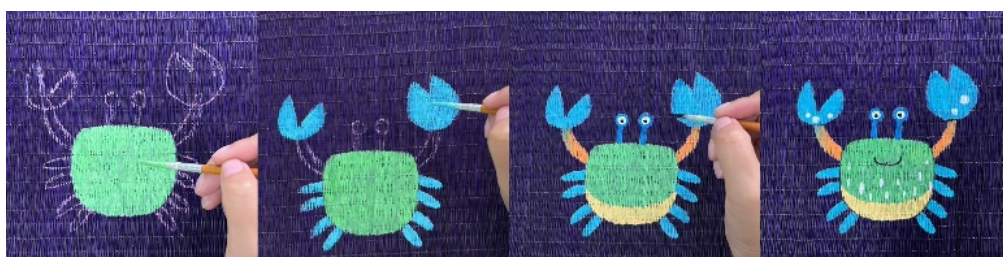
ภาพ 6

วัสดุ อุปกรณ์

ภาพ 7

ขั้นตอนการระบายสี

6. ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าฉลอม

การถ่ายทอดองค์ความรู้ในครั้งนี้ได้ดำเนินการตามแนวคิด เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ที่เสนอโดย กนกกร จินา และ อลงกรณ์ คูตระกูล (2561) อ้างถึง Nonaka และ Takeuchi (1995) ซึ่งอธิบายถึงกระบวนการสร้างและพัฒนาความรู้ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง ผ่านการเปลี่ยนรูปแบบของ ความรู้สองประเภท ได้แก่ ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) โดย

ความรู้ทั้งสองประเภทนี้สามารถถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงกันไปได้มา จนเกิดเป็น “องค์ความรู้ใหม่” ที่มีความสมบูรณ์และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แนวคิด SECI ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Socialization, 2) Externalization, 3) Combination, และ 4) Internalization ซึ่งสามารถอธิบายการดำเนินงานของการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนกลุ่มเสื่อบ้านท่าฉลอมได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: Socialization (การแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ฝังลึก)

ในขั้นตอนแรก ผู้วิจัยมุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์และบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับผู้วิจัยและนักศึกษาผู้ช่วยวิจัย โดยจัดกิจกรรม “ละลายพฤติกรรม” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้แนะนำตนเอง แบ่งปันประสบการณ์การทำงาน และพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาที่พบในการผลิตเสื่อกก เช่น การขาดตลาดที่โดดเด่น การใช้สีที่ไม่คงทน หรือข้อจำกัดด้านทักษะการวาดภาพ

การแลกเปลี่ยนดังกล่าวถือเป็นการถ่ายทอด ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ของสมาชิกชุมชน ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงที่สั่งสมมาอย่างยาวนานในกระบวนการทอเสื่อ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการนี้ ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจบริบท วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2: Externalization (การแปลงความรู้ฝังลึกเป็นความรู้ชัดแจ้ง)

หลังจากผู้วิจัยได้รับทราบแนวคิดและประสบการณ์จากสมาชิกชุมชนแล้ว จึงได้ดำเนินการถอดบทเรียนและจัดระบบองค์ความรู้ให้เป็นรูปแบบที่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน โดยจัดกิจกรรมบรรยายเชิงปฏิบัติการในหัวข้อ “การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกก” เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2566

กิจกรรมนี้ประกอบด้วย การอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ เทคนิคการสร้างสรรค์ผลงาน การจัดองค์ประกอบภาพ การสร้างเทมเพลต การระบายสี และการเคลือบผลงาน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจหลักการสร้างสรรค์เชิงศิลปะในลักษณะที่เป็นระบบ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สาธิตการใช้เทมเพลตและเทคนิคการระบายสีบนเสื่อกกจริง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นขั้นตอนอย่างเป็นรูปธรรม

การดำเนินการในขั้นนี้ช่วยเปลี่ยนความรู้เชิงประสบการณ์ของผู้วิจัยและสมาชิกชุมชนให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่สามารถสื่อสาร ถ่ายทอด และนำไปใช้ซ้ำได้ในอนาคต

ขั้นตอนที่ 3: Combination (การผสมผสานความรู้ชัดแจ้งให้เกิดองค์ความรู้ใหม่)

ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการบูรณาการความรู้เชิงทฤษฎีและความรู้เชิงปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการบรรยาย การสนทนา และข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมมาผสมผสานกับแนวคิดด้านศิลปะ การออกแบบ และสุนทรียศาสตร์ เพื่อพัฒนาเป็น เทมเพลตต้นแบบลวดลายสัตว์น้ำประจำท้องถิ่น เช่น ปูและปลารวมจำนวน 10 แผ่น

กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานความรู้สองฝ่าย ได้แก่

1) ความรู้ชัดแจ้งจากผู้วิจัย เช่น หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ การเลือกใช้สี การเคลือบพื้นผิว และการจัดวางลวดลายให้เกิดสมดุล

2) ความรู้ฝังลึกจากชาวบ้าน เช่น การเข้าใจพื้นผิวของเสื่อกก ความเหมาะสมของขนาดลายกับการทอ และการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน

3) ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้อาจก่อให้เกิด “องค์ความรู้ใหม่” ที่มีทั้งมิติทางศิลปะและมิติทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์จริงได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 4: Internalization (การเรียนรู้และซึมซับความรู้ใหม่)

ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการนำความรู้ที่ได้จากกระบวนการก่อนหน้านี้มา “ฝึกปฏิบัติจริง” เพื่อเปลี่ยนความรู้ชัดแจ้งให้กลายเป็นความรู้ฝังลึกชุดใหม่ โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมบนวัสดุเสื่อกก กลุ่มละ 1 ผลงาน ภายใต้การให้คำแนะนำของผู้วิจัย

ระหว่างปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมได้ทดลองเลือกใช้สี การผสมโทนสีให้กลมกลืนกับพื้นผิว การใช้เทมเพลตอย่างเหมาะสม และการจัดองค์ประกอบภาพให้มีความสมดุล ซึ่งช่วยเสริมสร้างทักษะทางศิลปะ ความมั่นใจ และแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงานของตนเอง

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อจำกัดของกระบวนการ เช่น ความยากในการร่างภาพเนื่องจากสายตา การใช้สีที่ยังไม่มั่นใจ รวมทั้งข้อเสนอแนะให้พัฒนาเทมเพลตที่มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับระดับทักษะของผู้เข้าร่วมในแต่ละวัย

จากประสบการณ์ลงมือทำจริง ทำให้ผู้เข้าร่วมได้ซึมซับองค์ความรู้ใหม่ กลายเป็น Tacit Knowledge ชุดใหม่ ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ตรงกับความรู้ทางศิลปะที่ได้รับ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในอนาคตได้

สรุปภาพรวมของกระบวนการ SECI Model

การถ่ายทอดองค์ความรู้ตามแนวคิด SECI Model ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบสองทางระหว่างผู้วิจัยและชุมชน ซึ่งไม่เพียงเป็นการส่งต่อข้อมูลหรือเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Socialization) การจัดระบบความรู้ (Externalization) การบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ (Combination) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Internalization)

กระบวนการนี้นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื่อกกจันทบุรีที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคร่วมสมัย อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในการแข่งขันและยกระดับสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคต

ภาพ 8

กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน

ภาพ 9

ผลงานของผู้เข้าร่วมการถ่ายทอดองค์ความรู้

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพัฒนาการทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ด้านการทอเสื่อของชุมชนบ้านท่าแฉลบ แสดงให้เห็นว่าการทอเสื่อกกเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดยาวนานและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การย้อมสี การทอเสื่อ ไปจนถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ การดำรงอยู่ของภูมิปัญญานี้สะท้อนถึงความสามารถของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมควบคู่กับการปรับตัวให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุเทพ สุสาสนี (2553) ที่ระบุว่า ศิลปหัตถกรรมจันทบุรีมีรากฐานจากภูมิปัญญาชุมชนและสามารถพัฒนาให้ร่วมสมัยได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิม การออกแบบลวดลายใหม่ เช่น “ลายปัญญาจันทบูร” และ “ลายเชิงกะได” รวมทั้งการสร้างแบรนด์

“เสื้อจันทร์” หรือ CHANTHABOON MAT เป็นตัวอย่างของการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ปริศนา ตุ่มชัยพร, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนา บุตะมะ และตรีชฎา โชติรัตนานันท์ (2565) ที่กล่าวว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาการทดลองใช้เสื้ออกสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีข้อจำกัดด้านทักษะการวาดภาพ จึงได้สร้างเทมเพลตสำเร็จรูปจำนวน 10 แผ่น แบ่งเป็นรูปปลาและรูปปูอย่างละ 5 แผ่น เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนชายฝั่งและช่วยให้การสร้างสรรค์ผลงานเป็นไปอย่างง่ายและสม่ำเสมอ กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ และเพิ่มความมั่นใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกลียวความรู้ (SECI Model) ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ที่อธิบายถึงการหมุนเวียนและแลกเปลี่ยนระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อันก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในองค์กรหรือชุมชน

นอกจากนี้ ผลการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื้ออกยังช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ แก้ปัญหาความไม่สม่ำเสมอของสีเสื้อ และสร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจิตตจิตติวัฒน์ และคณะ (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการองค์ความรู้ทางศิลปะเข้ากับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิก เสริมศักยภาพการแข่งขัน และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎาวุฒิ บุตรเพชรและคณะ (2564) ที่พัฒนารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าไหม โดยมีองค์ประกอบด้านการตลาดและการสร้างอัตลักษณ์เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงงานวิจัยของอิษฐ์ รานอก และคณะ (2565) ที่ชี้ว่าการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ลวดลายท้องถิ่นในการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสินค้าท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

ในส่วนของการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ ผลงานการสร้างสรรค์ของชุมชนท่าฉลပ်ที่นำลวดลายปลากับปูมาถ่ายทอดผ่านภาพจิตรกรรมบนเสื้ออก สอดคล้องกับแนวทางของงานวิจัยที่นำลวดลายปูนปั้นวัดและลายผ้าพื้นเมืองมาประยุกต์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อเน้นย้ำถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะแหล่งทรัพยากรเชิงความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยส่งเสริมความแตกต่างของผลิตภัณฑ์และต่อยอดอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างมีศักยภาพ

สรุปผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมบนวัสดุเสื้ออกของชุมชนท่าฉลပ်ได้นำความรู้ด้านจิตรกรรมมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์ แตกต่าง และยังสามารถเพิ่มมูลค่าให้สินค้า สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่บูรณาการภูมิปัญญา วัฒนธรรม และวัสดุท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการสำรวจความคิดเห็นประชาชน ชี้ให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบด้วยแนวคิดบูรณาการนี้สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 ควรพัฒนาและเพิ่มเติมเทมเพลตสำหรับร่างภาพ โดยเน้นการออกแบบองค์ประกอบที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อลดปัญหาในการใช้งานสำหรับผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านสายตา

1.2 ควรจัดอบรมเพิ่มเติมในเรื่อง ทฤษฎีสีพื้นฐาน (เช่น แม่สี สีตรงข้าม และความกลมกลืนของสี) เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการเลือกใช้และผสมสีให้กับสมาชิกชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภูมิปัญญาของชุมชนกับการสร้างสรรค์ผลงานของนักศึกษา เพื่อให้เกิดการออกแบบสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ ๆ

2.2 ควรศึกษาการออกแบบลวดลายจิตรกรรมที่เชื่อมโยงกับ บริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเฉพาะถิ่น เพื่อขยายขอบเขตการสร้างสรรค์และสะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดจันทบุรีได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.3 ควรทดลองใช้ เทคนิคจิตรกรรมอื่น ๆ เช่น การพิมพ์ซิลค์สกรีน หรือการพ่นสี เพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมของเทคนิคต่อพื้นผิวสีเอกร และเพิ่มทางเลือกในการผลิตเชิงอุตสาหกรรม

เอกสารอ้างอิง

กนกกร เจริญสุข, และอลงกรณ์ คำพิมพ์. (2561). การถ่ายทอดองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน:

กรณีศึกษาการอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปรงสนุก จังหวัดลำปาง. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 9(1), 59–80.

เจษฎาวุฒิ บุตรเพชร, จุฑามาส ชมผา, และสุปิยา ทาปทา. (2561). รูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้าไหมไทยในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *รมยสาร*, 19(2), 195–210.

เบญจพร ประจง, และธนวัฒน์ กันภัย. (2566). การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชน : ภาพปะติดจากสีเอกรชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. *รายงานการวิจัย*, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ปริศนา ตุ่มชัยพร. (2566, 6 พฤศจิกายน). จาก “เสื้อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” สู่ “เสื้อจันทบุรี”. สำนักงานศิลปกรรมจังหวัดจันทบุรี. <https://www.finearts.go.th/chantaburilibrary/view/45574>

พินาณิน สาริยา. (2535). *จิตรกรรมประยุกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โอเดียนสโตร์.

พระครูสุจิตตจิตติวัฒน์, ธวัชชัย สมอเนื้อ, และวรษา ขุนสนธิ. (2563). ศึกษาวัฒนธรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสีเอกรบ้านท่าแฉลบจังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิชาการธรรมทศน์*, 29(4), 11–23.

รัตนา บุตะมะ, และตรีชฎา โชติรัตนานันท์. (2565). การออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาจักสานและวัสดุท้องถิ่นในชุมชนตำบลพรมสวรรค์ อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 14(1), 225–256.

- สุเทพ สุสาสนี. (2553). การศึกษาผลิตภัณฑ์จากต้นกกในตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมงสิงห์ จังหวัดจันทบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิภา สมบูรณ์. (2567). สืบสานตำนานเสื้อกจันทบุรี ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานอัตลักษณ์วิถีชุมชน กรณีศึกษา บ้านท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ จังหวัดจันทบุรี โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้. *วารสารร้อยแก่นสาร*, 9(10), 32–44.
- อิษฏ์ รานอก, ภารดี พันธุภากร, และเทพศักดิ์ ทองนพคุณ. (2565). การประยุกต์ลายประดับปูนปั้นวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นของชุมชนบ้านท่ากระยาง. *มนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 18(2), 1–24.
- Zahra Al-Zadjali. (2024). Art as a cultural mirror: Exploring visual arts and heritage expression. *Art and Culture Studies Journal*, 12(3), 45–59.

การศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์
A Study of Faith and Ceremonies about Ghosts of the People in
Buriram Province

ธนพล ตีรชาติ^{1*} / อโศก ไทยจันทร์ารักษ์² / ไชยวัฒน์ ไชยชาติกิตติยศ³ / นพรัตน์ บรรณาลัย⁴
Thanapon Teerachat / Asoka Thaichantararak / Chatwat Chaiyachartkittiyos /
Nopparat Bunnalai

^{1*}สาขาวิชาดนตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Music Education Program, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

อีเมล : thanapon@bru.ac.th

²สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Art Education Program, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

อีเมล : asok.tj@bru.ac.th

³สาขาวิชาดนตรี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Music Education Program, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

อีเมล : mormoodoi@gmail.com

⁴สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Drama Education Program, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University

อีเมล : nopparat.bn@bru.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.25>

Received: 8 October 2025 ; Revised: 6 November 2025 ; Accepted: 4 December 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับความเชื่อเรื่องผีและสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง และตำบลสามแวง อำเภอห้วยราช ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องผียังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในด้านการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม การยึดถือจารีต และการอธิบายเหตุการณ์ที่เกินกว่าหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น การเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ผิดปกติ ซึ่งชาวบ้านมักเชื่อว่าเกิดจากอำนาจของผี จึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาผีให้เกิดความพึงพอใจและไม่รบกวนชีวิตประจำวัน พิธีกรรม “มะมวด” เป็นพิธีกรรมสำคัญที่รักษาผู้ป่วยที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาได้ โดยมีการ “โบล” หรือเสี่ยงทายเพื่อวินิจฉัยโรคผ่านการสื่อสารกับวิญญาณ งานวิจัยได้พัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจพิธีกรรมดังกล่าว เช่น วีดิทัศน์ประกอบเพลง “วอนมะมวด” เพลงใหม่ “เรียมอัญเงินปลิง” และของที่ระลึกจากพิธีกรรม เพื่อ

¹ Corresponding author's E-mail: thanapon@bru.ac.th

ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างรายได้แก่ชุมชน ผลการศึกษาชี้ว่า สื่อนวัตกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความตระหนักรู้ ส่งเสริมการอนุรักษ์ และสืบสานความเชื่อเกี่ยวกับผีให้คงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาวบุรีรัมย์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ความเชื่อ, พิธีกรรมเกี่ยวกับผี

Abstract

This study aimed to examine the beliefs and rituals related to spirits among the people of Buriram Province, particularly within the Thai-Khmer ethnic group whose way of life has long been intertwined with spirit beliefs. Data were collected through purposive sampling from community leaders and local residents in Ban Bua Subdistrict, Mueang District, and Sam Waeng Subdistrict, Huai Rat District. The findings reveal that spirit beliefs continue to influence daily life, particularly in shaping social behavior, reinforcing traditional customs, and explaining phenomena beyond scientific reasoning, such as unexplained illnesses or unusual events. Villagers often attribute these occurrences to the power of spirits, leading to the performance of rituals intended to appease them and prevent disruptions to everyday life. The Mamod ritual emerged as a significant practice used to treat illnesses that cannot be cured through modern medicine. This ritual involves Bol, or divination, to diagnose illness through communication with spirits. The study further developed innovative media to enhance understanding of these rituals, including a music video titled “Won Mamod,” a newly composed song “Ruam Oany June Pleung,” and spirit-related souvenir products to promote cultural tourism and generate income for the community. The findings suggest that such creative media help raise cultural awareness, support the preservation of local traditions, and sustain spirit-related beliefs as an essential part of Buriram’s cultural identity.

Keywords: beliefs, rituals related to spirits

บทนำ

ผีตามความหมาย คือ วิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่เหนือธรรมชาติที่มี 2 ประเภทได้แก่ 1) ผีดีหรือที่ให้คุณ ประกอบไปด้วยผีในธรรมชาติ เช่น เทวดา เจ้าป่าเจ้าเขา ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ ผีย่า ซึ่งเป็นผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอันเป็นที่เคารพ ส่วนผีที่อีกชนิดเป็น 2) ผีที่ให้โทษหรือผีร้าย มักจะเป็นผีที่เชื่อว่ามีที่อยู่ชัดเจนเป็นสัมภเวสี เช่น ผีปอบ ผีกระสือ ผีพราย ผีตายโหง ความเชื่อเรื่องผี เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวัฒนธรรมชาวอีสานได้มาช้านาน โดยเป็นสิ่งที่ช่วยให้การกระทำ ทศคติ และค่านิยม ในการ

กำหนดกรอบจารีตประเพณี ศีลธรรมของคนในสังคม การนับถือผีช่วยให้กลไกทางสังคมมีกรอบกำหนดพฤติกรรม ซึ่งส่งผลต่อพิธีกรรม และพิธีทางศาสนาด้วย แม้ว่าพุทธศาสนาพิธีจะไม่มีเกี่ยวข้องกับผี แต่อย่างไรก็ดีศาสนาพุทธเองก็รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มา จะเป็นได้ว่าสังคมไทยยอมรับพิธีกรรมของพราหมณ์เป็นอย่างมาก ในสังคมอีสานเองการมีศาลพระภูมิเจ้าที่ ศาลตาปู่ประจำหมู่บ้าน เป็นสิ่งปกติทั่วไปที่พบเห็น โดยคนในหมู่บ้านหากมีพฤติกรรมที่ผิดจารีต และเมื่อประสบเหตุใดก็ตาม ผีจึงมักถูกนำมากล่าวถึงเป็นอันดับแรกในคำที่กล่าวถึงคือ “ผีทำ” ทำให้เกิดพิธีกรรมในการบูชาผีเพื่อสร้างความพอใจต่อผี นำมาซึ่งการกำหนดรูปแบบพิธีการสร้างควมศักดิ์สิทธิ์ด้วยเครื่องสักการะและการใช้เสียงดนตรีนำพาอารมณ์ต่อผู้ร่วมในพิธีกรรมให้คล้อยตามเป็นการสะกดพฤติกรรมความศรัทธาเบื้องต้นด้วย

ความเชื่อเรื่องผี มีบทบาทอย่างลึกซึ้งในโครงสร้างทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังคงยึดโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ความเชื่อเหล่านี้ไม่เพียงเป็นรากฐานทางจิตวิญญาณ หากยังเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดกรอบพฤติกรรมทางสังคม การจัดระเบียบชุมชน และการธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในมิติของจารีตประเพณี ในมิติทางสังคมวิทยา ผีทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคม (social control) ผ่านความเชื่อและพิธีกรรม เช่น การบวงสรวงเจ้าที่ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ หรือการประกอบพิธีเพื่อขออนุญาตก่อนทำกิจกรรมใด ๆ ที่สำคัญของชุมชน พิธีกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน เพราะผู้นำชุมชนมักได้รับการยอมรับในฐานะ ผู้ได้รับมอบอำนาจทางจิตวิญญาณ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผี ซึ่งทำให้การปกครองและการจัดการชุมชนดำเนินไปอย่างสงบเรียบร้อย ในด้านมานุษยวิทยา ความเชื่อเรื่องผีถือเป็นสัญลักษณ์ของระบบความคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ในการทำ ความเข้าใจกับสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ผีจึงถูกมองว่าเป็น สื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์กับโลกเหนือธรรมชาติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในทุกมิติ เช่น การเพาะปลูก การรักษาโรค การแต่งงาน หรือแม้กระทั่งการกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรม เช่น เจ้าพิธี พราหมณ์ หรือหมอผี ถือเป็น ตัวกลางเชิงสัญลักษณ์ (symbolic mediator) ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ บุคคลเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีองค์ความรู้เฉพาะทางด้านจิตวิญญาณและพิธีกรรม สามารถสื่อสารหรืออัญเชิญพลังศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยปกป้อง ดูแล หรือประทอนพรแก่ผู้คนในชุมชน การมีอยู่ของพวกเขาจึงมีความสำคัญไม่เพียงในด้านความเชื่อ แต่ยังรวมถึงการคงอยู่ของระบบคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณี

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อในการนับถือผี วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการนับถือผีกับชีวิตประจำวัน 2) การสืบทอดทางพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ในการนับถือผี 3) การใช้ดนตรีประกอบพิธีกรรมการบูชาผีในวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โดยมีพื้นที่วิจัย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ คณะนักวิจัยมีประสบการณ์การทำงานและการวิจัยในพื้นที่ที่มีการบูรณาการ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการวิจัยนี้ จะเกิดผลผลิตเป็นองค์ความรู้ในกำหนดกิจกรรมทางสังคม และการใช้ความเชื่อเป็นเครื่องมือ

ในการสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรม รวมถึงส่วนประกอบในพิธีกรรมเช่น วรรณกรรม ดนตรี งานศิลปกรรม โดยจะผลกระทบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์การสวดแทรกคติธรรมด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์
2. ศึกษาประเด็นความเชื่อในการนับถือผีของชาวบุรีรัมย์ ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
3. สร้างสื่อนวัตกรรมเผยแพร่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผี เพื่อส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาและส่งเสริมความรักความสามัคคีของชุมชน
4. ส่งเสริมสินค้าที่ระลึกเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมเรื่องผี เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์ มีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจพื้นที่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นความเชื่อในการนับถือผี ความสัมพันธ์ในการนับถือผีกับชีวิตประจำวัน โดยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากผู้นำชุมชน ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย ในพื้นที่ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง และตำบลสามแวง อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
2. พัฒนาสื่อสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในพิธีกรรมบูชาผี
3. การสรุปผลการวิจัยและเผยแพร่งานวิจัย จัดพิมพ์รูปเล่มวิจัยส่งให้กับผู้ใช้ประโยชน์และชุมชน จัดทำสื่อวีดิทัศน์สรุปการขับเคลื่อนงานเผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อโซเชียล จัดทำคู่มือสรุปแผนการขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืนเสนอให้กับหน่วยงานในพื้นที่ และดำเนินการเขียนบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ เผยแพร่ผลงานออกสู่สาธารณชนต่อไป

ผลการวิจัย

ความเชื่อเกี่ยวกับผียังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวบุรีรัมย์ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น การเจ็บป่วยหรือเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ ชาวบ้านมักอธิบายสาเหตุว่าเป็นผลจากผี ทำให้เกิดพิธีกรรมบูชาผีเพื่อให้ผีมีความพึงพอใจและไม่รบกวนชีวิตประจำวัน พิธีกรรมที่มีความสำคัญและนิยมปฏิบัติกันในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนมากอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีความเชื่อเรื่องผี มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย คือ “พิธีโง่ละมะมัด” ซึ่งใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่ไม่สามารถรักษาได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยใช้วิธีการโบลหรือการเสี่ยงทาย เพื่อวินิจฉัยโรคและหาวิธีการรักษาผ่านการสื่อสารกับวิญญาณหรือผีที่ผ่านเข้ามาในร่างทรง

งานวิจัยนี้ยังได้พัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวบ้านบุรีรัมย์ โดยการสร้างวีดิทัศน์ประกอบเพลง “วอนมะมัวด” ที่แสดงถึงกระบวนการพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้าน รวมถึงการแต่งเพลงใหม่ชื่อ “เรียมอญจิ้นปลิง” เพื่อสะท้อนถึงประเพณีและวิถีชีวิตท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการผลิตสินค้าที่ระลึกจากพิธีกรรม เช่น เสื้อ กระเป๋า และมีดพก เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างรายได้ให้กับชุมชน การพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ช่วยสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการอนุรักษ์และถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับผีให้ยังคงอยู่ในสังคม รวมทั้งสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชาวบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ในอนาคต

4.1 ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชากรชาติพันธุ์ไทยเขมรอาศัยอยู่มาก ทั้งนี้เพราะจังหวัดบุรีรัมย์มีพื้นที่อยู่ติดกับพรมแดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยและจังหวัดสุรินทร์ พูท ภาษาไทย เขมร ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินชีวิตด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้าน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะ ด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง การเสกเป่า ยาสั่ง และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งมีการสืบทอดกันมาโดยมีผู้นำสืบทอดสู่ชนรุ่นหลังอย่างเหนียวแน่น สำหรับประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ ชาวไทยเขมรมีขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่ง คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย และการทำบุญในพิธีสารทเดือนสิบ ที่ชาวไทยเขมร เรียกว่า แชนโฌนตา รวมถึงหากมีเหตุที่เกิดโดยผิดธรรมชาติอะไรก็ตามจะมีการหาสาเหตุโดยการหาผู้เสี่ยงทายคือ หมอโบล ซึ่งจะเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพในชุมชนเป็นผู้ประกอบพิธี ซึ่งจะมีอยู่แทบทุกชุมชน โดยพิธีการโบล เป็นการเสี่ยงทายหรือเป็นการวินิจฉัยโรคเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การรักษา และการบรรเทาเหตุในการทำสิ่งต่าง ๆ ต่อไป

4.2 ความเชื่อในการนับถือผีของชาวบุรีรัมย์ ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญของความเชื่อในการนับถือผีของชาวบุรีรัมย์ เป็นความเชื่อทางวัฒนธรรมและการสืบทอดประเพณี ของชาวไทย-เขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ ยังคงรักษาความเชื่อในการนับถือผีที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันกับบรรพบุรุษและความเป็นชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัด เช่น อำเภอบัวชุม บ้านกรวด ปะคำ ละหานทราย กระสัง พลับพลาชัย สตึก และเมืองบุรีรัมย์ ความเชื่อเรื่องผี เช่น การทำบุญโฌนตา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย การโบล การโถมะมัวดยังคงเป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อเหล่านี้ช่วยสร้างความผูกพันและความสามัคคีในชุมชน ทั้งยังทำให้เกิดการสืบทอดพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มและสร้างความภาคภูมิใจในตัวตนของคนในชุมชน ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ความเชื่อในการนับถือผีมีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบุรีรัมย์ เช่น การเสกเป่า ยาสั่ง และการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ การทำบุญ การสืบทอดพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้พิธีกรรมเหล่านี้ยังเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงาน การเสียชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความมั่นคงและปลอดภัยให้กับสมาชิกในชุมชน

4.3 สร้างสื่อนวัตกรรมเผยแพร่ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผี เพื่อส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาและส่งเสริมความรักความสามัคคีของชุมชน

การผลิตสื่อสารสนเทศเพื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในพิธีกรรมบูชาผี จะมีการพัฒนาและสร้างสรรค์เพื่อการสื่อสารสังคม ดังนี้

- 1) วิดีทัศน์ประกอบเพลง (MV) แต่งเพลง “วอนมะมั่วด” เนื้อร้องนำเสนอการนับถือผี พิธีกรรม วิถีชีวิตของชุมชน ทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ความยาว 04.35 นาที
- 2) หนังสั้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี ในพิธีกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่าเรื่อง ในสังคมปัจจุบัน ความยาว 04.45 นาที ใช้บท และขั้นตอนเดียวกับมิวสิกวิดีโอ
- 3) แต่งเพลง “เรียมอัญเงินปลิง” และออกแบบ ชุดการแสดง พิธีเรียกขวัญผ่านการละเล่น มะมั่วด ความยาว 04.15 นาที

ภาพ 1

การออกแบบสตอรี่บอร์ดก่อนการถ่ายทำวิดีโอทัศน์ประกอบเพลง “วอนมะมั่วด”

4.4 ส่งเสริมสินค้าที่ระลึกเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมเรื่องผี เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

- 1) ผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกใน พิธีกรรมความเชื่อผี สินค้าที่ระลึกในพิธีกรรมความเชื่อผี เช่น มีด กระจกหรือคิมหนีบหมาก กระเป๋าสลัด

ภาพ 2

ผลงานสกรีนกระเป๋าสัมบูรณ์ ตามที่ออกแบบจากอุปกรณ์ประกอบพิธีเกี่ยวกับผี

2) พัฒนาผลิตภัณฑ์อันสืบเนื่องจากพิธีกรรม เกี่ยวกับผี ได้แก่ จวมกรู และ มีดหมอ นั้นควรมุ่งเน้นการรักษาเอกลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างมูลค่าและการใช้งานให้กับผลิตภัณฑ์เหล่านี้ในสังคมปัจจุบัน

ภาพ 3

สินค้าอันเนื่องจากความเชื่อเรื่องผี “จวมกรู”

สรุปและอภิปรายผล

จากการดำเนินงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์” โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร พบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งในมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยความเชื่อเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น โครงสร้างทางจิตวิญญาณ (spiritual structure) ที่หล่อหลอมพฤติกรรมและวิถีชีวิตของผู้คนให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมและจารีตท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นกลไกในการธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกัน

ความเชื่อและพิธีกรรมในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง และยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์อย่างลึกซึ้ง ความเชื่อเหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่การเกิด การรักษาโรค การทำมาหากิน ไปจนถึงการส่งวิญญาณผู้ล่วงลับ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีโงมมะมวด และการโบล มีลักษณะเป็นพิธีทางจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่ฟื้นฟูพลังชีวิต จัดสิ่งไม่ได้ออกจากร่างกายและจิตใจ รวมถึงสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมโงมมะมวดเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการหล่อหลอมของวิถีชีวิตชาวไทยเขมร ซึ่งให้ความสำคัญต่อ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พิธีกรรมดังกล่าวจึงไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณ แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมความสามัคคี ความเคารพ และการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสงบสุข

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีได้มีเพียงมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังส่งผลต่อมิติทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย โดยเฉพาะในด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม งานวิจัยพบว่าพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การโงมมะมวด หรือพิธีโบล มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งในเชิงพิธีกรรมและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ปิยพร สุทธิทรัพย์ (2564) ที่กล่าวถึงการเพิ่มคุณค่าด้านเศรษฐกิจของประเพณีท้องถิ่น เช่น ผีตาโชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมไม่เพียงแต่ต้องคงไว้ซึ่งคุณค่าด้านอัตลักษณ์ แต่ยังควรพัฒนาให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้ด้วย การนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้กับบริบทของจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น การสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมผี เช่น เสื้อผ้าเครื่องราง ของที่ระลึก หรือสินค้า OTOP สามารถเป็นช่องทางในการสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การพัฒนา “สื่อนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์” เช่น หนังสือนิทาน สารคดี หรือสื่อดิจิทัลที่ถ่ายทอดพิธีกรรมพื้นบ้าน ยังช่วยสร้างความเข้าใจแก่สังคมวงกว้าง และเพิ่มโอกาสทางการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวไทยเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ยังคงยึดมั่นในคติความเชื่อเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ทำ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาทของผีในวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ตอนใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องนั้นไม่เพียงเป็นส่วนหนึ่งของระบบความศรัทธา แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม กำหนดแบบแผนทางจารีต และสร้างความสมดุลทางจิตใจของผู้คนในชุมชน ความเชื่อเหล่านี้ยังเป็นรากฐานของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนในท้องถิ่น และสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องผีของชาวบุรีรัมย์โดยเฉพาะในกลุ่มไทยเขมรนั้น แฝงอยู่ในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การเกิด การรักษาโรค การทำมาหากิน ไปจนถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตาย ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าผีเป็นสิ่งที่มิอำนาจและสามารถส่งผลต่อชีวิตของมนุษย์ได้ หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เช่น การเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือการประสบอุบัติเหตุที่ผิดธรรมชาติ มักมีการเชื่อมโยงเหตุการณ์นั้นเข้ากับอิทธิพลของผีหรือวิญญาณ จึงนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อขอขมา บูชา หรือรักษาให้พ้นจากสิ่งไม่ดี พิธีกรรมที่สำคัญและแพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ “พิธีโละมะฆัด” ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่ไม่สามารถรักษาได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์แผน

ปัจจุบัน พิธีนี้มีขั้นตอนสำคัญคือ “การโบล” หรือการเสี่ยงทาย เพื่อวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยเชื่อว่าหมอผีหรือร่างทรงจะสามารถติดต่อกับวิญญาณหรือผีบรรพบุรุษเพื่อหาคำตอบและแนวทางการรักษาได้ พิธีกรรมนี้จึงไม่เพียงเป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นการรักษาทางสังคมที่ช่วยเยียวยาจิตใจของผู้คนและสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับชุมชน

นอกจากนี้ พิธีกรรมเกี่ยวกับผียังสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชนบทที่ผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น หมอผี เจ้าพิธี หรือพราหมณ์ท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ บุคคลเหล่านี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในฐานะผู้รู้ ผู้รักษา และผู้เชื่อมโยงความเชื่อกับการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่ของผู้นำทางจิตวิญญาณจึงเป็นทั้งกลไกในการธำรงรักษาระเบียบทางสังคม และเป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธาที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ในมิติทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนสามารถใช้พิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น การโบล การเสี่ยงทาย หรือการบวงสรวงผี เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ของความเชื่อ เช่น เสื้อผ้า เครื่องราง ของที่ระลึก และสินค้า OTOP ซึ่งช่วยสร้างรายได้และเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม งานวิจัยนี้ได้พัฒนา สื่อนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของความเชื่อเกี่ยวกับผีให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่มากยิ่งขึ้น เช่น การสร้างวีดิทัศน์ประกอบเพลง “วอนมะมั่วด” ซึ่งนำเสนอเรื่องราวของพิธีกรรมพื้นบ้าน และการแต่งเพลงใหม่ชื่อ “เรียมอญจันปลึง” เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการแสดงและดนตรีพื้นบ้านของชาวบุรีรัมย์ การผลิตสื่อเหล่านี้ไม่เพียงช่วยสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ให้กับสังคมในวงกว้างถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

แม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเทคโนโลยีและความทันสมัย แต่ความเชื่อเกี่ยวกับผียังคงดำรงอยู่ในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของชุมชน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ชาวบุรีรัมย์ได้ปรับตัวในการรักษาพิธีกรรมเหล่านี้ให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์ การจัดนิทรรศการวัฒนธรรม หรือการนำพิธีกรรมมาประยุกต์ในกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดความเข้าใจและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวบุรีรัมย์ โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นรากฐานทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่ยังคงมีชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน ความเชื่อเหล่านี้ไม่เพียงช่วยรักษาความสมดุลทางจิตใจของผู้คนในชุมชน แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของประชาชนจังหวัดบุรีรัมย์” พบว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของชาวบุรีรัมย์ โดยเฉพาะในกลุ่ม

ชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมไว้อย่างมั่นคง ความเชื่อเหล่านี้ไม่เพียงเป็นรากฐานทางจิตวิญญาณ หากแต่ยังเป็นกลไกทางสังคมที่หล่อหลอมให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อีกทั้งยังสามารถต่อยอดไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาพบว่ายังมีหลายประเด็นที่สามารถต่อยอดและพัฒนาได้ในอนาคต จึงขอนำเสนอแนวทางข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. ด้านเชิงวิชาการ ควรมีการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีในมิติที่ลึกซึ้งและรอบด้านมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ไทย เขมร และกูย เพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของระบบความเชื่อในภูมิภาคอีสานตอนใต้ การศึกษาเช่นนี้จะช่วยให้เห็นภาพรวมของการหลอมรวมทางวัฒนธรรม และการปรับตัวของแต่ละกลุ่มต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาผลกระทบของความเชื่อเรื่องผีต่อจิตใจและพฤติกรรมของคนในชุมชน เช่น บทบาทของพิธีกรรมในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การลดความวิตกกังวล หรือการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในกลุ่มสมาชิกของสังคม อีกประเด็นที่ควรให้ความสำคัญคือ การจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อบันทึกและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม คำสวด เพลง เครื่องประกอบพิธี เครื่องมือของหมอผี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลเหล่านี้ไม่สูญหายไปตามกาลเวลา และสามารถนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้หรือพัฒนางานวิจัยในอนาคตได้อย่างต่อเนื่อง การสร้างฐานข้อมูลดังกล่าวยังเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับความรู้ท้องถิ่นให้กลายเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่สามารถเผยแพร่ได้ในระดับสากล

2. ด้านเชิงปฏิบัติ ควรมีการส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูพิธีกรรมพื้นบ้านของชาวบุรีรัมย์ให้คงอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด หรือสำนักศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ควรจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ เช่น การจัดนิทรรศการ การแสดงวัฒนธรรม หรือการอบรมเยาวชนให้เป็นผู้สืบทอดพิธีกรรมท้องถิ่น การดำเนินกิจกรรมเช่นนี้จะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม และร่วมกันอนุรักษ์อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานวัฒนธรรมได้อย่างสร้างสรรค์ โดยการนำความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านมาผสมผสานกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยพิธีกรรม “โจลมะมวด” หรือ “การโบล” ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ดนตรี และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นไปพร้อมกัน อีกทั้งยังสามารถต่อยอดเป็นสินค้าเชิงสร้างสรรค์ เช่น เครื่องราง เสื้อผ้า หรือของที่ระลึกที่มีแรงบันดาลใจจากสัญลักษณ์ของพิธีกรรม ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน ในยุคดิจิทัล ควรมีการพัฒนา สื่อสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมพื้นบ้านในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น ภาพยนตร์สั้น สารคดี วิกิพีเดีย หรือแอนิเมชัน ที่บอกเล่าความเชื่อของชาวบุรีรัมย์ในเชิงศิลปะร่วมสมัย การเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์จะช่วยให้คนรุ่นใหม่เกิดความสนใจ เรียนรู้ และมีความเข้าใจต่อรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับวัฒนธรรมพื้นบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

3. เชิงนโยบาย ภาครัฐควรมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานวัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นไปอย่างมีทิศทางและยั่งยืน อีกทั้งควรจัดตั้ง ศูนย์วัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพิธีกรรมและความเชื่อของชาวเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ให้กับผู้สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวบุรีรัมย์มิได้เป็นเพียงมรดกทางจิตวิญญาณ หากแต่เป็น ทุนทางวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าและศักยภาพในการพัฒนาได้อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา การต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้จึงควรมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคประชาชน เพื่อให้ความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมยังคงดำรงอยู่ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างสมดุล เป็นการรักษา รากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชาวบุรีรัมย์ไว้อย่างกลมกลืนและยั่งยืนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- ปิยพร สุทธิทรัพย์. (2564). การศึกษาการรับรู้คุณค่ามรดกวัฒนธรรมประเพณีผีตาโชน [วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานวัฒนธรรม]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โยธธารา ศิริภาประภากร. (2564). การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำมูล*, 11(2), 53-67
- วาสนา แก้วหล้า. (2558). แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์แผนมดรัก จากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 9(2), 69-77. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/129247>
- ส่งเสริมวัฒนธรรม, กรม. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา. (2561). *มรดกภูมิปัญญาอีสาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2562). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). *ขวัญเฮ้ยขวัญมาจากไหน*. กรุงเทพฯ : นานาแฮก.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2563, 30 เมษายน). *ข้อมูลพื้นฐาน จังหวัดบุรีรัมย์*. <http://www.buriram.go.th/downloads/buriram-gen.pdf>.
- อาหมัดอัลชารีย์ มูเก็ม. (2559). *ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิต ของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุรินทร์*. วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย

อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

Workplace Happiness of Personnel at Plubplachai Subdistrict

Municipality Plubplachai District Buriram Province

ไพลิน ดิษยเกษม^{1*} / ธัญญรัตน์ พุทธิพงษ์ชัยชาญ² / ภารัญโรจน์ ศิวรังสีรัชต์³

Phailin Ditsayakasem / Thanyarat Phutthipongchaicharn / Pharanroj Siwarangsirat

^{1*}หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Master of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : 670426070017@bru.ac.th

²หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Master of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : thanyarat.ph@bru.ac.th

³หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Master of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : rachata.ub@bru.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.26>

Received: 12 October 2025 ; Revised: 2 December 2025 ; Accepted: 4 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และเปรียบเทียบระดับความสุขในการทำงานจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ตลอดจนรวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาองค์กรให้มีความสุขในการทำงานเพิ่มมากขึ้น การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 86 คน ด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อระดับความสุขในการทำงานของบุคลากร แสดงให้เห็นว่า ความสุขในการทำงานเกิดจากบรรยากาศและการจัดการขององค์กร มากกว่าความแตกต่างเฉพาะด้านบุคคล ความสุขในการทำงานของบุคลากรโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยมี

¹ Corresponding author's E-mail: 670426070017@bru.ac.th

ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.06 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.080 เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติพบว่า ด้านการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการได้รับการยอมรับอยู่ในลำดับสูงสุด รองลงมาคือด้านความรักในงานและความสำเร็จในงาน ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติเชิงบวก การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน และการยอมรับในองค์การข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้แก่ การจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่เป็นธรรม การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรควบคู่กับการสื่อสารสองทางที่โปร่งใส การเปิดรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับวิถีการทำงาน เพื่อช่วยลดความเครียด เสริมสร้างความผูกพันในองค์การ และพัฒนาทีมเวิร์ก ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับความสุข คุณภาพการบริการ และประสิทธิผลในการทำงานอย่างยั่งยืน รวมถึงการคงอยู่กับองค์กรในระยะยาว

คำสำคัญ : ความสุข, การทำงาน, บุคลากร

Abstract

This study aimed to examine the level of workplace happiness among personnel of Phlabphla Chai Subdistrict Municipality, Buriram Province, and to compare happiness levels by sex, age, educational attainment, position, and income, as well as to gather suggestions for enhancing organizational happiness. A mixed methods research design was employed, with data collected from 86 participants using a questionnaire and semi-structured interviews. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, frequency, and standard deviation while qualitative data were analyzed through content analysis. The results showed that personal factors, such as sex, age, educational level, position, and income did not produce statistically significant differences in workplace happiness, suggesting that happiness at work arises more from organizational climate and management than from individual characteristics. Overall workplace happiness was high, with a mean score of 4.06 and a standard deviation of 0.080. By dimension, communication, interpersonal relationships, and recognition ranked highest, followed by love of work and achievement, reflecting positive attitudes, coworker support, and organizational recognition. Recommendations include establishing career-progression pathways; setting fair performance appraisal criteria; developing staff competencies alongside transparent two-way communication; continuously soliciting feedback; promoting lifelong learning; and providing welfare benefits aligned with work practices. These measures can help reduce stress,

strengthen organizational commitment, and build teamwork, thereby elevating workplace happiness, service quality, and sustainable work effectiveness, as well as fostering long-term retention.

Keywords: happiness, workplace, personnel

บทนำ

ความสุขในการทำงานเป็นพลังของอารมณ์ในทางบวก ที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งมีชีวิตชีวา ดังนั้น ประสพการณ์ความสุข และความสนุกสนานในการทำงาน จึงเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนการทำงาน ซึ่งผลที่ตามมาของความสุขในการทำงาน คือ ผลงานบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้บุคลากรมีความคงอยู่ในงานที่สูงขึ้น และมีความตั้งใจปฏิบัติงานให้มีคุณค่า มีประสิทธิภาพต่อไป ดังนั้น องค์กรแห่งความสุขจึงเป็นองค์กรที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานได้ดีพนักงานมีจุดหมายร่วมกับองค์กร มุ่งเน้นการปรับกระบวนการทำงานใหม่ และมีแนวทางการปฏิบัติงานที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน องค์กรแห่งความสุขสามารถกระตุ้น จูงใจ และสร้างความสุข ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจให้บุคลากรทุกคนในองค์กร รวมทั้งสร้างความรู้สึกลึกซึ้งเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และพร้อมปฏิบัติภารกิจขององค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Manion, 2003, p. 654)

เทศบาลตำบลพลับพลาชัย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจำนวน 8 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีบุคลากรทางการเมือง จำนวน 17 คน พนักงานเทศบาล 69 คน รวม 86 คน ในคราวการประชุมประจำเดือนของพนักงานเทศบาล พนักงานครูเทศบาล ลูกจ้างประจำ และพนักงานจ้าง เทศบาลตำบลพลับพลาชัย เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2567 ปลัดเทศบาลได้มอบนโยบายการปฏิบัติงานตามระเบียบ ให้พนักงานในด้านต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการเข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร ปัญหาที่พบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง รวมถึงเทศบาลตำบลพลับพลาชัย ได้แก่ ความเครียดจากการทำงาน การขาดแรงจูงใจ ความขัดแย้งในองค์กร และการขาดสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพชีวิตของบุคลากร การสร้างสภาพแวดล้อม การทำงานที่ดีจะช่วยลดปัญหาสุขภาพกายและจิตใจของพนักงาน ส่งผลให้เกิดการทำงานอย่างมีความสุขมีประสิทธิภาพ (เทศบาลตำบลพลับพลาชัย, น.1)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ในฐานะผู้ปฏิบัติงานในสังกัดเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อจะได้ทราบระดับสภาพความสุขในการทำงานของบุคลากร เทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งจะทำให้ได้รับรู้ข้อมูลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาปรับปรุงและนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางในการบำรุงขวัญกำลังใจ เพื่อวางแผนส่งเสริมคุณภาพการทำงานและส่งเสริมความสุขในการทำงานของบุคลากรในเทศบาลตำบลพลับพลาชัย ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรเทศบาลที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ มีความสุขในการทำงานในองค์กรแตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับองค์การ

ประสงค์ อุทัย (2566, น. 82) ได้กล่าวว่าองค์การเป็นกลุ่มบุคคลแต่เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างใหญ่และมีลักษณะเฉพาะที่จุดมุ่งหมายในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยกลุ่มบุคคลนี้จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน และร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ องค์การจึงมีลักษณะดังนี้

1. องค์การเป็นรูปแบบของการรวมบุคคล
2. ความสัมพันธ์ที่จะทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
3. มีการแบ่งงาน จัดสรรหน้าที่ให้สมาชิกในองค์การ
4. มีโครงสร้างขององค์การในลักษณะของการบังคับบัญชา
5. มีการยอมรับในสังคมตามระเบียบแบบแผนประเพณีหรือกฎหมาย

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมองค์การ

Gibson, Ivancevich and Donnelly (1997, p. 17) ได้กล่าวว่าพฤติกรรมองค์การ (Organization behavior หรือเรียกย่อว่า OB) หมายถึง การรับรู้ ของบุคคล รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตลอดจนพฤติกรรมที่เป็นภาพรวมระดับองค์การ มีการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอกต่อองค์การโดยเฉพาะส่งผลต่อทรัพยากรมนุษย์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งนิยามพฤติกรรมองค์การดังกล่าวสามารถพิจารณาและวิเคราะห์ขอบเขตได้ดังนี้

1. พฤติกรรมองค์การ เป็นการแสดงออกถึงการกระทำของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในองค์การ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ พฤติกรรมมนุษย์ในระดับบุคคล พฤติกรรมมนุษย์ในระดับกลุ่ม และพฤติกรรมมนุษย์ในระดับองค์การ

2. พฤติกรรมองค์การ เป็นการแสดงออกถึงการผสมกลมกลืนของศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในลักษณะบูรณาการโดยอาศัยหลักการ รูปแบบ ทฤษฎีและวิธีการของศาสตร์เหล่านั้น พฤติกรรมองค์การจึงไม่มีศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานของตนเอง

3. พฤติกรรมองค์การ เป็นการแสดงออกของมนุษย์ในองค์การ เช่น เจตคติ การรับรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ และเป้าหมายที่บุคคลมีต่อองค์การ

4. พฤติกรรมองค์การ เป็นการแสดงออกที่เน้นการปฏิบัติเป็นสำคัญ (Performance oriented) เช่น ผลการปฏิบัติงานดีหรือไม่ดี อยู่ในระดับต่ำหรือสูง และถ้าต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นหรือให้อยู่ในระดับสูงขึ้นจะต้องแก้ไขอย่างไร จะใช้วิธีฝึกอบรมในระหว่างปฏิบัติงาน (On-the-job training) ช่วยได้หรือไม่ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อองค์การทั้งสิ้น

5. เนื่องจากพฤติกรรมองค์การ เกิดจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับ ด้วยเหตุนี้ระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาถึงตัวแปรและความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมองค์การ จึงเกิดแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นผลจากการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือเกิดขึ้นมากมาย

6. ประการสุดท้าย พฤติกรรมองค์การ เป็นการแสดงออกถึงการประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานได้จริงภายในองค์การ

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะองค์กร

ขวัญเมือง แก้วดำเกิง (2557, น. 23) ได้กล่าวว่า แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพในที่ทำงานตามกรอบของที่ทำงานน่าอยู่ (Healthy Workplace Framework) ขององค์การอนามัยโลก อธิบายว่า องค์กรที่จะให้การป้องกัน ส่งเสริม สนับสนุนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความผาสุกของพนักงานได้นั้น ต้องสร้างโดยอาศัยแนวทางสำคัญ 4 ด้าน คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพในการทำงาน
2. สภาพแวดล้อมทางสังคมในการทำงาน
3. ทรัพยากรบุคคลด้านสุขภาพในที่ทำงาน
4. การเชื่อมโยงกับชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับความสุขในการทำงาน

Manion (2003) (อ้างถึงใน จิรวัฒน์ ไทยประเสริฐ, 2559, น. 17) ได้กล่าวว่า ความสุขในการทำงาน (Joy at work) โดยมีปัจจัยหรือองค์ประกอบของความสุข 4 ด้าน ดังนี้ 1) การติดต่อสัมพันธ์ (Connections) คือ ความรู้สึกเป็นสุขเมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือในการปฏิบัติงาน 2) ความรักในงาน (Love of the work) เป็นความรู้สึก รัก ผูกพันกับงาน มีความกระตือรือร้นที่จะมาทำงาน รู้สึกสนุก ภูมิใจที่ได้ทำงานที่ได้รับมอบหมาย 3) ความสำเร็จในงาน (Work achievement) คือ การรู้สึกเป็นสุขที่สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ รู้สึกมีอิสระ ได้ทำงานที่ท้าทาย ทำให้รู้สึกตนเองมี

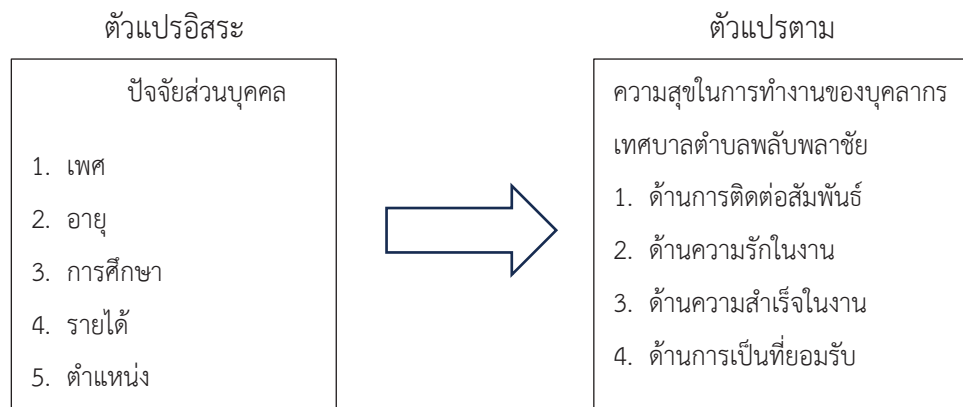
คุณค่า มีผลทำให้เกิดความภูมิใจ และหาหนทางที่จะพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สำเร็จ 4) การเป็นที่ยอมรับ (Recognition) คือ การมีความสุขจากการที่รับรู้ว่าคุณค่าได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน หัวหน้า และลูกน้อง ผู้ร่วมงานต่างรู้ถึงความพยายามของคนที่ปฏิบัติงาน ผู้ร่วมงานไว้วางใจ มีความคาดหวังที่ดี มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันเสมอ

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงาน

ภทรดนัย ฉลองบุญ (2561, น. 590-599) ได้กล่าวว่าความสุขในการทำงาน คือ ได้กระทำในสิ่งที่ตนเองรักและพึงพอใจชอบและศรัทธาในสิ่งที่ทำพึงพอใจในชีวิตที่ตนเองได้รับต้องการให้ตนเป็นที่ยกย่องและยอมรับจากคนทั่วไปได้ทำงานในที่ทำงานที่มั่นคง มีความก้าวหน้าเข้าถึงโอกาสในการพัฒนา เพื่อนร่วมงานที่จิตใจที่จริงใจตลอดจนได้รับสวัสดิการ ที่พอเพียงและได้รับความปลอดภัยจากการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในการทำงานหรือประสบการณ์ของบุคคลในการทำงาน นอกจากนี้ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน จะเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร เพราะการได้สร้างความสุขให้กับคนที่เข้ามารับการฝึกอบรมก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญใน การทำงานส่งผลทำให้ผู้ได้รับการฝึกอบรมได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดและนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในงานต่าง ๆ ขององค์กรนั้น ๆ

เกรศ สอนวรวิธา และคณะ (2568, น. 73-74) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสุข มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานงบประมาณ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี พบว่าปัจจัยทั้ง 8 ด้าน คือ สุขภาพดี น้ำใจงาม สังคมดี ผ่อนคลาย หาความรู้ ทางสงบ ปลอดภัย ครอบครัวดี มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากร ในทิศทางเดียวกันทั้งหมดและเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sukkasem (2024) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะ กรณีศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร” และงานวิจัยของ Chaantrarangsee (2021) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของปัจจัยด้านสุขภาวะกับระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย

เทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยโดยใช้กรอบคิดในการศึกษาตามทฤษฎีของแมนเนียน Manion (2003, pp.652 – 655) ประกอบด้วย 4 ด้านดังนี้ 1) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ (Connection) 2) ด้านความรักในงาน (Love of the work) 3) ด้านความสำเร็จในงาน (Work achievement) 4) ด้านการเป็นที่ยอมรับ (Recognition)

3. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรทุกระดับของเทศบาลตำบลพลับพลาชัย ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 86 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ นายกเทศมนตรี จำนวน 1 คน ปลัดเทศบาล/รองปลัดเทศบาล จำนวน 2 คน ผู้อำนวยการกอง จำนวน 6 คน ระดับผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทาง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check Lists) ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน ประมาณค่าของ (Likert's Five Rating Scales) (ไพฑูริย์ โพธิ์สว่าง, 2556, น. 358) โดยมี 5 ระดับ ดังนี้ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นหรือข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามผ่าน Google Forms

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำเร็จรูปกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนไว้ 5 ระดับตามวิธีการของ ลิเคิร์ท (Likert) และกำหนดการแปลความหมายความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้ (ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง, 2556, น. 358)

ระดับคะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 ระดับความสุขในการทำงานมากที่สุด

ระดับคะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 ระดับความสุขในการทำงานมาก

ระดับคะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 ระดับความสุขในการทำงานปานกลาง

ระดับคะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 ระดับความสุขในการทำงานน้อย

ระดับคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 ระดับความสุขในการทำงานน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติและเกณฑ์ที่ใช้อภิปรายผลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งนี้ จะสรุปข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปร

ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ในครั้งนี้จะวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

1.การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ วิเคราะห์โดยใช้สถิติ T-Test กำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2.การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ วิเคราะห์โดยใช้ T-Test เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แล้วจะใช้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วย ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' s Method)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ 3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 86 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 52.30 ด้านอายุ พบว่ากลุ่มที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด 75 คน คิดเป็นร้อยละ 87.20 ในด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 38 คน คิดเป็นร้อยละ 44.20 ในด้านรายได้ ส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 10,001–30,000 บาท จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 66.30 สำหรับตำแหน่ง พบว่ากลุ่มลูกจ้างและพนักงานจ้าง มีจำนวนมากที่สุด 37 คน คิดเป็นร้อยละ 43.00

2. ระดับความสุขในการทำงานโดยรวม ผลการวิเคราะห์พบว่า บุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัยมีระดับความสุขในการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.06$, S.D. = 0.080) แสดงให้เห็นว่าบุคลากรส่วนใหญ่มีความรู้สึกเชิงบวกต่อการทำงาน ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน รู้สึกพึงพอใจในความสำเร็จ และได้รับการยอมรับในองค์กร

3. ระดับความสุขในการทำงานในแต่ละด้าน

ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.147) อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าบุคลากรสามารถสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานได้ราบรื่น เป็นมิตร และมีความร่วมมือในการทำงานด้านความรักในงาน ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.105) อยู่ในระดับมาก บุคลากรรักและชื่นชอบในงานที่ทำ แม้ว่าจะยังมีบางปัจจัยที่ทำให้แรงบันดาลใจอาจไม่สูงเท่าด้านอื่น ด้านความสำเร็จในงาน ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.104) อยู่ในระดับมาก บุคลากรรู้สึกภูมิใจและพึงพอใจต่อผลงานที่สำเร็จตามเป้าหมายแม้อยู่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องโอกาสก้าวหน้า ด้านการเป็นที่ยอมรับ ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.105) อยู่ในระดับมาก บุคลากรได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ซึ่งช่วยเพิ่มคุณค่าและกำลังใจในการทำงาน

4. การเปรียบเทียบระดับความสุขในการทำงานตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์สถิติเปรียบเทียบพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อระดับความสุขในการทำงานของบุคลากร แสดงให้เห็นว่าความสุขในการทำงานเกิดจากบรรยากาศและการจัดการขององค์กร มากกว่าความแตกต่างเฉพาะด้านบุคคล

5. ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์บุคลากรจำนวน 15 คน พบว่า

5.1 ด้านการติดต่อสัมพันธ์ สรุปได้ว่า บุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัยมีความสุขในการทำงาน ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการติดต่อสัมพันธ์และการเป็นที่ยอมรับ ขณะที่ความรักในงานและความสำเร็จในงานยังคงเป็นมิติที่ควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม ทั้งนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลได้สร้างความแตกต่างต่อความสุขอย่างมีนัยสำคัญ แต่สิ่งสำคัญคือ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีและการบริหารงานที่เป็นธรรม ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่า มีแรงบันดาลใจ และพร้อมที่จะทุ่มเทให้แก่องค์กรอย่างต่อเนื่อง

5.2 ด้านความรักในงาน ได้ข้อสรุปว่า บุคลากรส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นพ้องกันว่า การพบปะพูดคุยหรือรับประทานอาหารร่วมกันช่วยสร้างความใกล้ชิด ความเข้าใจ และความผูกพัน อีกทั้งการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมสันทนาการ วันสำคัญ หรือโครงการสร้างทัศนคติที่ดี ล้วนช่วยส่งเสริมความรักในองค์กร นอกจากนี้ การดูงานหรือการอบรมเพื่อพัฒนาการทำงาน ยังถูกมองว่าเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีบางความคิดเห็นที่เน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึกและความเท่าเทียม โดยผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับทุกตำแหน่งงานอย่างเสมอภาค บางส่วนเสนอการจัดกิจกรรมเชิงทางการมากขึ้น แตกต่างจากบางคนที่เน้นการพบปะไม่เป็นทางการ เช่น การทานอาหารร่วมกัน อีกทั้งยังมีข้อเสนอการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์หรือโครงการเฉพาะเพื่อเสริมสร้างความรักในงาน ซึ่งไม่ปรากฏในทุกความคิดเห็น นอกจากนี้ ข้อเสนอเพิ่มเติมยังมีทั้งการยกย่อง ชื่นชม และสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากรการจัดโครงการเชิงสัญลักษณ์เพื่อปลูกฝังความรักในงาน ตลอดจนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานเพื่อเพิ่มความสุขและความผูกพันของบุคลากรกับงาน

5.3 ด้านความสำเร็จในงาน ได้ข้อสรุปว่า หลายความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การพบปะพูดคุยและสื่อสารอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเห็นพ้องกันว่า การจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การประชุม การทำโครงการ หรือกิจกรรมกับชุมชน จะช่วยสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในการทำงาน อีกทั้งการมอบหมายงานที่ชัดเจนพร้อมติดตามผลและให้กำลังใจจากผู้บริหารก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมความสำเร็จของงาน ส่วนประเด็นที่แตกต่างกัน พบว่า บางความคิดเห็นเน้นการใส่ใจบุคลากรเป็นรายบุคคล เช่น การติดตามและให้กำลังใจอย่างทั่วถึง ในขณะที่บางความคิดเห็นเน้นรูปแบบกิจกรรมที่ต่างกัน เช่น กิจกรรมกับชุมชนเพื่อเข้าใจปัญหาจริง หรือกิจกรรมภายในองค์กร เช่น การประชุมร่วมงาน รวมถึงบางความคิดเห็นให้ความสำคัญกับการสร้างความมุ่งมั่นและการช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่มากกว่า การจัดระบบงาน สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ประเด็นที่เหมือนกันคือ การให้กำลังใจและยกย่องบุคลากร เช่น การชมเชยหรือมอบรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจ การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงศักยภาพเต็มที่ รวมทั้งการพัฒนาทักษะและสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านการอบรมหรือโครงการต่าง ๆ ส่วนในประเด็นที่แตกต่างกัน มีข้อเสนอเฉพาะ เช่น การจัดโครงการ “ทำดีมีรางวัล” การสร้างบรรยากาศการทำงานที่สนุกสนาน ลดความเครียด และวิธีการยกย่องที่หลากหลาย ทั้งการชมเชยด้วยคำพูด การมอบโล่รางวัล หรือการประกาศให้เป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมความสำเร็จในงานไม่เพียงขึ้นอยู่กับระบบงานที่ชัดเจนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการดูแล ด้านจิตใจและแรงจูงใจของบุคลากรด้วย

5.4 ด้านการเป็นที่ยอมรับ ได้ข้อสรุปว่า พบว่าผู้บริหารและบุคลากรเห็นพ้องกันหลายประการ โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในองค์กร รวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นและการสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ซึ่งช่วยให้เกิดความไว้วางใจและความรู้สึกเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะให้ผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และกฎหมายอย่างถูกต้อง ตลอดจนให้การสนับสนุนและกำลังใจแก่บุคลากรเมื่อพบปัญหา อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่แตกต่างกัน เช่น บางความคิดเห็นเน้นการเข้าถึงประชาชนอย่างเท่าเทียม การมอบนโยบายและการประเมินผลอย่างเป็นธรรม และการปฏิบัติงานตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ในขณะที่ บางความเห็นเน้นการพบปะพูดคุยบ่อยครั้ง การจัดกิจกรรมสันทนาการเพื่อความสุขสันทนาการ และการให้คำปรึกษาเฉพาะบุคคลเมื่อเผชิญปัญหา ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะทั้งหมดชี้ไปในทิศทางเดียวกันคือการสร้างความไว้วางใจ ความใกล้ชิด และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับที่แท้จริงและช่วยให้บุคลากรมีความสุขในการทำงานมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ด้านความรักในงาน ด้านความสำเร็จในงาน และด้านการเป็นที่ยอมรับ หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว สามารถนำผลมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า บุคลากรในองค์กรนั้นอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยด้านความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ในตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร แสดงให้เห็นว่าบุคลากรส่วนใหญ่ มีความรู้สึกเชิงบวกต่อการทำงาน ได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน รู้สึกพึงพอใจในความสำเร็จ และได้รับการยอมรับในองค์กร ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ด้านความรักในงาน ด้านความสำเร็จในงาน และด้านการเป็นที่ยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติคุณ กุศลคุณ (2562, น. 80) เรื่อง ความสุขในการปฏิบัติงานบุคลากร กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เมื่อพิจารณาความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากร กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาวี สุขหรร่ง (2560, น. 39) ศึกษาเรื่อง ความสุขในการทำงานของครูโรงเรียนบางบ่อวิทยาคมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผลการศึกษาพบว่า ความสุขในการทำงานของครูโรงเรียนบางบ่อวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 ด้านการติดต่อสัมพันธ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะบุคลากรในองค์กรรับรู้ถึงความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นภายในองค์กร มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ทุกคนให้ความร่วมมือในการทำงานเป็นอย่างดีเมื่อมีปัญหาร่วมกันแก้ไข หรือสามารถพูดคุยในเรื่องส่วนตัวได้จะส่งผลให้ เกิดความรู้สึกที่เป็นสุข ก่อให้เกิดความผูกพันต่อที่ทำงานและองค์กรตามมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ

เมธพร พังลักขณ์ (2559, น. 67) ศึกษาเรื่อง ความสุขในการทำงานของครูในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 1 ที่ผลการวิจัยพบว่า ความสุขในการทำงานของครูในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วินัย เจริญวัฒนาวิทย์ (2562, น. 114) ได้ศึกษาความสุขในการทำงานของพนักงานบริษัท ย่ง ฮง (ประเทศไทย) จำกัดและบริษัทในเครือ ผลการศึกษาพบว่าระดับความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านความรักในงาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะบุคลากรในองค์กรรับรู้ว่าคุณภาพงานที่ตัวเองมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับงานที่ทำ มีความกระตือรือร้นการรับรู้ถึงความรักในงานจะค่อย ๆ แปรเปลี่ยนเป็นความรู้สึกผูกพันกับองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรภัทร์ โพธิ์บาทะ (2565, น. 65 – 66) ความสุขในการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าระดับความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชร ขำเลิศ (2559, น. 69) ศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักบริหารกลาง กรมทรัพยากรสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ผลการศึกษา พบว่าบุคลากรสำนักบริหารกลาง กรมทรัพยากรสัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีความสุขโดยรวมอยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านความสำเร็จในงาน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะบุคลากรในองค์กร สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเต็มความรู้ความสามารถ สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน โดยใช้ความรู้ทางวิชาการ และความรู้พื้นฐานในการนำเทคโนโลยีในปัจจุบันมาใช้ในการปฏิบัติงาน และได้รับมอบหมาย งานที่มีความสอดคล้องกับหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เพราะมีการแบ่งตำแหน่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มีบุคลากรที่เพียงพอต่อภาระงาน จึงนำมาซึ่งความพึงพอใจและความภาคภูมิใจ รวมไปถึงบุคลากรเองยังมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการปฏิบัติงานนี้อีกด้วย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิศรกร ไซตีสกุล (2559, น. 68) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทไทย เบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ โดยภาพรวมความสุขในการทำงานอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันัษพร เล่าฮะ และชินโสณ วิสฐนิจิกิจา (2562, น. 41) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ analysis ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสุขในการทำงานของบุคลากร โดยภาพรวมความสุขในการทำงานอยู่ในระดับมาก

2.4 ด้านการเป็นที่ยอมรับ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานอย่างเต็มความรู้ ความสามารถ เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่เป็นคนจากชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นเขตการปกครองนั้น จึงทำให้รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และเมื่อบุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถแล้วนั้น จึงนำมาซึ่งความสำเร็จของงาน เป็นที่ประจักษ์ต่อผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน จึงทำให้ได้รับการยกย่องชมเชย ได้รับความไว้วางใจและการยอมรับนับถือในการปฏิบัติงานทั้งจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานไม่ว่าจะเป็นการยอมรับในผลงาน ยอมรับในความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาในองค์กร การได้รับการมอบหมายงานที่สำคัญจากผู้บังคับบัญชา และเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน

ร่วมงานใน การปรึกษาหารือเรื่องการปฏิบัติงาน การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานเสมอ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรพรรณ เลิศไกร (2561, น. 40) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความสุขในการทำงานและศึกษาระดับความสุขในการทำงานของบุคลากรโรงพยาบาลพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่าทุกปัจจัยมีผลต่อความสุขในการทำงานระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของนลินรัตน์ วงศ์ครูเสถียรและคณะ (2560, น. 38) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน ความสุขในการทำงาน และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรสายสนับสนุน สังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทุกปัจจัยมีผลต่อความสุขในการทำงานระดับมากทุกด้าน

3. การศึกษาเปรียบเทียบความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีการอภิปรายผล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในองค์กร เกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อัตราเงินเดือน ตำแหน่ง ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนชนก ชูพรรคเจริญ (2562, น. 73) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของพนักงานเอกชนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยด้านสภาพ มีผลต่อความสุขในการทำงานโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จึงนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

4.1 ด้านการติดต่อสัมพันธ์ โดยรวมพบว่า แนวทางการสร้างความผูกพันในองค์กร โดยเน้นการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอก เช่น การออกพื้นที่หรือกิจกรรมสัมพันธ์และการสนทนาระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกองแผนก รวมถึงจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการทำงาน ผู้บริหารต้องมีบทบาทชัดเจนในการจัดประชุมหรือกิจกรรมร่วมกัน และพัฒนาโครงการพิเศษเฉพาะอย่างต่อเนื่อง เช่น "เทศบาลผูกพันนิรันดร์" นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์บุคลากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมและพฤติกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมกีฬา จิตอาสา การรับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อสร้างความใกล้ชิดและความสามัคคี การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและการจัดอบรมศึกษาดูงานร่วมกันเป็นประจำจะช่วยให้สร้างความเข้าใจที่ดี ส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมคือ การสื่อสารภายในองค์กรที่มากขึ้น การพูดคุยด้วยถ้อยคำที่ดี การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร และการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอกองค์กร

4.2 ด้านความรักในงาน โดยภาพรวม พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าการพบปะหรือรับประทานอาหารร่วมกันช่วยสร้างความใกล้ชิด ความเข้าใจ และความผูกพัน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมร่วม เช่น กิจกรรมสันทนาการ โครงการสร้างทัศนคติที่ดี และการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาการทำงาน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้บุคลากรเกิดความภูมิใจและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน การสร้างจิตสำนึกและความเท่าเทียม โดยให้ผู้บริหารให้ความสำคัญกับทุกตำแหน่งงานอย่างเสมอภาค และควรมีการจัดกิจกรรมเชิงบวกอย่างไม่เป็นทางการ เช่น

การทำงานอาหารร่วมกัน รวมถึงการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรือโครงการเฉพาะเพื่อเสริมสร้างความรักในงาน ที่สำคัญยังรวมถึงการยกย่องชมเชย การสร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากร การจัดโครงการเชิงสัญลักษณ์เพื่อปลูกฝังความรักในงาน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน เพื่อเพิ่มความสุขและความผูกพันของบุคลากรกับงาน

4.3 ด้านความสำเร็จในงาน โดยภาพรวม พบว่า บุคลากรมีความความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในงาน คือบุคลากร ได้รับมอบหมายงานอย่างตรงความรู้ ความสามารถ บุคลากรมีความสมัครสมานสามัคคีองค์กรมีการปกครองอย่างมีระบบ จึงทำให้งานสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แต่ทั้งนี้ควรมีการพัฒนาเพิ่มเติมในเรื่องของความตรงต่อเวลาและควรจัดให้มีการกระตุ้นให้มีการปฏิบัติงานอย่างเต็มขีดความสามารถอย่างสม่ำเสมอ

4.4 ด้านการเป็นที่ยอมรับ โดยภาพรวม พบว่า บุคลากรมีความความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้รับความยอมรับนับถือ คือ บุคลากรไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานให้ความไว้วางใจมีการยอมรับนับถือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการช่วยเหลือกันอยู่เสมอได้ปฏิบัติงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากชุมชนให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างราบรื่น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคลากรในองค์กร เกี่ยวกับความสุขในการทำงานของบุคลากรเทศบาลตำบลพลับพลาชัย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการสร้างบรรยากาศการทำงาน ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือกิจกรรมสันทนาการ

1.2 ด้านการเป็นที่ยอมรับ ผู้บริหารควรพัฒนาระบบการยกย่องชมเชย ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเสริมแรงใจแก่บุคลากร

1.3 ด้านความรักในงานและความสำเร็จในงาน ควรมีการปรับปรุงระบบประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งให้มีความโปร่งใส และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้พัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเชิงลึกโดยใช้วิธี วิจัยเชิงคุณภาพ เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจมิติทางจิตใจและแรงจูงใจที่ซ่อนอยู่

2.2 ควรเปรียบเทียบหลายเทศบาล เพื่อหาความแตกต่างของบริบท และสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุมมากขึ้น

2.3 อาจพิจารณาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความสุขในการทำงานกับประสิทธิภาพการให้บริการประชาชน เพื่อสร้างคุณค่าต่อองค์กรและสังคมในภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

- กรเกษ ส่องวรวิภา, ศุภพัชรพิมล สิมลี, และสมเกียรติ วันทะนะ. (2568). ความสุขในการทำงานของบุคลากร
สำนักงานประมาณ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี, *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, 23(2). 57-77
- ขวัญเมือง แก้วดำเกิง. (2557). *ก้าวไปสู่องค์กรสุขภาวะ ก้าวไปเป็น Happy Workplace*. สำนักพิมพ์แอฟโฟร
พรีนซ์.
- ขวัญเมือง แก้วดำเกิง และสิรินธร สินจินดวงค์. (2557). *ก้าวไปสู่องค์กรสุขภาวะ ก้าวไปเป็น Happy
Workplace R : Result สุข..ด้วยผลลัพธ์องค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แอฟโฟรพรีนซ์.
- จิราวัฒน์ ไทยประเสริฐ. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การความสุขในการทำงานและความผูกพัน
ในงานกรณีศึกษา : พนักงานธนาคารแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร* [งานวิจัยส่วนบุคคล ปริญญา
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การและสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 2 ใน ชุดเอกสารการสอน
วิชาการบริหารการเปลี่ยนแปลง* (พิมพ์ครั้งที่ 12). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฐาปนา ฉันทไพศาล. (2559). *องค์การและการจัดการ*. ธนธการพิมพ์.
- นลินรัตน์ วงศ์ครูเสถียร, อธิภัทร บุญสิทธิเมตตา, นริศรา ศรีสวัสดิ์ , ภัทรวดี ทองคำแท้, และจุฑิชัย อารักษ์
โพชนงค์. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการดำเนินงานของบุคลากรสายสนับสนุน สังกัด
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร*, 4(2), 182 – 206.
- ประสงค์ อุทัย. (2566). *หลักการบริหารทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์, และชลิดา ศรมณี. (2539). *องค์การและการจัดการ*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภัทรดนัย ฉลองบุญ. (2561). “ความสุขในการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐ”. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์
มจร., (ฉบับพิเศษ)*, 590 – 599.
- วันขพร เล่าฮะ, และชินโสณ วิสิฐนิจกิจ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับความผูกพัน
ต่อองค์การของบุคลากรมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ . *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*, 8(2),
229 – 239.
- วิภาวี สุขหรั่ง. (2560). *ความสุขในการทำงานของครูโรงเรียนบางบ่อวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6* [งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันชัย มีชาติ. (2557). *การบริหารองค์การ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 7). สามลดา.
- สมคิด บางโม. (2562). *องค์การและการจัดการ*. วี.พรีนซ์ (1991).
- เสน่ห์ จุ้ยโต. (2558). *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- อรรณณ เลิศไกร. (2561). ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรโรงพยาบาลพิบูล
จังหวัดนครศรีธรรมราช [การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต]. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะ
บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรุณ รักธรรม, และเฉลิมพงศ์ มีสมนัย. (2554). พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ หน่วยที่ 1-7 (ฉบับปรับปรุงที่ 1).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- อัมพร อารงลักษณ์. (2558). องค์การและการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*,
16(3), 297–334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H. (1997). *Organizations: Behavior, structure,
processes* (9th ed.). Chicago, IL: Irwin/McGraw-Hill.
- Manion, J. (2003). *Joy at work: Creating a positive organizational culture* [Publication details
not available in uploaded files].
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for
wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling &
Development*, 78(3), 251–266. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2000.tb01906.x>

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมื่น
อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์

Public Participation in the Management of Ban Khok Khamin School
Education Phlapplachai District, Buriram Province

ลชิดา เพ็งประโคน^{1*} / ภารญโรจน์ ศิวรังศรีรัชต์² / ธนพัฒน์ จงมีสุข³

Lasida Pengprakhon / Pharanroj Siwarangsirat / Thanapat Jongmeesuk

^{1*}หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Student of the Master of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social sciences,
Buriram Rajabhat University

อีเมล : 670426070014@bru.ac.th

^{2,3}อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturers in the Master of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Buriram Rajabhat University

อีเมล : rachata.ub@bru.ac.th

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2025.27>

Received: 16 August 2025 ; Revised: 18 November 2025 ; Accepted: 4 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมื่น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ และอาชีพ และศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่บริการโรงเรียน จำนวน 269 คน ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ แบบสอบถามมีลักษณะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไปมีลักษณะเป็นปลายปิด และคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมื่น เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีการตรวจสอบคุณภาพมีค่าความเชื่อมั่น 0.924 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก แสดงถึงความตระหนักและการสนับสนุนที่ดีต่อการจัดการศึกษา การสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ เวลา ภาระงาน และความเข้าใจของชุมชน การมีส่วนร่วมของนักเรียนและชุมชนเชิงนโยบายและการประเมินผล โรงเรียนจึงควรปรับปรุงแบบและเวลาจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยใช้การสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น Line และ Facebook หากสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมได้ จะช่วยให้โรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น

¹ Corresponding author's E-mail: 670426070014@bru.ac.th

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ประชาชน, การจัดการศึกษาโรงเรียน

Abstract

The objectives of this research were to examine community participation in the educational management of Ban Khok Khamin School, Phlapphla Chai District, Buriram Province, and to compare the levels of participation classified by gender, age, educational level, income, and occupation and to investigate the problems and recommendations related to community participation. A mixed-methods approach was employed in this study. The sample consisted of 269 residents living within the school's service area. Data were collected through questionnaires and interviews. The questionnaire was divided into two sections: the first contained closed-ended questions on general information, and the second consisted of Likert-scale items regarding community participation in the educational management of Ban Khok Khamin School. The instrument's reliability was verified, yielding a Cronbach's alpha of 0.924. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and one-way analysis of variance (ANOVA). The research findings revealed that the overall level of community participation and in each aspect was at a high level, indicating strong awareness and support for the educational management. The interviews revealed several key limitations, including time constraints, workload, and the community's understanding of school-related matters. In addition, student and community participation in policy-level decision-making and evaluation remains limited. Therefore, the school should adjust the format and scheduling of its activities to align with the community's way of life and use online communication channels, such as Line and Facebook, to enhance inclusive participation and support local development.

Keywords: participation, people, school education management

บทนำ

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการศึกษาเกิดจากขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาเป็นเหตุให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ในปัจจุบันยังมีโรงเรียนบางแห่งที่เผชิญกับปัญหาขาดแคลนครุภัณฑ์ หรือมีครูบางคนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่ทันสมัย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้รับการศึกษาในระดับที่มีคุณภาพ สิ่งเหล่านี้ทำให้การมีส่วนร่วมในด้านการศึกษา ไม่สามารถบรรลุผลตามที่ตั้งใจไว้ได้อย่างเต็มที่ และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงในการบริหารจัดการ การพัฒนาทรัพยากร รวมทั้งการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้การมีส่วนร่วมสามารถนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง (Vechcha, et al., 2022) การมีส่วนร่วมในด้าน

การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความก้าวหน้าให้กับการศึกษาของรัฐให้เทียบเท่ากับภาคเอกชน โดยเห็นว่าการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมจะสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาได้ ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ได้นำเสนอแนวทางไว้ เช่น Cohen and Uphoff (1980) ที่แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นในอำเภอลับพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ภายใต้ความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ได้มีการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ประชากรวัยเรียนที่อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับได้รับการศึกษาจนจบชั้นประถมศึกษาอย่างมีคุณภาพ จากการวิเคราะห์อุปสรรค มีการพบปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนจากสภาพครอบครัวและสังคม ปัญหาความยากลำบากในการสื่อสารกับผู้ปกครองเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณที่มีผลต่อการบริหารจัดการโรงเรียน ความไม่แน่นอนในนโยบายการศึกษา ส่งผลถึงการวางแผนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครองนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาให้กับโรงเรียน ในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างคุณค่าต่อผู้เรียน นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาและทำให้เกิดการเชื่อมโยงที่ยั่งยืนระหว่างโรงเรียน ชุมชน และครอบครัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอลับพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอลับพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ
3. เพื่อศึกษาปัญหา ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอลับพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มประชากรและตัวอย่างในการศึกษานี้ คือ ประชาชนในพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นที่ตั้งอยู่ในอำเภอลับพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งสิ้น 900 ครอบครัว การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการศึกษาแบบผสมผสาน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามและเทคนิคสัมภาษณ์ ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่กรอกแบบสอบถาม นักวิจัยได้ใช้ตารางเคชีแอนมอร์แกนในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยได้จำนวน 269 ครอบครัว และใช้การสุ่มอย่างง่าย อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ถูกสัมภาษณ์ มาจากการเลือกอย่างเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการกำหนดโควตาเป็น

จำนวน 12 คน เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือก คือ ผู้นำชุมชน สมาชิกของสภาเทศบาล รวมถึงผู้บริหารและครูจากโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น และตัวแทนจากผู้ปกครองและนักเรียน

2. เครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูล เครื่องมือสำหรับการรวบรวมข้อมูลมี 2 ประเภทหลัก ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ซึ่งประกอบด้วยเพศ อายุ การศึกษา รายได้ประจำเดือน และอาชีพ โดยจะมีลักษณะเป็นคำถามปิด ส่วนที่สองคือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งจะใช้มาตราส่วนการประเมิน (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แบบสอบถามนี้ผ่านการทดสอบคุณภาพแล้ว มีค่า *betrouwbaarheid* อยู่ที่ 0.924 สำหรับแบบสัมภาษณ์จะใช้ลักษณะกึ่งโครงสร้าง โดยมีการตั้งประเด็นหรือคำถามแบบเปิด (Open-ended Form)

3. การรวบรวมข้อมูล ในกรณีของแบบสอบถามผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อให้ทำการส่งหนังสือถึงผู้นำชุมชนภายในพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในจำนวน 6 หมู่บ้าน ซึ่งได้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 269 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และสรุปความคิดเห็นทันทีหลังจากการสัมภาษณ์ในแต่ละด้าน หากผู้สัมภาษณ์มีความคิดเห็นเพิ่มเติม จะมีการบันทึกเพิ่มเติมในภายหลัง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามถูกนำไปประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมทางสถิติที่เป็นที่รู้จัก ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามถูกวิเคราะห์ผ่านการแจกแจงความถี่ พร้อมหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปแบบของตารางที่แสดงถึงจำนวนและร้อยละ

4.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการศึกษาของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นถูกวิเคราะห์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแยกตามแต่ละเรื่อง แต่ละกรณี และแบบรวม นำเสนอในรูปแบบของตารางพร้อมคำอธิบาย

4.3 ทำการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยการจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ที่ได้รับต่อเดือน และอาชีพ ซึ่งมีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - way analysis of variance) หรือที่เรียกว่า F - test และเมื่อพบว่ามีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญในค่าเฉลี่ยของแต่ละด้านที่ระดับ .05 จะมีการใช้วิธีการเปรียบเทียบความแตกต่างแบบคู่ ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe Method)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากการตอบแบบสอบถามที่มีจำนวน 269 ราย พบว่าเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ ของกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวน 269 คน พบว่าผู้หญิงมีมากที่สุด จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 59.10 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 28.30

ขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 45.70 และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้อยู่ในช่วง 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นข้าราชการจำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60

2. ผลการวิเคราะห์โดยรวมในระดับแรงจูงใจในการทำงานทั้ง 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ได้แสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์โดยภาพรวมและรายด้านระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอลำปลายงาย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้ง 4 ด้าน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา		แปลความ	อันดับ
	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.10	0.24	มาก	2
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	4.14	0.38	มาก	1
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	4.08	0.36	มาก	3
ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	4.10	0.44	มาก	2
รวมเฉลี่ย	4.11	0.22	มาก	

จากตาราง 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน ด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.38) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.44) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.24) และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.36) ตามลำดับ

3. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ

ตาราง 2

การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดย
ภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.35	0.17	3.07*	0.05
	ภายในกลุ่ม	266	15.075	0.06		
	รวม	268	15.43			
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.43	0.21	1.49	0.23
	ภายในกลุ่ม	266	38.10	0.14		
	รวม	268	38.53			
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระหว่างกลุ่ม	2	0.15	0.08	0.59	0.55
	ภายในกลุ่ม	266	34.61	0.13		
	รวม	268	34.77			
ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	2	0.64	0.32	1.69	0.19
	ภายในกลุ่ม	266	50.54	0.19		
	รวม	268	51.18			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	2	0.09	0.05	0.93	0.40
	ภายในกลุ่ม	266	13.04	0.05		
	รวม	268	13.13			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จำแนกตามเพศโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความแตกต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffé Method)

ตาราง 3

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น จำแนกตามเพศ

ภาพรวม	$\bar{x}$	ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		
		เพศชาย	เพศหญิง	เพศอื่น ๆ
		4.10	4.08	4.21
เพศชาย	4.10	-	0.18	-0.10
เพศหญิง	4.08	-	-	0.12*
เพศอื่น ๆ	4.21	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่า การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย ที่วิเคราะห์ตามเพศ พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประชาชนหญิงนั้น มีความแตกต่างจากประชาชนเพศอื่นในทางสถิติในระดับ .05 ซึ่งประชาชนหญิงมีระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการศึกษาต่ำกว่าประชาชนที่เป็นเพศอื่น ๆ

ตาราง 4

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระหว่างกลุ่ม	4	0.10	0.02	0.41	0.80
	ภายในกลุ่ม	264	15.33	0.06		
	รวม	268	15.43			
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระหว่างกลุ่ม	4	0.22	0.05	0.38	0.83
	ภายในกลุ่ม	264	38.31	0.15		
	รวม	268	38.53			
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระหว่างกลุ่ม	4	0.09	0.02	0.17	0.96
	ภายในกลุ่ม	264	34.68	0.13		
	รวม	268	34.77			

ตาราง 4 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัด การศึกษา	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	4	0.47	0.12	0.61	0.66
	ภายในกลุ่ม	264	50.72	0.19		
	รวม	268	51.18			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	4	0.023	0.01	0.12	0.98
	ภายในกลุ่ม	264	13.11	0.05		
	รวม	268	13.13			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอลำปลายงาย จำแนกตามอายุ โดยและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 5

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา	แหล่งความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระหว่างกลุ่ม	4	0.20	0.05	0.87	0.48
	ภายในกลุ่ม	264	15.23	0.06		
	รวม	268	15.43			
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระหว่างกลุ่ม	4	0.14	0.04	0.24	0.92
	ภายในกลุ่ม	264	38.37	0.15		
	รวม	268	38.53			
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระหว่างกลุ่ม	4	0.20	0.05	0.39	0.82
	ภายในกลุ่ม	264	34.57	0.13		
	รวม	268	34.77			
ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	4	0.38	0.10	0.50	0.74
	ภายในกลุ่ม	264	50.80	0.20		
	รวม	268	51.18			

ตาราง 5 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	4	0.07	0.02	0.34	0.85
	ภายในกลุ่ม	264	13.06	0.05		
	รวม	268	13.13			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 พบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น อำเภอพลับพลาชัย จำแนกตามระดับการศึกษาโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 6

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น โดยภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระหว่างกลุ่ม	3	0.21	0.07	1.21	0.31
	ภายในกลุ่ม	265	15.22	0.06		
	รวม	268	15.43			
ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระหว่างกลุ่ม	3	0.21	0.07	0.49	0.69
	ภายในกลุ่ม	265	38.31	0.15		
	รวม	268	38.53			
ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระหว่างกลุ่ม	3	0.70	0.23	1.82	0.15
	ภายในกลุ่ม	265	34.07	0.13		
	รวม	268	34.77			
ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	3	0.60	0.20	1.05	0.37
	ภายในกลุ่ม	265	50.58	0.19		
	รวม	268	51.18			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	3	0.15	0.05	1.03	0.38
	ภายในกลุ่ม	265	12.98	0.05		
	รวม	268	13.13			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 พบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น มีข้อเสนอแนะตามความมากน้อยแต่ละด้าน สรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โรงเรียนบ้านโคกขมิ้นได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แต่มีกลยุทธ์ในการขยายและพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการกำหนดนโยบายและความรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างช่องทางที่ให้นักเรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเองอย่างแท้จริง เพื่อให้การศึกษาของโรงเรียนตอบสนองต่อความจำเป็นของผู้เรียนและสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างแท้จริง

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โรงเรียนบ้านโคกขมิ้นได้มีความมุ่งมั่นในการสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีบทบาทในกระบวนการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังพบปัญหาที่สำคัญคือข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงานของประชาชนในชุมชน ซึ่งหลายคนประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป หรือค้าขาย ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมหรือกิจกรรมของโรงเรียนที่มักจัดในวันและเวลาราชการได้ ข้อเสนอที่สำคัญคือ โรงเรียนควรจัดให้กิจกรรมหรือประชุมในช่วงเย็นหรือวันหยุดสุดสัปดาห์ เพื่อให้เหมาะสมกับชีวิตของชุมชน และควรสร้างเวทีเปิดสำหรับผู้ปกครองและนักเรียนเพื่อสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียม ไม่ถูกตัดสินและรับฟังอย่างจริงจัง เช่น การจัดทำเวทีเสวนา การประเมินครูโดยนักเรียน หรือการสะท้อนความคิดเห็นจากห้องเรียน

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การศึกษาที่จัดในโรงเรียนได้สร้างประโยชน์ต่อชุมชนในระดับกลางถึงสูงมาก โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน การลดภาระการเงินของครอบครัว และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน นอกจากนี้ยังเห็นว่าโรงเรียนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางความรู้ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทั้งในด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และคุณธรรมของนักเรียน ซึ่งการศึกษาภายในโรงเรียนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทั้งเยาวชนและชุมชน หากมีการปรับปรุงการมีส่วนร่วมและการสื่อสารให้ทั่วถึง จะทำให้โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ชาวบ้านในหลายพื้นที่มักมองว่าการศึกษาคือปัญหาที่อยู่กับโรงเรียน และไม่เข้าใจว่าตนมีบทบาทในการติดตามประเมินผลอย่างไร นอกจากนี้ ชุมชนยังขาดเส้นทางการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่าย และไม่คุ้นเคยกับกระบวนการประเมินผล ดังนั้นจึงควรจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เช่น การจัดเวิร์กช็อปหรือเวทีประชาคม เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทของชุมชน และควรใช้ช่องทางการสื่อสารที่ชุมชนรู้จักดี เช่น Line หรือ Facebook ของหมู่บ้าน และควรส่งเสริมให้มีตัวแทนจากชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการสถานศึกษา จึงเห็นว่าการติดตามและประเมินผลการศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยต้องลดอุปสรรคด้านเวลา ความเข้าใจ ช่องทางการสื่อสาร และภาระงาน พร้อมทั้งสร้างกลไกที่ทำให้ทุกเสียงมีความหมาย และสามารถนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียน

อภิปรายผล

ผลการศึกษามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น พบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลการศึกษาที่โรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ตั้งอยู่ในอำเภอลับพลาย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งโรงเรียนให้ความสำคัญกับความมีส่วนร่วมของประชาคมในหลายด้าน เช่น การเข้าร่วมประชุมเพื่อร่วมตัดสินใจ การตั้งเป้าหมายการศึกษา และการเสนอความคิดเห็นอย่างเหมาะสม รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในดำเนินการเป็นคณะกรรมการ เพื่อร่วมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา โดยยังสนับสนุนกิจกรรมที่เสริมสร้างสุขภาพและความปลอดภัยสำหรับนักเรียน นอกจากนี้ ความเข้าร่วมที่ช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น ยังส่งผลให้ชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ช่วยให้เกิดช่องว่างในชุมชนได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ที่ชุมชนสามารถมีบทบาทในการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน พร้อมกับแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอเกี่ยวกับผลการศึกษา จากการศึกษาพบว่าระดับความมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาที่โรงเรียนบ้านโคกขมิ้นในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมแล้วอยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับการอธิบายขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff ซึ่งแบ่งเป็นสี่ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยสิ่งสำคัญควรให้ความสนใจกับความคิดเห็น ความพอใจ และความคาดหวัง โดยชุมชนในพื้นที่โรงเรียนบ้านโคกขมิ้นมีการแสดงบทบาทอย่างชัดเจนในทั้งสี่ขั้นตอนโดยเฉพาะในขั้นการตัดสินใจและการดำเนินการ ซึ่งถือเป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมเชิงรุก นอกจากนี้ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ ภิสรา คุณาวิวัฒน์ และนงลักษณ์ ใจฉลาด (2566, น. 86) ที่พบว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นว่าการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการทางการศึกษาจะช่วยสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการยอมรับในผลลัพธ์ของการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น โดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมืออย่างยั่งยืนระหว่างโรงเรียนกับชุมชนซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ชนบทให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. เมื่อตรวจสอบตามแต่ละด้าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 จากผลการวิจัยในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า โรงเรียนได้มอบโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุมและการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการศึกษา รวมถึงการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา รวมถึงการเข้าร่วมในวางแผนกิจกรรมการศึกษาและการเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน ซึ่งการศึกษาพบว่าความมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการตัดสินใจที่โรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ตั้งอยู่ในตำบลลับพลาย จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ มนูญญา ปัดถาวงษ์ (2562, น. 56) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปรางจินบุรี โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมากเช่นกัน

2.2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนได้สร้างโอกาสสำหรับชุมชนในการเข้ามามีบทบาทเป็นคณะกรรมการการศึกษา รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ชุมชนได้ร่วมทำงานกับโรงเรียนในการจัดการด้านความสะอาดและการดูแลสถานที่ที่การเรียนรู้อย่างมีความสุขที่ดีและปลอดภัยสำหรับนักเรียน และยังมีการสนับสนุนในการจัดหาอาหารหรือวัสดุการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ การศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาที่โรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ตำบลพลับพลา จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความโดดเด่นในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ดลนภา ฐิตะวรรณ และ ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2563, น. 78) ที่ได้ศึกษาการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพด้านวิชาการของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ซึ่งพบว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในระดับสูง

2.3 จากผลการวิจัยในด้านการมีส่วนร่วมเพื่อรับผลประโยชน์นั้น พบว่า โรงเรียนได้ให้โอกาสชุมชนในการเข้าถึงการศึกษาที่เท่าเทียมกัน ลดช่องว่างทางการศึกษา และชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินและตรวจสอบผลการเรียนของนักเรียน รวมทั้งได้รับการพัฒนาและการยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยให้ชุมชนเข้าใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ตำบลพลับพลา จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อรับประโยชน์ อยู่ในระดับมาก ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ นาริยา ศรีพันธุ์ (2564, น. 86) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมุมมองของครูในเขตการศึกษาหล่มสัก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์มีระดับสูง

2.4 การวิจัยในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลได้เปิดเผยว่า โรงเรียนได้เอื้อเพื่อโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการของโรงเรียน มีการรับฟังข้อคิดเห็นจากชุมชนเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนของนักเรียน ซึ่งชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินหรือรายงานการดำเนินงานด้านการศึกษาได้และมีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะทางในการพัฒนาผลการศึกษา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ตำบลพลับพลา จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพพร สืบเทพ (2561, น. 75) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 พบว่าระดับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับที่สูง

3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และอาชีพ ผลการศึกษาพบว่า

3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น เมื่อพิจารณาในแง่ของเพศ พบว่าผู้คนที่มิเพศแตกต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับการวิจัยของ วลยา ไตรญาณ (2564, น. 64) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทางวิชาการของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 โดยระบุว่า เพศหญิงอาจมีความเชี่ยวชาญในด้านการงาน การตัดสินใจ และดูแลปัญหาตามสถานการณ์มากกว่าเพศชาย

3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น เมื่อวิเคราะห์ตามกลุ่มอายุ พบว่าผู้คนที่มียุ่ต่างกันไม่ได้มีความแตกต่างในระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่ตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้คนในทุกช่วงอายุให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในเรื่องการศึกษา โรงเรียนบ้านโคกขมิ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฟิรพงศ์ ตันยาลักษณ์ (2566, น. 275) ที่สำรวจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษาในการบริหารโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนดอนตูม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการในแต่ละวัยไม่แตกต่างกัน

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น เมื่อวิเคราะห์ตามระดับการศึกษา พบว่าผู้คนที่มียุ่การศึกษาต่างกันไม่ได้มีความแตกต่างในระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่ตรงตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากประชาชนทุกระดับการศึกษาเข้าร่วมประชุมหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิกริ แก้วนวล (2560, น. 82) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารโรงเรียนที่แตกต่างกันในจังหวัดปัตตานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาที่หลากหลายมียุ่ระดับการมีส่วนร่วมที่ไม่แตกต่างกัน

3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น เมื่อพิจารณาตามรายได้ต่อเดือน พบว่าผู้คนที่มียุ่รายได้ไม่เท่ากันมียุ่ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่ตรงตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากโรงเรียนได้รับการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมหรือตั้งนโยบายการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งตรงกับการวิจัยของ ทอฝัน บุญเพ็ง (2557, น. 98) ที่เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตจังหวัดยโสธร อุบลราชธานี พบว่าผู้ปกครองที่มีรายได้ไม่เท่ากันไม่ได้มีความแตกต่างในการมีส่วนร่วมด้านการศึกษา

3.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น เมื่อแยกตามอาชีพ พบว่าผู้คนที่มียุ่อาชีพที่แตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่ตรงตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากโรงเรียนได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกอาชีพเข้าร่วมประชุมหรือตั้งนโยบายการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งตรงกับการศึกษาในงานวิจัยของ ธันย์ สุภาแสน (2563, น. 76) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนากิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ปกครองที่มีอาชีพแตกต่างกันมียุ่ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการศึกษาข้อมูลของตัวชี้วัดของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นควรมีการจัดทำแผนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างชัดเจนครอบคลุมทุกด้าน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

1.2 จากผลการศึกษาของตัวชี้วัดของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้นควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องบทบาทของประชาชนในการจัดการศึกษา การจัดอบรม เพื่อให้ชุมชนรู้ว่ามีสิทธิและหน้าที่อย่างไร พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการร่วมโรงเรียนและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงลึกเพื่อระบุและวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านโคกขมิ้น

2.2 ควรศึกษาแนวทางหรือกลไกที่สามารถพัฒนาศักยภาพและความสามารถของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

ดลนภา ฐิตะวรรณ, และปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2563). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิปีที่ 6(2), 477-458.

ทอฝัน บุญเพ็ง. (2557). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดยโสธร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้พิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ธัญญ์ สุภาแสน. (2563). การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการกิจกรรมพัฒนาการเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลเอกราช จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้พิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

นาริยา ศรีพันธุ์. (2564). การศึกษาการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามทัศนะของครูสหวิทยาเขตหล่มสัก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบูรณ์ [การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้พิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ประไพพร สืบเทพ. (2561). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้พิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครินทร์.

พีรพงศ์ ตันยาลักษณ์. (2566). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการบริหารโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนดอนตูม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. วารสารศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 3(1), 269-277.

พิทรี แก้วนวล. (2560). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาใน จังหวัดปัตตานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้พิมพ์]. บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- มนัญญา ปัตถางษ์. (2562). การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราชญ์บุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา ไม่ได้พิมพ์]. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ฤทัยรัตน์ ปัญญาสม, และดวงใจ ชนะสิทธิ์. (2560). การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์, 9(1), 299-331.
- วไลยา ไตรญาณ. (2564). การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารการศึกษา ไม่ได้พิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1), 183-197

หลักเกณฑ์การเขียนบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยสังคมสาร (มสส.)

1. ส่งบทความวิจัยฉบับเต็มในรูปแบบของ Word File จำนวน 1 ชุด เป็นแฟ้มข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้โปรแกรม Microsoft Office Word 2010 เป็นต้นไป ที่เว็บไซต์ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/index>
2. เป็นบทความที่ครอบคลุมสาขาวิชาหลัก (Main subject Category) คือ Social Sciences และจะต้องอยู่ใน 3 กลุ่มสาขาวิชา (Subject areas) คือ 1) Arts and Humanities, 2) Economics, Econometrics and Finance, 3) Social Sciences ซึ่งจะต้องอยู่ใน 5 กลุ่มย่อย (Sub-subject areas) คือ 1) General Arts and Humanities, 2) Language and Linguistics, 3) General Economics, Econometrics and Finance, 4) General Social Sciences, 5) Sociology and Political Sciences
3. ความยาวของบทความโดยนับรวมรูปภาพ ตาราง เอกสารอ้างอิง และประวัติผู้เขียน จำนวน 12-15 หน้ากระดาษ A4
4. แบบอักษร (Font) บทความ
 - 4.1 ให้พิมพ์ด้วยตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 และพิมพ์เนื้อหาในลักษณะคอลัมน์เดียว (One column) กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเป็นแบบระยะพิมพ์เดี่ยว (Single space) ระยะขอบบน - ล่าง 2.54 เซนติเมตร และระยะขอบซ้าย - ขวา 2.54 เซนติเมตร
 - 4.2 ชื่อบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ด้วยตัวหนาโดยใช้ขนาดอักษร 18 กึ่งกลางหน้ากระดาษ กรณีเป็นภาษาอังกฤษ ให้ใช้อักษรตัวแรกเป็นตัวใหญ่สำหรับคำหลักต่าง ๆ ในกรณีที่บทความเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่น ให้เขียนชื่อบทความเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น
 - 4.3 ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (และอาจารย์ที่ปรึกษา) ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และให้ใช้หมายเลขกำกับชื่อผู้เขียนหรืออาจารย์ที่ปรึกษาเฉพาะที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น พิมพ์ด้วยตัวหนาโดยใช้ขนาดอักษร 16 กึ่งกลางหน้ากระดาษ
 - 4.4 ชื่อสาขาวิชา คณะ และสถาบันการศึกษาต้นสังกัด ให้พิมพ์ที่บรรทัดล่างต่อจากชื่อผู้วิจัย ชิดขอบซ้าย พิมพ์อักษรเป็นตัวบางขนาด 14 ใช้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่ให้ใช้หมายเลขกำกับเฉพาะที่ภาษาไทยเท่านั้น
5. เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ในกรณีที่บทความภาษาอังกฤษต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและลงนามรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาษาอังกฤษก่อนส่งให้บรรณาธิการ
6. ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อนหรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น
7. บทความต้องมีสาระสังเขป (บทคัดย่อ) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4 หรือระหว่าง 200-250 คำ ในกรณีที่บทความเป็นภาษาอังกฤษ ให้เขียนบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น
8. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามระบบการอ้างอิงเอกสารและหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในมนุษยสังคมสาร อย่างเคร่งครัด

9. บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ตามประกาศ ก.พ.อ. เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งให้บุคคลดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2564

10. ผลการพิจารณาให้ตีพิมพ์บทความในมนุษยสังคมสาร ให้ถือมติของกองบรรณาธิการเป็นที่สุด

11. บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ทราบ

ส่วนประกอบของบทความ

บทความวิชาการ

ในการเขียนบทความวิชาการ ควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนและมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม บทความวิชาการควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ชื่อเรื่อง (Title) ใช้คำที่สั้น กระชับ และมีความหมายชัดเจน ให้เขียนเป็นระดับกลุ่มคำไม่ใช่ระดับประโยค และต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยก่อนและตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา แต่ให้เขียนชื่อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้นในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ความยาวระหว่าง 12-20 คำ

2. บทคัดย่อ (Abstract) สรุปเนื้อหาของบทความให้ได้ใจความชัดเจน ให้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ หรือระหว่าง 200-250 คำ ในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษให้เขียนบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น

3. คำสำคัญ (Keyword) ระบุคำสำคัญของเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำสืบค้นในระบบฐานข้อมูลได้บทคัดย่อ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ ในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษให้เขียนคำสำคัญเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น

4. บทนำ (Introduction) นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นของเนื้อหา รวมทั้งระบุถึงขอบเขตเนื้อหาของบทความ

5. เนื้อหา (Body of text) ระบุเนื้อหาหลักของบทความ โดยแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย ๆ และมีการจัดเรียงลำดับหัวข้อตามรายละเอียดของเนื้อหา

6. เอกสารอ้างอิง (References) อ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (In-text citation) โดยใช้ระบบนาม-ปี (Author-Year) ตามรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 (7th edition) และเอกสารอ้างอิงทุกรายการที่ปรากฏในบทความต้องมีรายชื่อปรากฏอยู่ในรายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ (References) ด้วย

บทความวิจัย

ให้นำเสนอผลการวิจัยที่ค้นพบอย่างเป็นระบบ โดยบทความวิจัยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ชื่อเรื่อง (Title) ใช้คำที่สั้น กระชับ และมีความหมายชัดเจน ให้เขียนเป็นระดับกลุ่มคำไม่ใช่ระดับประโยค และต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยก่อนและตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา แต่ให้เขียนชื่อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้นในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ความยาวระหว่าง 12-20 คำ
2. บทคัดย่อ (Abstract) สรุปสาระสำคัญของงานวิจัยซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์การวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิจัย ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวแต่ละภาษาไม่เกิน 1 หน้า หรือระหว่าง 200-250 คำ ในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษให้เขียนบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น
3. คำสำคัญ (Keywords) ระบุมคำสำคัญของเนื้อหาที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นการสืบค้นในระบบฐานข้อมูลได้บทคัดย่อ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ ในกรณีที่บทความเขียนเป็นภาษาอังกฤษให้เขียนคำสำคัญเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น
4. บทนำ (Introduction) ระบุถึงความสำคัญของปัญหาที่ศึกษา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและประโยชน์โดยรวมที่จะเกิดขึ้นจากผลวิจัย
5. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective) ระบุวัตถุประสงค์ในการทำให้ชัดเจนและสะท้อนถึงภาพรวมทั้งหมดของงานวิจัย
6. วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology) ระบุวิธีวิจัยที่ครอบคลุมถึงประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
7. ผลการวิจัย (Results) ระบุผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
8. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำเสนอผลการวิจัยโดยอ้างอิงถึงทฤษฎีต่างๆ เพื่อสนับสนุนผลการวิจัยที่ค้นพบหรือเห็นแย้งที่สมเหตุสมผล
9. ข้อเสนอแนะ (Recommendations) เสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป
10. เอกสารอ้างอิง (References) ใช้การอ้างอิงตามรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 (7th edition)

(สามารถดูหลักเกณฑ์และรูปแบบการอ้างอิงเอกสารเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/index>)

Manuscript Preparation Guidelines for the Submission of Academic and Research Articles in Journal of Humanities and Social Sciences (JHUSOC)

1. The full article should be submitted in the Word File as an electronic file using Microsoft Office Word 2010 onwards via the website: <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/index>.

2. The article must be relevant to the main subject category i.e. Social Sciences. This category includes the following three subject areas: 1) Arts and Humanities, 2) Economics, Econometrics and Finance, and 3) Social Sciences. Moreover, the manuscript must be under the following five sub-subject areas: 1) General Arts and Humanities, 2) Language and Linguistics, 3) General Economics, Econometrics and Finance, 4) General Social Sciences, and 5) Sociology and Political Sciences.

3. The article must be typed on A4 paper to include figures, tables, references, and author's brief personal data. Moreover, it should be between 12-15 pages in length.

4. Font

4.1 TH SarabunPSK with font size 16 is required. The article must be typed in one column and single spacing. The top-bottom margins of 2.54 cm. and the left-right margins of 2.54 cm. are used.

4.2 Both Thai and English article titles should be in bold face, font size 18 with initial caps of the content words, and be centered. Only English title is required for the article written in English or other languages.

4.3 The author's name (and the advisor's name) must be written in both Thai and English. It must also be typed in bold using font size 16 and centered on the page. For the Thai article, the author's or advisor's name is numbered in order.

4.4 Department(s)/program(s), faculty(s) and affiliation(s) must be written in both Thai and English, and set flush on the left using font size 14 below the author's name. For the Thai article, their Thai information is numbered in order.

5. Either Thai or English article can be submitted. In the case of an English article, it must be verified and signed by an English language expert before being sent to the editor.

6. The article submitted for publication in JHUSOC has not already been published elsewhere or is not under consideration by peer reviewers for publication in other journals.

7. The article must contain both Thai and English abstracts with no more than 1 page of A4, or between 200-250 words. Only English abstract is required for the article written in English or other languages.

8. The author must strictly comply with the reference system and the criteria for the publication of academic or research articles set by the journal.

9. The article will be reviewed by three peer reviews. This goes in line with the Office of Civil Service Commission's announcement relevant to the criteria and procedures for considering the academic appointment of university lecturers (Issue no. 4) B.E. 2564.

10. The Editorial board is responsible for the final decision regarding acceptance or rejection of the article published in the journal.

11. The author will be officially informed if his/her article is not accepted. However, the manuscript will not be sent back to him/her.

Components of Academic Articles

To write an academic article, clear points should be identified and appropriate sequences of the content should be considered. The article should consist of the following parts:

1. Title: The title should possess the short, concise and meaningful words. It should be written in a word level, not a sentence level. The title with 12-20 words must be written in both Thai and English. Moreover, the Thai title is typed first, followed by the English one on the next line. However, only English title is required for the article written in English or other foreign languages.

2. Abstract: The article contents are clearly summarized. Both Thai and English abstracts are required. A one-page Thai abstract with 200-250 words is written first, followed by the English one with the same number of words. It is noted that only English abstract is required for the article written in English.

3. Keyword: The keywords appropriate for retrieving information from the database are identified. Both Thai and English 3-5 keywords are required and must be placed below the abstract. It is noted that only English keywords are required for the article written in English.

4. Introduction: The article background is presented. The article scope is also specified.

5. Body of Text: The main contents and sub-topics of the article are identified. Moreover, the topics are sorted by the contents.

6. References: In-text citation is based on the author-year system of the APA (American Psychological Association) style (7th edition). It is noted that all entries in the text should be listed in the references.

Components of Research Articles

The research results should be presented systematically. The research article should be composed of the following parts:

1. Title: The title should possess the short, concise and meaningful words. It should be written in a word level, not a sentence level. The title with 12-20 words must be written in both Thai and English. Moreover, the Thai title is typed first, followed by the English one on the next line. However, only English title is required for the article written in English or other foreign languages.
2. Abstract: The important research components, including objectives, population, sample group, instruments, statistics for data analysis, and research results. Both Thai and English abstracts must be written. The length of each language is not more than 1 page or between 200-250 words. It is noted that only English abstract is required for the article written in English.
3. Keyword: The keywords appropriate for retrieving information from the database are identified. Both Thai and English 3-5 keywords are required and must be placed below the abstract. It is noted that only English keywords are required for the article written in English.
4. Introduction: The significance of research problems is identified. The relevant literature is reviewed. In addition, the overall benefits obtained from the research results are also presented.
5. Objective: The research objectives are clearly identified to reflect the overall picture of the research.
6. Methodology: The research methods, including population, samples, instruments, steps of data collection, and statistics for data analysis, are clearly indicated.
7. Results: The research results obtained from analyzing the data are clearly interpreted according to the research objectives.
8. Discussion: The research results are discussed with theoretical support so as to check whether the current research results are in line with or against the previous studies.
9. Recommendations: Utilization of the research results, and guidelines for the next research should be recommended.
10. References: The references must be based on APA (American Psychological Association) style (7th edition).

(For more details on the citation guidelines and reference format, please visit the journal's website at <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhusoc/index>)